

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горвий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** Т. Гранчак (заст. голов. ред.), д-р наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб., заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 6 2016

ЗМІСТ

Коротко про головне

Верховна Рада України прийняла Постанову «Про надання згоди на звільнення Президентом України Шокіна В. М. з посади Генерального прокурора України».....3

В. Гройсман: Політичні сили парламенту мають взяти на себе відповідальність і сформувати дієву коаліцію та якісний уряд.....3

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

Подальші перспективи мінського процесу в оцінках експертів.....4

Вербицька Н.

Шляхи розв'язання політичної кризи в Україні в оцінках експертів.....23

Закіров М.

Електронне декларування:

нові стандарти державного менеджменту.....37

Потіха А.

Візит Президента України до Туреччини

та перспективи поглиблення українсько-турецьких відносин.....42

Партійна позиція

Ворошилов О.

ВО «Свобода»: сучасне становище та перспективи.....49

Економічний ракурс

Горова С.

Весняна посівна: сьогодні та майбутні перспективи.....55

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	60
Аспекти миру та безпеки в діяльності НАН України.....	60
Наукові видання НАН України.....	61

Наука України сьогодні

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	64
Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності.....	66
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань.....	66
Інноваційні розробки та технології	68
Енергоощадні технології.....	68
Освіта та кадрове забезпечення в Україні.....	68
Охорона здоров'я.....	71
Наукові видання.....	73

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Гранчак Т.

Інформаційно-аналітичні структури як суб'єкти державотворчої інформаційної політики.....74

Коротко про головне

Верховна Рада України прийняла Постанову «Про надання згоди на звільнення Президентом України Шокіна В. М. з посади Генерального прокурора України»

Верховна Рада України відповідно до пункту 25 частини першої статті 85 та частини першої статті 122 Конституції України надала згоду на звільнення Президентом України Шокіна Віктора Миколайовича з посади Генерального прокурора України. Проект Постанови зареєстровано за № 4122 (*Офіційний веб-портал Верховної Ради України* (<http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/127164.html>). – 2016. – 29.03).

В. Гройсман: Політичні сили парламенту мають взяти на себе відповідальність і сформувати дієву коаліцію та якісний уряд

Політичні сили українського парламенту мають взяти на себе політичну відповідальність і сформувати дієву коаліцію та якісний уряд. Про це заявив Голова Верховної Ради України В. Гройсман, відкриваючи погоджувальну раду керівників фракцій і голів комітетів Верховної Ради України в понеділок, 28 березня.

«Політична відповідальність усіх керівників фракцій і груп полягає у тому, щоби утворити дієву, якісну коаліцію, раз. По-друге, утворити якісний уряд, два. Взяти на себе відповідальність, чітко визначити проблеми і почати їх урешті-решт вирішувати», – заявив він.

В. Гройсман зазначив, що для розв'язання проблем і подолання кризи у країні потрібні чіткий антикризовий план дій і стратегічне бачення розвитку всіх сфер життя, сформоване спільно комітетами Верховної Ради й міністерствами, які будуть утворені за підтримки коаліції парламенту.

За словами Голови Верховної Ради, влада повинна дати адекватну оцінку і відповідь на ситуацію, що склалася у країні. «Українці живуть в агресивних умовах. До чого б вони не звернулися: освіта, охорона здоров'я, економіка, інфраструктура – все налаштовано, на превеликий жаль, неякісно і агресивно стосовно громадянина. Тому це потрібно змінити», – зауважив він.

Керівник парламенту зазначив, що сьогодні важливе питання для розв'язання кризи у країні – повернути довіру громадян до влади і взяти політичну відповідальність. «Повернути її [довіру] з екранів телебачення неможливо, тільки через конкретні дії», – наголосив керівник парламенту.

Голова Верховної Ради підкреслив, що ніхто не має «відсиджуватися», уникаючи розв'язання проблем країни. «Ми вже стоїмо по шию в проблемах. Якщо ще тиждень-два будемо тягнути, ці проблеми нас повністю занурять, і

це вже будуть зовсім інші виклики, на превеликий жаль, для українців і для нашої країни, – наголосив В. Гройсман. – Найголовніше, що нічого не робити – це розписатися у тому, що ми погоджуємося із заглибленням кризи і погіршенням якості життя людей. Це є принципово важливим, і це потребує мудрості від кожного політика і спільних рішень» (*Офіційний веб-портал Верховної Ради України* (<http://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/127095.html>). – 2016. – 28.03).

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Подальші перспективи мінського процесу в оцінках експертів

Мінські домовленості вже другий рік поспіль залишаються головною платформою врегулювання конфлікту на Сході України. Проте, зупинивши повномасштабні бої на Донбасі та зменшивши інтенсивність обстрілів, до повного розв'язання конфлікту вони поки що не наблизили. За час дії Мінських домовленостей з боку політиків і експертів висловлювався ряд критичних аргументів щодо їхнього змісту, процедури узгодження й підписання, статусу підписантів, відповідності підписаного документа українському законодавству тощо. Багато хто закликав до невиконання домовленостей і навіть до їх денонсації. Попри це, Україна та її західні партнери, щоправда, з різних міркувань, визнають ситуативну необхідність Мінських домовленостей, залишаючись на позиціях продовження зусиль з імплементації прийнятого в Мінську плану врегулювання.

Як заявив Президент України П. Порошенко в інтерв'ю турецькому телеканалу TRT World під час перебування з офіційним візитом у Туреччині 9–10 березня, Україна протягом року поверне під свій контроль окуповані території Донецької й Луганської областей. П. Порошенко також зазначив, що Україна, на відміну від РФ, дотримується взятих на себе в Мінську зобов'язань (http://dt.ua/POLITICS/poroshenko-rozpoviv-koli-ukrayina-poverne-donbas-202104_.html).

Одним з найбільш очевидних мотивів, що спонукає Україну визнавати життєздатність Мінських угод і намагатися їх виконувати, є їх прямиий зв'язок із санкціями проти Росії. «Мінський процес залишається єдиним шляхом врегулювання конфлікту на Сході України. І поки усі пункти угоди не будуть виконані, Росія залишатиметься під дією санкцій», – заявила під час зустрічі з П. Порошенком у Берліні А. Меркель (<http://www.radiosvoboda.org/content/article/27527088.html>). Тож логічним

виглядає припущення про те, що чим довше триватиме мінський процес, тим довшими будуть санкції щодо Росії. Виходячи з цього, багато політиків і експертів запевняють, що нібито П. Порошенко спеціально затягує процес, щоб вимотати агресора, адже західні санкції серйозно вдарили по Росії. Щоправда, цей аргумент спростовує президент російського Інституту економічного аналізу А. Ілларіонов. За його словами, якщо економічна криза в Росії у 2015 р. призвела до падіння ВВП на 3,7 %, то в Україні ВВП впав на 12 %. Таким чином, незважаючи на «вимотування» російської економіки західними санкціями, вона все одно «просіла втричі менше, ніж українська».

Незважаючи на економічний спад у Росії, Кремль не полишає намірів використовувати жорстку зовнішню політику у 2016 р., ідеться в доповіді керівника Нацрозвідки США Д. Клеппера. Він підкреслив, що приховане застосування Росією військових і воєнізованих сил в Україні «продовжує викликати тривогу» в сусідніх із РФ країнах, включаючи союзників по НАТО. «Рівень насильства на Сході України зменшився, але цілі Москви в Україні щодо утримання довгострокового впливу на Київ і спроб розчарування України інтегруватися в західні інститути, очевидно, будуть залишатися незмінними в 2016 р.», – зазначив глава Національної розвідки США.

Водночас, як вважає експерт Московського центру Карнегі М. Кожанов, Кремль не цікавить економічний добробут Росії. В. Путіна значно більше хвилює політичний вплив і стратегічні вигоди, обумовлені ним (http://dt.ua/WORLD/putin-gotoviy-pozhertvuvati-dohodami-rosiyi-v-obmin-na-politichniy-vpliv-na-iran-bloomberg-169933_.html).

Експерт «Майдану закордонних справ» О. Хара, акцентуючи увагу на сподіваннях ЄС щодо впливу на політичний процес економічних проблем РФ, зазначає, що це правило діє в демократичних країнах, а не в РФ. «Путіна не сильно зачіпають економічні проблеми. Він розуміє, що повинен досягти своїх політичних цілей у Європі, а потім це дасть змогу повернути витрачені гроші» (<http://ukr.obozrevatel.com/politics/95104-modalna-kapitulyatsiya-diplomat-rozpoviv-scho-ukraini-navyazuyut-v-parizhi.htm>).

З точки зору представника України в політичній підгрупі Тресторонньої контактної групи в Мінську Р. Безсмертного, мінський процес не може бути змінений альтернативою, поки не буде виконано два компоненти – звільнення військовополонених і припинення вогню. «Є дві речі, заради яких мінський процес треба продовжувати, поки не знайдено відповіді в інших форматах. Треба витягти з полону тих людей, які там знаходяться, та зробити максимум, щоб припинити обстріли й мінімізуючи кількість жертв. Як тільки ці дві речі будуть реалізовані, стане зрозуміло, яку роль можуть відігравати далі всі учасники цього процесу, тоді можна буде говорити про якісь інші механізми», – вважає Р. Безсмертний.

За його словами, безпекова компонента, яка ще не виконана, – це те, заради чого потрібно зберігати цей діалог, тому що це «нитка в майбутнє», яка дасть можливість далі говорити про інші речі (http://zik.ua/news/2016/03/01/bezsmertnyy_vvazhaie_shcho_minskomu_protse

_poky_shcho_nemaie_alternatyvy_676985).

З іншого боку, невиконання Україною Мінських угод теоретично може викликати серйозні міжнародно-правові наслідки. На цьому наголошує голова правління Міжнародного центру перспективних досліджень В. Філіпчук (<http://www.icps.com.ua/viyna-na-donbasi-chomu-minskidomovlenosti-staly-pastkoynu-dlya-ukrayiny>). Він роз'яснює, що самі по собі документи під назвою «Протокол за підсумками консультацій Тристоронньої контактної групи», «Меморандум про виконання положень Протоколу за підсумками консультацій Тристоронньої контактної групи» або «Комплекс заходів по виконанню Мінських угод» не проходили процес підготовки, узгодження, підписання або ратифікації, який передбачено Законом України «Про міжнародні договори України». Під ними немає підпису жодного з посадових осіб (глав держав, глав урядів і міністрів закордонних справ), які, відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів, можуть укладати договори без пред'явлення повноважень.

Певну легітимність переліченим документам надала декларація президентів РФ, України, Франції й канцлера ФРН на підтримку документа «Комплекс заходів з виконання Мінських угод». Однак легітимність такого інструменту, як декларація, може значно відрізнятися від легітимності міжнародного договору.

У міжнародному праві термін «декларація» може означати як міжнародно-зобов'язуючий документ, так і документ, який не має зобов'язуючої сили й лише демонструє наміри сторін. У сучасних міжнародних відносинах декларації, як і заяви, стали звичайним способом фіксації політичних (а не правових) зобов'язань. Аналіз Мінської декларації глав держав не залишає сумнівів в її політичному, а не міжнародно-правовому характері.

Тому, навіть з урахуванням цієї декларації, у правовому сенсі статус Мінських угод станом на 12 лютого 2015 р. був рівнозначний статусу, наприклад, прес-комюніке після зустрічі глав держав. В українській зовнішній політиці статус цієї декларації можна порівняти, наприклад, з відомими й часто використовуваними спільними заявами за результатами самітів Україна – ЄС. Документи такого типу, які зазвичай узгоджуються усно і навіть не підписуються, покладають на сторони заяви вагомі політичні зобов'язання. У разі невиконання такої декларації або заяви сторона, яка це допустила, просто втрачає політичну довіру іншого боку й міжнародного співтовариства. І все.

У Мінській угоді, на перший погляд, ситуація аналогічна – це суто політичні зобов'язання Президента П. Порошенка. Але виключно політичними вони були до 17 лютого 2015 р., коли Росія підготувала і проштовхнула на Раді Безпеки ООН резолюцію 2202 (2015), яка прямо пов'язана з «Комплексом заходів щодо виконання мінських угод». Сам текст резолюції містить не тільки посилання на цей документ, а й повний його текст у додатку, як і повний текст згаданої вище декларації глав чотирьох держав.

Тому, з точки зору міжнародного права, Мінські угоди є частиною резолюції Радбезу ООН. Резолюції ж ООН відповідно до ст. 25 Статуту організації є обов'язковими для виконання всіма її членами. Таким чином, недотримання пунктів Мінських угод – це порушення резолюції РБ ООН. Міжнародне право має переважну силу над національним, а Рада Безпеки, яка відповідно до ст. 24 Статуту ООН, несе «головну відповідальність за дотримання миру і безпеки», відповідно до розд. 7 Статуту, може здійснити будь-які дії для відновлення миру, у тому числі і примус до миру шляхом санкцій.

Логічно, що понести відповідальність за невиконання Мінських угод і стати об'єктом можливих санкцій теоретично може та зі сторін конфлікту, яка не виконує домовленостей. Згідно зі ст. 2 Мінських угод, як це зафіксовано в дод. 1 згаданої Резолюції ООН, сторонами конфлікту чітко вказані Україна й ОРДЛО (окремі райони Донецької і Луганської областей). Росія в «Комплексі заходів» не згадується. Росію згадують тільки двічі в декларації глав держав – і кожен раз спільно з ЄС у контексті необхідності вирішення стурбованості РФ щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Таким чином, консультації з РФ щодо Угоди про асоціацію також є частиною наших міжнародних зобов'язань.

З іншого боку, дві статті в Мінських угодах мають чіткі тимчасові зобов'язання з визначенням сторони, яка повинна їх виконати – України. В інших випадках положення або не вписані чітко, або ж їх виконання покладено на Україну і збройні формування. У Мінських угодах також немає ні слова про відповідальність РФ за дії терористів з ОРДЛО. Тому Росія може почати вимагати санкції щодо України через невиконання, наприклад, п. 11 додатка до Резолюції 2202 про «прийняття нової Конституції, узгодженої з представниками окремих територій».

Безперечно, переконаний В. Філіпчук, у нинішніх умовах проштовхнути рішення в РБ ООН з приводу санкцій щодо України РФ не зможе. Почати ж навколо цього торги зможе, як і використовувати фіксацію мінських угод у формі резолюції Радбезу. Експерт вважає, що це серйозний козир у руках росіян, за який вони зможуть щось виторгувати.

Очевидно, Росія має великий інтерес у тому, щоб були послаблені або скасовані санкції. Приїзд прем'єр-міністра Росії Д. Медведєва на Мюнхенську конференцію з питань безпеки та сигнали, що пролунали з його боку, говорять про те, що Росія, у принципі, хоче говорити й досягнути зрештою якоїсь домовленості. Однак ключова проблема полягає в тому, що росіяни не йдуть на компроміси. Немає жодних пропозицій з російської сторони.

Німецький політолог, керівник програм Східної Європи й Центральної Азії Німецького товариства зовнішньої політики Ш. Майстер цю ситуацію пояснює тим, що «Мінськ-2» – це максимум того, чого російська сторона хотіла, тож вони б діяли нерозумно, якби нині пішли на компроміс. Крім того, усе відбувається на тлі очікувань, що дедалі сильніша критика санкцій проти Москви всередині самого Євросоюзу, можливо, призведе до того, що

штрафні заходи будуть якимось чином послаблені й без того, щоб Росії взагалі довелося йти на якісь компроміси.

«Я думаю, це і є розрахунок російської сторони. Адже і з боку Франції, і з боку Італії, і з боку інших країн останнім часом лунають заяви, що санкції у сьогоdnішній формі, можливо, в червні не мають бути подовжені. Водночас росіяни роблять Україну винною у невиконанні мінських угод і не бачать жодної провини зі свого боку. Це, на мою думку, і є актуальна тактика Москви: мовляв, Україна – погана, водночас росіяни потрібні Заходу для вирішення конфлікту в Сирії та інших. Тож вони сподіваються на послаблення чи скасування санкцій», – зазначає Ш. Майстер (<http://ukr.obozrevatel.com/news/84062-nimetskij-ekspert-do-ukraini-visuvayut-vimogu-yaku-nemozhливо-vikonati.htm>).

Водночас, за словами німецького політолога, на тлі кризи біженців Німеччина і Франція хочуть якимось чином позбутися української теми й чинять тиск, аби цієї мети досягнути. З якогось моменту українська тема вже не має тієї пріоритетності, яку вона мала раніше. Складається враження, що Німеччина і Франція чинять дедалі більший тиск саме на Україну, а не на Росію, яка продовжує говорити з позиції сили й займає безкомпромісну позицію щодо України.

Усередині Європейського Союзу поширюються ініціативи щодо пошуку порозуміння з Росією і налагодження деякої співпраці щодо виконання нею Мінських угод. Російська дипломатія й так звані «друзі Путіна» у ЄС наполегливо працюють над тим, щоб переконати міжнародну спільноту, нібито мінські угоди зриває Україна. Зокрема, незважаючи на те що досі не виконані початкові пункти «Мінська-2» про повне припинення вогню, відведення зброї, звільнення всіх полонених і заручників, протягом минулого року в Мінську наполягали на виконанні Україною інших 12 пунктів.

Спочатку ключовим питанням стала конституційна реформа в Україні, яка прописана в домовленостях. Україна мала, за умови виконання пунктів угоди щодо введення в дію законів про часткову амністію бойовикам, про особливості самоврядування окремих районів і проведення там місцевих виборів за українським законом, завершити до кінця 2015 р. конституційну децентралізацію з «урахуванням особливостей окремих районів Донецької та Луганської областей, узгоджених з представниками цих районів».

31 серпня 2015 р. Верховна Рада в першому читанні схвалила проект конституційної децентралізації, у п. 18 перехідних положень якої записали згадку про «окремі райони». Голосування супроводжувалося протестами під Верховною Радою та загибеллю чотирьох бійців Нацгвардії, у яких кинули бойову гранату.

Проект децентралізації критикують українські радикальні сили, звинувачуючи владу в наданні Донбасу «особливого статусу». Не подобається проект і представникам «ЛНР» і «ДНР», які наполягають, що документ з ними не узгоджували. Вони вже кілька разів представляли на переговорах у Мінську свої проекти змін, які повністю відкидала українська сторона. З іншого боку, саме українську версію згадки про окремі райони в

Конституції підтримали європейські партнери України, наполягаючи, що проект треба ухвалити.

Остаточне голосування проекту мало відбутися до кінця січня, проте українська влада вирішила відкласти голосування. Верховна Рада змінила регламент роботи й дала можливість голосувати за децентралізацію на сесії, яка триватиме аж до липня 2016 р. Також для легітимації цього рішення депутати попросили Конституційний Суд роз'яснити, чи означають слова «наступна» й «чергова» безпосередньо наступну за номером сесію після тієї, на якій законопроект був попередньо схвалений, чи будь-які інші наступні сесії. Судді у своєму рішенні щодо тлумачення положення «на наступній сесії Верховної Ради» зазначили, що Верховна Рада самостійно встановлює, на якій з наступних сесій ухвалювати законопроект про внесення змін до Конституції (<http://www.ccu.gov.ua/uk/publish/article/305229>).

Суть рішення Конституційного Суду, за оцінкою DT.UA, зводиться до того, що терміни «наступна» й «чергова» не означають чергову за номером сесію Верховної Ради, що відбувається слідом за тією, на якій законопроект про внесення змін до Конституції був попередньо схвалений; «наступною» та «черговою» можна вважати будь-яку сесію ВР, що відбулася пізніше.

Оскільки в рішенні не зазначаються часові обмеження щодо термінів остаточного внесення конституційних змін, це фактично дає можливість розглядати конституційні законопроекти кілька років і навіть парламентами різних скликань (у тексті рішення КС пояснюється, що це «дає народним депутатам України час для додаткового аналізу змісту цього законопроекту, з'ясування можливих наслідків внесення змін до Основного закону України тощо»). На думку DT.UA, таке рішення, по суті, легалізує процедуру внесення конституційних змін, не передбачену безпосередньо Конституцією. Фактично ж, це рішення КС дає змогу владі як завгодно довго відтягувати остаточне голосування за конституційні зміни, що стосуються «особливостей місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей», уникаючи при цьому формальних звинувачень в ігноруванні мінських угод (http://dt.ua/POLITICS/konstituciyniy-sud-znehtuvav-konstituciyeu-i-dogodiv-poroshenku-202803_.html).

Зрештою у ЄС, зокрема в Німеччині, визнали, що українське суспільство не сприймає ідеї конституційної децентралізації, та й у Верховній Раді немає 300 голосів, щоб ухвалити відповідні зміни Конституції. «Ближче до кінця січня у ФРН зрозуміли, що заводять самі себе у глухий кут, висуваючи до України вимогу, яка точно не буде виконана. Та ще й погрожуючи Києву у відповідь зняти санкції з Росії! – пише редактор “Європейської правди” С. Сидоренко. – Ніхто в Україні не хоче повторення подій 31 серпня, із заворушеннями та вибухами під Верховною Радою після того, як зміни до Конституції були ухвалені в першому читанні» (<http://novynarnia.com/2016/02/24/zamist-zmin-konstitutsiyi-yes-teper-vimagaye-vid-ukrayini-viboriv-v-ordlo/>).

Утім, маючи певні важелі тиску на Україну, якій необхідна європейська допомога й підтримка, Європа намагається задіювати їх, щоб змусити Київ

виконувати взяті на себе зобов'язання з мінського процесу. Це було очевидним під час лютневого візиту до України міністрів закордонних справ Німеччини і Франції Ф.-В. Штайнмайера та Ж.-М. Ейро, а також під час зустрічі у «нормандському форматі» 3 березня в Парижі.

Під час візиту міністрів стало очевидним, що Євросоюз висуває на перший план інший пункт Мінських угод, який має виконати Україна, насамперед проведення в ОРДЛО місцевих виборів. Нову вимогу виголосив Ф.-В. Штайнмайер на прес-конференції в Києві. «Усі пункти “Мінська” є чинними. Але ми дуже уважно стежимо за їх послідовністю, і наступним пунктом є проведення виборів», – пояснив він. Пізніше глава МЗС Німеччини неодноразово порушував це питання під час спілкування зі ЗМІ й навіть вступив у дискусію з українським колегою П. Клімкіним, який спробував довести, що Донбас не готовий проводити вибори за стандартами ОБСЄ, а розпочинати виборчий процес, не переконавшись у його чесності, просто немає сенсу. «Ситуація з безпекою не може бути виправданням тому, щоби ми припинили рухатися до схвалення закону про вибори», – відповів німецький дипломат (<http://novynarnia.com/2016/02/24/zamist-zmin-konstitutsiyi-yes-teper-vimagaye-vid-ukrayini-vivoriv-v-ordlo>).

Як зазначають ЗМІ, пункт щодо проведення виборів на території ОРДЛО не є новим – він справді присутній і в «Мінську-1», і в «Мінську-2», але є п. 12 Мінських домовленостей. Він передбачає, що вибори мають відбутися за українським законодавством, а також за стандартами та під контролем ОБСЄ.

Україна наполягає, що досі не виконані перші пункти «Мінська» щодо повного припинення вогню, відведення зброї й обміну заручниками, а тому говорити в таких умовах про вибори зарано. Натомість представники Росії та бойовиків стверджують, що небажання проводити місцеві вибори є порушенням мінських угод з боку України.

«І в Берліні, і в Парижі, і у Вашингтоні, і в Києві досі вважають, що мінські угоди продовжують діяти. Навіть попри те що терміни їх виконання – зірвані. І всі вважають чинною вимогу про те, що Україна має включити в Конституцію норму про особливі повноваження Донбасу. Але негайного їх виконання – попри постійні обстріли і постачання російської зброї до “ДНР”, “ЛНР” – від нас уже не вимагають. І це, безумовно, добре. А погано, що, натомість, вимагають інше», – пише ЄП (<http://novynarnia.com/2016/02/24/zamist-zmin-konstitutsiyi-yes-teper-vimagaye-vid-ukrayini-vivoriv-v-ordlo>).

Як зазначає видання, «продовжуючи санкції проти РФ, європейські лідери хочуть бути готові “продати виборцю” це рішення (про подальші санкції). Тобто пояснити, чим воно обґрунтоване. Мовляв, “Україна дуже хотіла виконати “Мінськ”, робила те-то і те-то, а Росія нічого не робила, і тому санкції проти Москви діятимуть ще рік”». З іншого боку, дедалі більш поширеними є версії про те, що ЄС прагне якнайшвидше відновити розірвані економічні зв'язки з Росією, аргументуючи свій крок прогресом у виконанні Мінських домовленостей.

«Після візиту Порошенка в Німеччину та зустрічі з Меркель і

подальшого приїзду Штайнмайера в Україну німецька сторона переконалася, що через ряд причин українське суспільство й політики не готові вносити зміни до Конституції України. Це питання зняли з порядку денного. Але країни-партнери шукають інші конфігурації, які дозволили б їм через якийсь час налагодити відносини з РФ і виправдати можливе не продовження санкцій після 31 липня», – вважає політолог В. Войтков (<http://www.slovoidilo.ua/2016/03/01/pogljad/bezpeka/vybory-mozhut-zavershytysya-tym-shho-bojovyky-opynyatsya-ne-v-doneczku-a-na-hrushevskoho-ekspert>).

Він констатує, що у європейському суспільстві наростають негативні настрої, пов'язані з економічними втратами, питаннями розширення ЄС і ЗВТ, біженцями, мігрантами й реформами. «Для Заходу зараз важливо розв'язати проблему Донбасу, і вони шукають якийсь варіант, конфігурацію, нехай навіть неприйнятну для української сторони. Навіть до того, щоб прямо або побічно Донбас залишився під впливом РФ», – зазначає політолог.

Очевидно, що проведення виборів у нинішніх умовах означає, що Донбас залишається в орбіті впливу РФ. Тому, за словами В. Войткова, Україна не повинна погоджуватися на будь-які вибори, які дадуть можливість РФ нав'язати нам Донбас на своїх умовах. «Вибори в таких умовах можуть завершитися тим, що ми легалізуємо бойовиків, які через деякий час сидітимуть уже не в Донецьку, а на Грушевського», – проаналізував ситуацію В. Войтков.

Незважаючи на те що від України наразі вимагають лише ухвалити закон про вибори на Донбасі, а не проведення реального голосування, навіть цю вимогу ЄС в Україні вважають нереальною. «Погодження закону вже зараз суперечить і здоровому глузду, і навіть тексту “Мінська-2”. Там сказано, що спершу ми маємо погодити в “мінському форматі” модальності, тобто ключові принципи проведення виборів. А знаєте, як проходить зараз це погодження? Представники “ДНР”, “ЛНР” виступають проти участі українських партій, проти того, щоби там працювали загальноукраїнські ЗМІ і т. д. Хоча мінські домовленості вимагають іншого. Тобто зараз ми навіть “модальності” не узгодили. Як можна вимагати від нас ще й закону на цьому етапі?» – наголошує один з депутатів, що брав участь у переговорах з міністрами.

Переміщення теми проведення виборів на непідконтрольних Україні територіях Донецької й Луганської областей на перший план у переговорах щодо Донбасу засвідчила також зустріч у «нормандському форматі» на рівні міністрів закордонних справ Німеччини, Франції, України й Росії, що відбулася 3 березня в Парижі.

У своїй заяві після завершення переговорів Ф.-В. Штайнмайер зазначив, що «“Мінськ” необхідно швидше реалізувати, тому що в іншому випадку ми ризикуємо втратити легітимність і авторитет наших зусиль. У підсумку Київ і Москва повинні вирішити, чого вони хочуть: або щоб конфлікт продовжував тліти з регулярною ескалацією, або, нарешті, прийняти сміливі рішення і йти на компроміси, які необхідні, щоб привести до успіху “Мінськ”. Невеликих

кроків вже недостатньо, щоб заспокоїти ситуацію, щоб подолати конфлікт».

Німецький міністр підкреслив, що за останній час вдалося домогтися прогресу у сфері безпеки, «але ми повинні чесно заявити, що у всіх інших, особливо в політичних питаннях, у кінцевому рахунку насправді руху вперед немає».

«Що стосується домовленостей про вибори, ми серйозно займаємося можливими компромісами щодо закону про місцеві вибори. Ясно одне: ці вибори не можуть бути відкладені і не можна чекати поки рак свисне. Вони є основною передумовою для забезпечення прогресу в політичному процесі», – заявив міністр.

Він додав, що 32 невдалі засідання робочої групи красномовно говорять про труднощі в досягненні необхідних компромісів. «Правда полягає в тому, що позиції сторін, як і раніше, далекі одна від одної. У найближчі кілька тижнів ми очікуємо інтенсивних переговорів, які сприятимуть досягненню угоди. Нарешті ми говорили про безпеку виборів. Це основна вимога – без безпеки не може бути виборів. Ми попросили ОБСЄ до кінця березня надати концепцію розгортання міжнародної місії, щоб забезпечити необхідні заходи безпеки. Це все прогрес, але з обмеженим рухом. Не більше і не менше! Більшого сьогодні домогтися не вдалося! На жаль!» – повідомив Ф.-В. Штайнмайер.

Утім, він закликав Київ і Москву йти на компроміси. «...У Парижі ми мали в черговий раз дійсно важкі, навіть спірні дискусії. І чесно кажучи, ми не можемо бути задоволені. Ні ситуацією на місцях, ні сьогоднішніми результатами. Після довгих годин (сьогодні в Парижі), уже після 11 нормандської зустрічі глав МЗС, можу сказати: нічого не буває просто. Будь-який прогрес у мінському процесі досить складний. За кожну деталь франко-німецьких пропозицій іде боротьба, завзята боротьба між Росією і Україною», – ідеться в заяві.

Ф.-В. Штайнмайер зазначив, що іноді в нього створюється враження, що в Москві та Києві залишають без уваги, наскільки серйозна ситуація, під яким великим тиском перебувають усі сторони переговорного процесу.

Міністр закордонних справ Німеччини впевнений, що існує реальна загроза військової й політичної ескалації, яка підриває всі подальші спроби реалізації Мінських домовленостей. На його думку, вибори в Донбасі допоможуть забезпечити прогрес у політичному процесі і їх не можна далі відкладати.

Глава МЗС України П. Клімкін зі свого боку запевнив, що ніяких висновків щодо виборів у Донбасі на переговорах у «нормандському форматі» не погодили. Він наголосив, що про вибори на Донбасі можна говорити лише після вирішення безпекових питань, а також організації ефективного контролю ОБСЄ за пунктами пропуску на кордоні, «щоб повністю припинити потік російської зброї, найманців та регулярних військ».

Водночас керівник російського МЗС зазначив, що Росія була готова підтримати пропозицію Німеччини і Франції провести вибори до липня 2016 р., але проти цього була Україна.

Зустріч глав МЗС «нормандської четвірки» в Парижі показала, що Мінські домовленості зайшли в глухий кут через різне бачення алгоритму їх реалізації, зазначив експерт Центру ім. О. Разумкова М. Пашков. «Усі учасники переговорів говорили про неможливість зіштовхнути з мертвої точки переговорний процес. Так, це відповідає дійсності. Мінський процес перебуває у глухому куті», – вважає М. Пашков (<http://ukr.obozrevatel.com/politics/78591-vijna-trivae-ekspert-poyasniv-chomuminskij-protses-v-gluhomu-kuti.htm>).

За словами експерта, основна проблема – кардинально різні позиції РФ та України. Кремль нічого не робить для мирного врегулювання. З іншого боку, Україна акцентує увагу на почерговому алгоритмі реалізації Мінських угод. «Сама ситуація перевернута. Київ акцентує на мирі та політичному врегулюванні, а Москва на політичному врегулюванні за умов продовження обстрілів. Тому важко говорити про якусь перспективу на майбутнє. Ситуація в глухому куті», – резюмував М. Пашков.

Показово, що українські експерти, які зазвичай досить критично ставляться до успіхів України на переговорах у «мінському форматі», цього разу оцінили результати, точніше відсутність результатів, позитивно (http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/03/160304_paris_meeting_vc).

«Можливо, вперше від початку війни Україна “уперлася”: немає безпеки – немає виборів. Не здати позицію – це вже результат», – заявив колишній дипломат Б. Яременко. Він вважає, що якби Україна й раніше так принципово відстоювала свою позицію, то вдалося б не допустити багатьох помилок.

Представник України в політичній підгрупі контактної групи Р. Безсмертний також висловив позитивну оцінку зустрічі. «На 80 % українська делегація свою позицію відстояла. Тому дуже високо ціную те, що відбулося, і позитивно оцінюю позицію української сторони», – заявив він.

Попри те що західні партнери заявляли про високі очікування від зустрічі в Парижі, за словами Р. Безсмертного, в Україні такого відчуття не було. «Від зустрічі були скромні очікування, ми розуміли настрій російської сторони. І тут річ не в позиції Німеччини чи Франції», – зазначив політик. За його словами, Україна планувала на зустрічі пояснити партнерам причини ситуації, яка складається на Донбасі, і розставити акценти, хто за це відповідає. Також Україна планувала висловити свої пропозиції виходу із ситуації, яка склалася через те, що термін виконання “Мінська” минув 1 січня і треба шукати механізми імплементації домовленостей.

«Позиція європейських країн пояснюється спробою пошуку механізмів розв’язання ситуації, а не тиску на Україну. Вони бачать такі підходи – вибори. Але не можу сказати, чи вони вимагали, чи пропонували, чи наполягали на виборах», – додав Р. Безсмертний.

Політолог В. Фесенко стриманіше оцінює результати зустрічі. «Це не перемога і не зрада, а криза переговорного процесу і мінського формату», – вважає він. Експерт вказує, що тему виборів як інструменту розв’язання конфлікту просувала Росія за допомогою Німеччини і Франції. За його

словами, ці дві країни на сьогодні справді бачать такий вихід, проте невдовзі вони відмовляться від такої жорсткої вимоги. «З точки зору цих країн – це найкращий інструмент реінтеграції Донбасу. Давайте дочекаємось, коли слідом за ілюзією про конституційні зміни, які нібито сприятимуть розв'язанню конфлікту, розвіється й ілюзія про вибори», – пропонує В. Фесенко. Він нагадує, що не так давно ключовою вимогою Заходу були зміни до Конституції, але там зрозуміли, що знайти 300 голосів у Верховній Раді за згадку про особливі повноваження Донбасу не вдасться.

«Зустріч у Парижі була спробою реанімації мінського процесу. Поки що пацієнт ледь живий і спроби реанімації тривають», – додав експерт, зауваживши, що вже влітку всі сторони можуть зрозуміти: формат «Мінська» треба змінювати через неефективність.

Р. Безсмертний, який веде переговори щодо виборів у мінській контактній групі, нагадує, що жодного прогресу щодо них немає. «Діалог щодо виборів буде продуктивним лише за умови розв'язання безпекової складової та обміну незаконно утримуваних у полоні», – наполягає він. Без вирішення цих перших пунктів мінських домовленостей, за його словами, ні українське суспільство, ні парламент не сприймуть проведення виборів у «республіках» і визнання їх Україною. Також Р. Безсмертний вказує, що поки всі пропозиції української сторони щодо умов проведення виборів протилежною стороною не сприймаються.

Як наголошує В. Фесенко, наполеглива позиція німецького міністра В.-Ф. Штайнмайера щодо виборів пов'язана з прагненням багатьох німців і його соціал-демократичної партії швидше налагодити відносини з Росією. Але позиція А. Меркель і її партії дещо інакша.

Експерт Центру ім. О. Разумкова М. Пашков підкреслив, що форсування виборів на Донбасі, яке підриває позиції України при продовженні фактичної війни, продиктоване інтересами Німеччини. «Заява Штайнмайера про те, що в першому півріччі 2016 р. необхідно провести вибори на Донбасі, повністю вкладається в німецьку логіку й потреби», – запевнив він (<http://www.global-analityk.com/noviny>). «Позиція Німеччини диктується тим, що у ЄС сьогодні проблеми. Тому Берліну потрібен проривний успіх в цьому році, поки Німеччина головує в ОБСЄ. За рахунок кого? Це вже другорядне питання для Берліна, але першорядне для Києва», – сказав М. Пашков.

Експерт упевнений, що РФ розуміє слабкість Німеччини. «Росія підігрує Берліну – імітує миротворчий процес. Вони підтримують ініціативу про вибори. Для Кремля це важливо для зняття санкцій влітку цього року», – зазначив М. Пашков.

На думку політолога, професора політології Києво-Могилянської академії, наукового директора Фонду «Демократичні ініціативи» О. Гараня, наявність суперечностей у позиціях України й Росії на переговорах щодо Донбасу цілком зрозумілі. Перед цими країнами стоять різні завдання: Україна прагне врегулювати конфлікт, а Росія – закінчити його на своїх умовах, залишивши за собою всі важелі впливу на регіон (http://www.dif.org.ua/ua/mass_media/navisho-shzhlivogo.htm).

«Так що суперечності між українською і російською стороною мене не дивують, чого не скажеш про останні заяви міністра закордонних справ Німеччини Ф.-В. Штайнмайера, який вважає, що вибори в Донбасі мають відбутися у першій половині 2016 р.

Зараз уже початок березня, а у нас не те, щоб не почалася підготовка до виборів, навіть елементарного перемир'я немає. Як він хоче провести вибори до середини року, якщо тривають перестрілки, обмін полоненими не відбувається, а Росія не збирається скорочувати свою присутність на окупованій частині Сходу України? Це суперечить здоровому глузду», – вважає політолог.

О. Гарань констатує, що німецький дипломат робить заяви, які неможливо виконати, адже очевидно, що говорити про вибори неможливо, якщо для них не створено базових умов. «Як можна проводити вибори на окупованій території? Адже вони не будуть вільними. Чи на Заході хочуть провести вибори лише для того, щоб поставити галочку? Позиція Німеччини і Франції, як на мене, не дуже конструктивна. Це схоже на прийняття умов Путіна, який окупував частину українських земель, а тепер пропонує провести на них вибори», – переконаний експерт.

Позиція України в цій ситуації, на його погляд, абсолютно аргументована і виправдана, але дуже важливо, щоб до неї прислухалися наші західні партнери й не переклали на нас відповідальність за відсутність просування в мінському процесі.

Цілком справедливою вважає позицію України в питанні виборів на Донбасі німецький політолог, керівник програм Східної Європи і Центральної Азії Німецького товариства зовнішньої політики Ш. Майстер (<http://ukr.obozrevatel.com/news/84062-nimetskij-ekspert-do-ukraini-visuvayut-vimogu-yaku-nemozhливо-vikonati.htm>). На його думку, до України висувають вимогу, яку неможливо виконати. «Адже вони не можуть у цих регіонах із відкритим кордоном з Росією провести вільні та чесні вибори, які б відповідали стандартам ОБСЄ. І це закладено в мінських угодах уже при їх народженні».

«Я вважаю ці угоди проблематичними і неправильними, у такій формі, як зараз, непридатними до виконання. Навіть якщо Штайнмайер наполягатиме на їх реалізації 10 чи 20 разів і голова ОБСЄ дуже постарасться щодо цього, однак вони не функціонуватимуть, – переконаний експерт. – Як можуть відбутися вільні вибори за умови, що Україна не контролює своїх кордонів з Росією? Адже там немає безпеки, там неможливо проводити передвиборну кампанію, немає партій, не існує вільних ЗМІ. Тобто в угоді неправильно записана послідовність, немає точності щодо певних пунктів, ну і, звичайно, відсутність волі щодо змін у причетних до цього процесу сторін» (<http://uapress.info/uk/news/show/121264>).

З іншого боку, німецький політолог прогнозує, що розчарування Берліна та Парижа переговорним процесом щодо конфлікту на Донбасі зрештою призведе до менш активної участі Німеччини і Франції в пошуку розв'язання цієї проблеми. «Уже зараз можна спостерігати зростання розчарування в

Берліні та Парижі тим, що стосується України. Адже, з одного боку, ми маємо внутрішньополітичну кризу в Києві та не маємо прогресу в плані реформ, на який було покладено багато сподівань. З іншого – Україна не втілює в життя те, чого від неї очікує Німеччина та Франція в рамках мінського процесу. Тож наслідком може бути послаблення підтримки України», – припускає політолог.

Глухий кут у переговорах дедалі більше схиляє до висновку, що «нормандський формат» більше не працює, вважає Ш. Майстер, однак наразі жодної альтернативи йому немає, так само як немає альтернативи й мінському процесу. Утім, на його думку, не виключено, що у якийсь момент до пошуку рішення конфлікту будуть підключені американці, що відповідає інтересам росіян. Вони хочуть говорити про ці проблеми й конфлікти в підсумку саме з ними та думають, що лише американці зрештою є тими, хто може скасувати санкції й вирішити цей конфлікт. Тобто один з можливих варіантів – США будуть включені в новий формат.

Берлінський політолог, співробітник німецького відділення Фонду Маршала, експерт по Центральній і Східній Європі Й. Форбріг вважає, що посилення тиску на Київ з боку Німеччини та Франції є небезпечним. «Ми зараз в ситуації, коли з метою врятувати мінський процес Берлін і Париж дуже тиснуть на Київ, щоб змусити його піти на поступки щодо деяких політичних моментів. Сподіваючись на те, що Москва може в якийсь момент повторити цю готовність до компромісів. На мій погляд, це дуже небезпечно», – говорить експерт.

По-перше, зазначає Й. Форбріг, «такий тиск фактично штовхає Київ прийняти рішення, яким він зараз чинить супротив, прийняти зобов'язання, які є дуже суперечливими всередині країни. Для Києва і для багатьох в Україні прийняття зобов'язань щодо виборів, щодо децентралізації є навіть політично дуже складним, що ми бачили по голосуванню у Верховній Раді».

По-друге, у цьому може вбачатися зрада Києвом українських інтересів. «Люди абсолютно справедливо бачать, що прийняття таких зобов'язань призведе до втрати Україною суверенітету над черговою частиною території країни, після анексії Криму», – наголошує Й. Форбріг. З політичної точки зору, це дуже важливо, якщо взагалі можливо, додає він і уточнює, що «це робить тиск Берліна і Парижа в багатьох відношеннях дуже небезпечним».

Експерт фонду «Наука і політика» Німецького інституту міжнародної політики й безпеки С. Стюарт вважає, що навряд чи в найближчому майбутньому і Росія, і Україна робитимуть «істотно більше» в рамках «Мінська», ніж вони роблять нині. Росія, зокрема, не зацікавлена в тому, щоб дозволити зробити окуповані території більш відкритими, у тому числі для спостерігачів ОБСЄ. Замість цього вона вважає за краще робити акцент на зобов'язаннях України в Мінських домовленостях. Українські керівники у свою чергу не мають підтримки великої частини еліти й населення для подальшого виконання Мінських угод. Принаймні доти, доки Росія та сепаратисти не зроблять кроків для забезпечення безпеки на окупованих територіях. «Таким чином ми зараз у безвиході», – констатує С. Стюарт.

На думку експерта, в Україні подальше виконання Мінських угод багато в чому залежатиме від результату нинішньої внутрішньополітичної боротьби. Хоча, уточнює С. Стюарт, прихід більш орієнтованої на реформи команди не обов'язково внесе корективи у ставлення до Мінських домовленостей. То того ж це може навіть ускладнити процес отримання голосів при ухваленні необхідних законів. «Але важливо пам'ятати, що відмова від мінських угод навряд чи приведе до появи кращих і більш працюючих домовленостей. Крім того, це може поставити під питання санкції ЄС проти Росії, які зараз зв'язали з повним виконанням мінських домовленостей», – попереджає С. Стюарт.

На думку аналітика, до того, як переходити до «суперечливіших політичних пунктів» мінського пакета, треба концентруватися на перших семи або восьми з тим, аби створити «безпечнішу й гуманнішу ситуацію» на окупованих територіях Донбасу. Обидві сторони – Україна, з одного боку, і Росія із сепаратистами, з іншого – повинні зробити свій внесок для того, аби перемир'я дотримувалося і відбувався обмін полоненими. Росія повинна використовувати свій вплив на сепаратистів з тим, аби ті дали можливість спостерігачам ОБСЄ потрапити у всі куточки окупованих територій. Також у рамках контактної групи під егідою ОБСЄ повинна вестися дискусія про те, які групи потраплять під амністію. І нарешті, обидві сторони повинні збільшити зусилля для поліпшення гуманітарної ситуації шляхом спрощення доступу до логістичних центрів, створених Києвом. Росія і сепаратисти зобов'язані дати постійний доступ на територію міжнародним гуманітарним організаціям. «Лише помітні успіхи щодо цих позицій можуть створити передумови для того, щоб говорити про виконання завершальних пунктів, тих, які стосуються конституційних змін, проведення виборів і встановлення контролю над кордоном», – резюмує С. Стюарт.

Директор Інституту глобальних стратегій, політолог В. Карасьов, погоджуючись з тим, що процес реалізації Мінських угод зайшов у глухий кут, вважає, що українська влада не може реалізувати їх виконання через відсутність підтримки в парламенті, латентної урядово-парламентської кризи і милітаризованого настрою суспільства (<http://www.global-analityk.com/noviny>).

За його словами, «усе вперлося в політичне врегулювання, яке не може розпочатися без вирішення питань, пов'язаних з воєнно-тактичною ситуацією, безпекою та гуманітарними проблемами. У свою чергу, проблеми гуманітарного характеру, ситуація з безпекою, відведенням озброєнь і т. д. не може бути остаточно вирішена до того, як буде розпочата повномасштабна реалізація політичної частини угод. Таким чином, ми бачимо замкнене, а точніше, порочне коло, яке в черговий раз затягує реалізацію мінських угод у черговий глухий кут», – констатує В. Карасьов. На його думку, усе йде навіть не до заморожування конфлікту в Донбасі, а до його консервації.

«Ситуація не може повторити Придністровський сценарій заморожування конфлікту. По-перше, у Придністров'ї давно вже не ведуться воєнні дії ні в якому варіанті – ні в великому, ні в малому. По-друге,

Придністров'я торгує з Європейським Союзом через іншу частину Молдови. І по-третє, Придністров'я не межує безпосередньо з Російською Федерацією, у той час як на Донбасі, незважаючи на схожість ситуації, вона принципово відрізняється: територія сильно мілітаризована, напхана технікою, військами, зброєю, людьми зі зброєю, йдуть перестрілки, гинуть люди. Економіка в розвалі і занепаді, поруч Російська Федерація, яка так просто не відступиться від своїх цілей як щодо так званих “ДНР/ЛНР”, так і щодо України. Так що, скоріше за все, ситуація консервується, а це означає, що великої війни не буде, але і миру не буде. Будуть стріляти», – вважає експерт.

Як зазначив політолог, у Заході немає серйозних важелів впливу на Російську Федерацію, крім санкцій, які вже діють. «Інша справа, що у Росії є важелі впливу на “ЛНР/ДНР”, але це буде залежати від того, які важелі і з яким ступенем тиску буде використовувати Захід по відношенню до України», – пояснив політолог.

В. Карасьов вважає, що тиск Заходу на Україну не буде результативним. «Політична система України знаходиться в кризі. Якщо є збій у прийнятті політичних рішень, то ніякі важелі тиску на Україну нічому не зарадять. Навіть якби було велике бажання сьогодні в українській владі зрушити з мертвої точки мінський процес, то вона це не може зробити з багатьох причин: через відсутність підтримки в парламенті, через наявність латентної урядово-парламентської кризи і мілітаризованого настрою суспільства. Якщо за всіма опитуваннями трохи більше однієї третини населення України віддає перевагу воєнному вирішенню конфлікту в Донбасі, як можна ось так просто піддатися на вмовляння, тиск та інші способи примусу Заходу стосовно української влади? Так цю владу просто зметуть, якщо вона буде діяти виключно виходячи з міркувань наших західних партнерів», – упевнений В. Карасьов.

За його словами, вивести мінський процес з патової ситуації могла б зустріч «нормандської четвірки» на рівні глав держав. «Але, думаю, що найближчим часом її не буде, тому що Олланду і Меркель не до того – вони втомилися і охололи. Тим більше що сам конфлікт у Донбасі має “застиглий характер”: великої війни немає, а на інше сьогодні, очевидно, розраховувати не доводиться нікому», – пояснив експерт. На думку політолога, необхідно чекати, поки час сам розставить свої акценти у вирішенні конфлікту на Донбасі. «Оскільки цього не можуть зробити суспільство і політики, значить це може зробити тільки час, а вже тоді історія розсудить», – підсумував В. Карасьов.

О. Мельник з Центру ім. О. Разумкова наполягає, що на сьогодні немає кращої альтернативи мінському процесу, тобто роботі Тристоронньої контактної групи, що стосується безпекових питань, розмінування територій, гуманітарних питань, звільнення полонених. Такий формат має право на існування доти, доки сторони не повернуться за стіл переговорів і не будуть підписані інші угоди, які б могли дійсно розглядатися як угоди з урегулювання конфлікту. Він назвав кілька можливих варіантів пошуку шляхів урегулювання, які спільно напрацювало експертне середовище

(<http://www.radiosvoboda.org/content/article/27546845.html>).

«Один із варіантів – формат підписантів Будапештської угоди. Також це може бути формат “Женева плюс”. У будь-якому разі було б доцільно, щоб Європа, Європейський Союз був представлений як організація, а не лише двома столицями Берліном і Парижем. Є більш важлива ключова проблема, яку наразі навряд чи вдасться швидко вирішити. Це те, що Росію мають посадити за стіл переговорів як сторону конфлікту. Це абсурдна ситуація, коли начебто всі розуміють, хто стоїть за сепаратистами на Донбасі, хто їм постачає зброю, при цьому продовжують робити вигляд і вести публічний діалог з Росією як з арбітром. Поки це буде продовжуватися, навряд чи буде якесь рішення, – каже О. Мельник. – Як компромісний варіант, можна переглянути текст мінських угод і розташувати все в логічній хронологічній послідовності, де на першому місці мають бути безпекові заходи: припинення вогню, відведення озброєнь, роззброєння всіх незаконних формувань, виведення іноземних військ. При цьому важливо вказати, саме якої держави іноземні війська повинні бути виведені, передачу контролю над кордоном, і поставити вибори лише як останній крок на шляху врегулювання конфлікту».

Важливим кроком на цьому шляху стало прийняття українським парламентом постанови, яка закликає світову громадськість засудити триваючу агресію Росії проти України. «Верховна Рада вимагає від Російської Федерації негайно припинити окупацію Автономної Республіки Крим та Севастополя, окремих районів Луганської та Донецької областей», – ідеться в постанові від 18 лютого (<http://ukr.segodaya.ua/politics/pnews/eksperty-ukraina-nachala-igru-na-smenu-formata-peregovorov-po-donbassu-rossii-ugotovana-novaya-rol-692916.html>).

Також народні депутати вимагають від Росії припинити фінансування бойовиків на Донбасі, постачання військової техніки й озброєння. Український парламент вимагає від РФ виконати в повному обсязі вимогу Резолюції Генасамблеї ООН від 27 березня 2014 р. «Територіальна цілісність України», положень Мінських домовленостей і комплекс заходів щодо їх виконання від 12 лютого 2015 р.

Фактично, як вважає директор Інституту глобальних стратегій В. Карасьов, ця Резолюція розрахована на те, щоб вийти з вузьких рамок Мінських угод, у які втиснута Україна. «І в мінському процесі, і в “нормандському форматі” РФ формально не є учасником конфлікту, вона є “спонсором” мирного процесу, хоча насправді вона реально є учасником. Завдання української дипломатії і політики в тому, щоб РФ була визнана саме агресором, тоді це розширює рамки мінського процесу», – пояснив він.

Водночас більш дієвим, на думку експертів, стало б прийняття відповідних законів про визнання Росії агресором і статус окупованих територій, що створило б підстави для підняття на Генеральній Асамблеї ООН питання про визнання Росії агресором. Паралельно з цим потрібно ініціювати консультації учасників Будапештського меморандуму про надійні механізми запобігання подальшій агресії з боку Росії.

Усі ці дії, звісно, Росія може використати як привід для чергової ескалації, але ціна такої ескалації зросте для Росії в рази. Захід змушений буде продовжити санкції і поводитися більш відповідально. Таким чином, можливо, Україна отримає шанс припинити війну на Донбасі (http://zaxid.net/news/showNews.do?donbas_u_skladi_ukrayini__strategichna_po_milka_poroshenka&objectId=1383025612).

Також попереду багато роботи й щодо запуску формату «Женева плюс», про який уже говорив Президент П. Порошенко та ідею створення якого підтримали у Європарламенті. Але успішність формату «Женева плюс», як, утім, і всіх інших переговорів стосовно Донбасу і Криму, сьогодні багато в чому залежить від того, як вирішиться ситуація в Сирії, вважає В. Карасьов. «Якщо там РФ покаже, що є військове вирішення конфлікту, нам буде набагато важче. Не кажучи про те, що у РФ може з'явитися спокуса військового вирішення проблеми на Донбасі», – припускає він (<http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/eksperty-ukraina-nachala-igru-na-smenu-formata-peregovorov-po-donbassu-rossii-ugotovana-novaya-rol-692916.html>).

При цьому В. Карасьов зазначив, що в разі геополітичного ослаблення Росії в Україні з'явиться шанс вийти з вузьких рамок «мінського» й «нормандського форматів» і перевести переговори в широкий формат «Женева плюс». Але це не означає, що Київ повинен, склавши руки, чекати, що ситуація зіграє на його користь. «Якщо ми будемо геополітично слабшати, за нас ніхто не буде робити нашу геополітичну роботу, навіть якщо РФ буде геополітично слабшати. Зараз все буде залежати від тієї геополітичної динаміки, яку будемо демонструвати ми і буде демонструвати РФ», – сказав В. Карасьов.

Тим часом закон про вибори в «окремих районах» обговорювався на засіданні політичної підгрупи Тресторонньої контактної групи в Мінську 10 березня. Представник України Р. Безсмертний заявив, що сторони не дійшли згоди. Жодних конкретних проектів або концепцій не обговорювали. Київ укотре порушив питання про використання пропорційної системи, про обов'язкову участь всеукраїнських політичних партій, про надання активного й пасивного виборчого права внутрішньо переміщеним особам. Опоненти вкотре ці пропозиції відкинули.

За даними DT.UA (http://gazeta.dt.ua/internal/hodinnya-po-minskomu-rolyu_.html), робота над виборчим законодавством для ОРДЛО ведеться за рамками мінського процесу й без особливого афішування. Видання стверджує, що відповідальним за підготовку документа Президент призначив свого представника в парламенті Р. Князевича. Р. Безсмертного, чия участь у роботі над проектом видавалася б логічною, П. Порошенко вирішив до процесу не залучати. Розробляється новий закон, за інформацією DT.UA, у контакті з представниками Німеччини і Франції, які, не повідомляючи українській стороні, не просто діляться з Кремлем усією необхідною інформацією, а й консультуються з представниками Росії з приводу окремих положень майбутнього закону.

Крім того, як стверджує DT.UA, П. Порошенко нібито зацікавився

«планом Медведчука», що передбачає створення в ОРДЛО адміністрацій, які очолили б фігури, що влаштовують і Київ, і Москву. Ними начебто стали Р. Ахметов і Ю. Бойко. За даними видання, П. Порошенко вже провів попередні переговори з обома й обидва нібито погодилися. В. Путіна з цією пропозицією ознайомили, однак згоди ще не отримали.

Реалістичність такого сценарію, звичайно, викликає сумніви. Так, представник України в політичній підгрупі Тристоронньої контактної групи з врегулювання ситуації на Донбасі Р. Безсмертний не вірить у сам факт існування подібного плану, а пропозиції В. Медведчука щодо ставлеників на Донбасі не сприймає всерйоз. Утім, голова парламентської фракції «Опозиційний блок» Ю. Бойко вже прокоментував чутки про своє можливе призначення главою «окремих районів Донецької та Луганської областей». «Ми ведемо консультації з владою про те, щоб допомогти імплементувати мінські угоди, припинити конфлікт і повернути Україні неконтрольовану територію і людей, що живуть там. Не тільки особисто я, але і члени Опозиційного блоку готові взяти участь у тому форматі, який дасть можливість виконати це завдання», – зазначив Ю. Бойко (<http://hvylyya.net/news/digest/boyko-prokommentiroval-sluhi-o-naznachenii-glavoy-ordlo.html>).

Він нагадав, що Опозиційний блок із самого початку наполягав на необхідності виконання Мінських домовленостей для досягнення миру в країні й повернення територій, які нині не контролюються українською владою, до складу України. «Ми націлені на те, щоб там пройшли вибори в рамках українського законодавства, після чого ці території повернулися до складу України. Адже як тільки тут з'явиться легітимна влада, визнана Києвом, почнеться процес відновлення економічних і політичних відносин. Ми хочемо допомогти нашій країні, щоб конфлікт на сході був завершений, і готові взяти участь у будь-якому форматі, який дозволить цього домогтися», – резюмував Ю. Бойко.

Ще одним можливим варіантом розвитку подій щодо Донбасу DT.UA вважає просування Президентом П. Порошенком ідеї проведення референдуму, на якому громадяни України мають висловити своє ставлення до автономії «відторгнутих» територій Донбасу. Мотив зрозумілий: якщо громадяни скажуть «так», Президент зніме із себе відповідальність за проштовхування через Верховну Раду рішень, небезпечних для його рейтингу; якщо скажуть «ні», він може виправдати зрив Мінських домовленостей волею народу.

Нові аспекти до експертних прогнозів щодо подальшої долі мінського процесу внесло рішення В. Путіна щодо виведення російських військ із Сирії. За словами співдиректора програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки Центру ім. О. Разумкова О. Мельника, такі дії Росії стали несподіванкою для західного співтовариства. При цьому серед причин, які змусили В. Путіна зробити цей крок, висловлюються версії, зокрема, і безпосередньо пов'язані з Україною (http://www.uceps.org/ukr/expert.php?news_id=6053).

Виходячи з того, що в російському суспільстві за останні два роки сформувався великий запит на мілітаристську риторичку й постійні «перемоги», очевидно, що російській публіці буде дуже складно «продати» відхід із Сирії як велику перемогу. Логічно очікувати, що буде спроба знову «перемкнути» російського глядача на події «в Україні». В останні дні, констатує О. Мельник, навіть на деяких опозиційних російських каналах частка новин з України, яка мала тенденцію до зменшення, уже займала третину новинного ефіру.

Виходячи з цього, слід, на думку експерта, серйозно розглянути два можливі сценарії розвитку ситуації.

Перший сценарій може бути умовно позитивним. В. Путін спробує піти на певне врегулювання конфлікту в Україні шляхом зниження ескалації, шляхом якихось поступок. В обмін він захоче отримати те, що вигідно Кремлю без застосування сили. Це насамперед стосується тиску Заходу на українську владу стосовно проведення (визнання) виборів на непідконтрольній частині Донбасу, внесення змін до Конституції, амністії. Тобто Росія тиснутиме на виконання тієї частини Мінських угод, які насамперед залежать від України.

При цьому не треба забувати, що метою таких дій В. Путіна буде не врегулювання конфлікту, а досягнення тих цілей, які спочатку ставилися: створення анклаву, через який можна буде контролювати центральну владу в Києві – як внутрішні, так і зовнішньополітичні рішення.

Другий сценарій, який не можна виключати, може бути пов'язаний з необхідністю демонстрації російській публіці чергової порції військових перемог. У цьому випадку першому сценарію передуватиме чергова серйозна ескалація, можливо зі «звільненням» якихось ключових об'єктів, на кшталт Ясинуватського транспортного вузла.

Директор політико-правових програм Центру ім. О. Разумкова Ю. Якименко у свою чергу не відкидає варіанта, коли В. Путін, забравши свої війська із Сирії, може перевести свою увагу на Україну. «Я цілком допускаю, що може відбутися розворот Путіна в наш бік. Адже, по суті, у нього звільняться руки від однієї проблеми, а отже, з'являться великі можливості для акумуляції своїх сил тут. Тому я б такий варіант розвитку подій не виключав», – говорить експерт (http://www.ucerps.org/ukr/expert.php?news_id=6052).

Водночас якщо уявити, що В. Путін дійсно знову зосередиться на Україні, то прогнозувати, чи не захоче він вийти далеко за межі Донбасу, на сьогодні дуже складно. На думку Ю. Якименка, передбачити, чим може закінчитися повномасштабна військова операція наступального характеру, неможливо. Він вважає, що з політичної точки зору, з точки зору мінського процесу, а також з точки зору міжнародної реакції, це отримало б дуже негативну оцінку, і вдарило б по самій Росії. «Насамперед, це було би контрпродуктивно, оскільки всі прекрасно розуміють, що Сирія виникла тому, що потрібно було відвернути увагу від української проблеми. Зараз ситуація навпаки знову поверне увагу світової громадськості до української

проблеми. У такому разі Росія знову виступить у ролі того, ким її давно потрібно було б визнати – агресором, стороною конфлікту, а не просто країною, яка нібито чомусь може впливати на “ДНР” і “ЛНР”.

Я думаю, тут швидше можливий дещо інший сценарій: буде постійна спроба провокації нестабільності й дестабілізація політичної ситуації в Україні. По-перше, це стосуватиметься окупованих районів, а по-друге, це може отримати вихід за межі Донбасу з концентрацією зусиль, спрямованих на дестабілізацію ситуації в інших регіонах України. Це буде діяльність методами спецслужб, провокація конфліктів, теракти, тобто це будуть такі дії внутрішнього характеру, які можуть створити нестабільність в Україні», – прогнозує експерт.

При цьому, наголошує Ю. Якименко, «кінцева мета Путіна лишається незмінною: Україна не повинна стати успішним європейським проектом, а навпаки, повинна стати зоною постійної політичної нестабільності. Україна повинна стати державою, яку роздирають конфлікти, яка не може існувати без зовнішнього управління. По суті, це повинно привести до підтвердження тези Путіна про те, що української нації немає і бути не може, а Україна не є державою, оскільки українці не можуть мати своєї державності. Звичайно, для Росії Україна не повинна стати прикладом успішної внутрішньополітичної трансформації. Ось це і є метою Путіна».

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що Мінські домовленості, попри суперечливість і непослідовність їхніх положень, невиконаність у повному обсязі жодного з пунктів і навіть визнання їх непридатними до виконання в нинішньому вигляді, наразі залишаються загальноновизнаною та поки що безальтернативною платформою розв’язання конфлікту на Сході України. Утім, за висновками експертів, змінити «мінський формат» можливо. Непаритетність зобов’язань сторін і недовірливість Мінських угод дають підстави Україні ініціювати їх перегляд або розширення кола учасників переговорів. Крім того, варіанти розвитку ситуації навколо Донбасу залежатимуть від можливої зміни політичних еліт унаслідок очікуваних найближчим часом виборів у США, Німеччині, Франції, а також від здатності української влади відстоювати інтереси держави на міжнародній арені, зміцнюючи у тому числі її авторитет виваженими рішеннями й покращуючи імідж кардинальними реформами.

Н. Вербицька, власкор СІАЗ НБУВ

Шляхи розв’язання політичної кризи в Україні в оцінках експертів

Політична ситуація, що склалася в Україні після провалу 16 лютого голосування парламенту за відставку уряду А. Яценюка, в експертному й медійному середовищі характеризується переважно як парламентсько-

урядова або політична криза. У коментарях, що звучали після невдалої відставки Кабміну, переважала негативна оцінка ситуації. Наголошувалося на тому, що уряд залишився, незважаючи на визнання його роботи незадовільною.

18 лютого 2016 р., після того як парламент відмовився відправити у відставку Кабінет Міністрів, про свій вихід з коаліції заявила партія ВО «Батьківщина». «Партія “Батьківщина” і фракція “Батьківщина” вважає неприпустимим і далі перебувати в цій зграї, яка не має жодного шансу (бо не хоче) провести реформи, захистити Україну, переавантажити все наше життя», – так аргументувала вихід своєї політичної сили з більшості Ю. Тимошенко. Виступаючи з трибуни парламенту, лідер фракції «Батьківщина» наголосила: «З цієї хвилини не існує демократичної коаліції».

Наступного дня аналогічне рішення ухвалила й партія «Самопоміч». «Ми бачили дуже природне та якісне розв’язання політичної кризи шляхом зміни уряду. На жаль, два дні тому стався цинічний, олігархічний, урядовий переворот. Ми фізично не можемо перебувати з цими людьми і нести відповідальність за їхні корупційні та руйнівні дії. Напевно, ми на сьогодні – єдина державна опозиція в парламенті. Я до останнього голосування був переконаний, що ми змінюємо державу. Коли побачив, що люди виходять із зали і голосів не вистачить, то зрозумів, що цього наразі не сталося», – так пояснив рішення своєї фракції О. Березюк.

«Став очевидним владний союз, до якого увійшли частина фракції БПП, “Народний фронт” і уламки Партії регіонів. Такі дії, які легітимізували уряд України, є замахом на державний лад країни і остаточно розвалили парламентську коаліцію “Європейська Україна”», – заявив лідер фракції «Самопоміч».

Напередодні обидві політичні сили безуспішно спробували відкликати зі складу Кабміну своїх міністрів. Слідом за О. Павленком, якого висувала «Самопоміч», про свій намір залишитися в команді А. Яценюка заявив і І. Жданов, який обіймає посаду міністра молоді та спорту за квотою «Батьківщини».

Вихід з коаліції двох парламентських фракцій став приводом для заяв про фактичний її розпад. Без «Батьківщини» (19 депутатів) і «Самопоміч» (26 депутатів), а також Радикальної партії, яка заявила про свій вихід з коаліції ще 1 вересня 2015 р., чисельність коаліції «Європейська Україна» з 302 депутатів скоротилася до 217.

Утім, як виявилось, Радикальна партія, оголосивши про вихід з коаліції, не відкликала свої підписи під Коаліційною угодою. Лідер партії О. Ляшко пояснив, що жодних персональних заяв депутати не мають писати, оскільки ця норма була скасована ще в 2010 р. За його словами, у жодному із законів процедура входження та виходу з коаліції не розписана. Тому радикали вважають, що для виходу достатньо лише політичної заяви лідера їхньої фракції. Користуючись цим фактом, а також відсутністю передбаченої законодавством заяви Голови Верховної Ради про розпад коаліції, частина українських політиків стверджує, що коаліція де-юре існує.

Парламентська коаліція формально налічує більше ніж половину від конституційного складу депутатів Верховної Ради, що не дає підстав оголошувати про її розпад, заявив перший віце-спікер А. Парубій. «Створення і розпад коаліції – це не тільки політичні заяви, але і юридичний формат. Станом на сьогодні під коаліцією є більш як 226 підписів. Сьогодні юридично коаліція існує», – запевнив він (<http://www.hromadske.tv/politics/parubii-u-radi-nemaye-pidstav-ogoloshuvati-pro-roz>).

Юридичний та фактичний аспект наявності та функціонування парламентської коаліції проаналізував інформаційно-аналітичний портал «Народний кореспондент» (<http://nk.org.ua/politika/bukvoyu-zakonu-koalitsiya-bezsmertna-chi-virtualna-43457>). Так, відповідно до ст. 84 Конституції України, коаліція в парламенті формується депутатськими фракціями, до складу коаліції входить більшість народних депутатів. Депутати повинні сформувати коаліцію протягом одного місяця з першого засідання нового скликання парламенту або з дня припинення діяльності коаліції ВР.

Основи формування та припинення діяльності коаліції, як зазначено в Конституції України, вписані Регламентом Верховної Ради. Але насправді в тексті Регламенту немає жодної згадки про коаліцію, бо розд. 12 і 13, які регулювали питання створення й діяльності коаліції, були вилучені з документа у 2010 р.

Як вважає директор політико-правових програм Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова Ю. Якименко, «у коаліцію входять фракції, списковий склад яких становить 226 народних депутатів і більше. Відповідно, питання виходу з коаліції вирішується шляхом подання відповідною фракцією оформленого рішення про це до апарату Верховної Ради і оголошення на пленарному засіданні». Швидше за все, саме від цього відштовхуються політики, які вважають днем розпаду коаліції «Європейська Україна» 19 лютого 2016 р.

Однак, продовжує експерт, індивідуальні заяви депутатів про вихід з коаліції не мають ніякої юридичної сили і юридичних наслідків, оскільки коаліцію формують фракції. Якщо фракція залишається у складі коаліції – значить, і весь її склад залишається в коаліції, пояснює Ю. Якименко.

Водночас виникає питання, наскільки юридично правильно оформлено вихід фракції з коаліції. Як зазначив Ю. Якименко, якщо оформлено в належному порядку рішення про вихід фракції з коаліції немає, не здійснено й сам вихід з більшості. Ускладнює ситуацію те, що в Регламенті роботи Верховної Ради згадки про коаліцію немає. І як саме парламентська більшість припиняє свою роботу, також неясно. Відповідно, немає і визначення про «належний вигляд» заяви про вихід з коаліції, необхідність посилення на протокол засідання фракції, як у випадку з обранням голови й заступників фракції, або заяви за підписами всіх членів фракції, або усна заява від імені фракції. Очевидно, якщо текст Коаліційної угоди зареєстрований апаратом Верховної Ради (а він зареєстрований під № 0001001-15 у базі «Законодавство» і в статусі «діючий»), то ж процедуру

реєстрації повинні пройти й заяви про вихід з коаліції фракцій.

Попри неврегульованість питання про формалізацію процедури розпаду коаліції, вважає Ю. Якименко, хоча тут є «простір для інтерпретацій», очевидно, що «за будь-яких обставин має бути письмове рішення фракції». Чи підпадає під це визначення факт відкликання підписів під коаліційною угодою, питання відкрите.

У тексті Коаліційної угоди в розд. «Б» під назвою «Регламент коаліції» сказано, що порядок формування та організація діяльності коаліції визначаються Конституцією України, Регламентом ВР і цією Угодою. У п. 12 «Загальних положень» чітко зафіксовано, що коаліція формується депутатськими фракціями. У п. 7 «Припинення коаліції» чітко визначені підстави для цього. Це припинення повноважень ВР восьмого скликання, скорочення кількісного складу коаліції менше 226 осіб і прийняття коаліцією рішення про припинення своєї діяльності. За логікою Коаліційної угоди, рішення про припинення роботи коаліції приймається загальними зборами, які є вищим керівним органом коаліції. У п. 7, однак, є цікавий момент, а саме підпункт 7.2: «Зміни у складі коаліції, у тому числі у зв'язку з виходом з коаліції однієї або кількох депутатських фракцій, якщо при цьому кількісний склад коаліції не стає менше, ніж визначено Конституцією України, не є підставою для припинення коаліції». Таким чином, якщо в коаліції де-факто залишається лише дві фракції, але вони налічують 226 голосів, то коаліція не припиняє свого існування.

Визначальною для долі коаліції може також стати правова колізія щодо індивідуального членства депутатів у ній, яка, щоправда, стосується лише позафракційних депутатів. Згідно з рішенням Конституційного Суду від 6 квітня 2010 р. № 11-рп/2010 про можливість окремих народних депутатів брати участь у формуванні коаліції, яка на сьогодні має статус діючої, категорично сказано, що діяльність коаліції припиняється, якщо в ній залишається менше 226 народних депутатів. При цьому «Конституція України... не обмежила депутатів права самостійно визначатися при прийнятті рішень, у тому числі щодо входження до складу більшості..., яка формує коаліцію». У результаті, «окремі народні депутати, зокрема, ті, які не перебувають у складі депутатських фракцій, що ініціювали створення коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді, мають право брати участь у формуванні коаліції».

З цього рішення логічно випливає, що парламентська більшість «Європейська Україна» може бути поповнена окремими депутатами. Отже, оскільки фракції БПП і «Народного фронту» суммарно не дають 226 депутатів, варіантами пошуку необхідних мандатів можуть стати або домовленості з РПЛ О. Ляшка, депутатськими групами «Воля народу» (20 депутатів) і партією «Відродження» (23 голоси), або залучення «співчуваючих» з 52 позафракційних депутатів на підставі індивідуального членства, відповідно до зазначеного рішення КСУ.

Своє занепокоєння парламентсько-урядовою кризою одразу виявили західні партнери України, висловиши при цьому сподівання, що вона буде

вирішена швидко. Колишній посол США в Україні С. Пайфер, зокрема, заявив, що країни Заходу не хотіли б побачити повернення України до довготривалої політичної кризи. «Існує серйозне побоювання, що якщо країна зав'язне у довгій глибокій політичній кризі, це не добре для України, яка також має вирішувати кризу з Росією і має ще дуже багато зробити для втілення програми реформування. На Заході сподіваються на швидкий подальший крок. Що з'явиться уряд, який отримає підтримку парламенту, і вони зможуть працювати з Президентом, щоб справитися з терміновими проблемами, які стоять перед Україною. Захід хоче, щоб Україна уникнула трьох-чотирьох місяців періоду, де йдеться лише про політику і, можливо, нові вибори, утім нічого не робиться в питаннях економічних реформ, виконання мінських угод. Це був би дуже складний результат для України», – каже експерт (http://aratta-ukraine.com/news_ua.php?id=26168).

С. Пайфер зазначив, що у Вашингтона є певні очікування щодо роботи українського уряду, але хто повинен очолювати Кабмін – це вибір українського народу. «Американський уряд не в такій позиції, щоб обирати кандидатів. Кого б вони хотіли бачити – це людину, яка має сильний реформаторський підхід, яка може уникнути довготривалої політичної кризи, щоб уряд і президентська адміністрація могли проводити реформи. Звісно, я думаю, американський уряд внутрішньо має певні побажання, утім, я думаю, в уряді США також добре розуміють, що подібні питання в першу чергу мають вирішувати самі українці», – заявив колишній посол США в Україні.

Американський уряд зацікавлений у тому, щоб Україна досягла успіху, каже С. Пайфер, «не лише тому, що це добре для України, але також тому, що успішна Україна в питаннях упровадження економічних реформ, вирішення кризи з Росією, коли вона матиме надзвичайно сильні демократичні інституції, це та Україна і та Європа, якою б її Сполучені Штати Америки хотіли бачити».

Міністр закордонних справ Естонії М. Кальюранд повідомила, що Євросоюз уважно стежить за урядовою кризою в Україні, побоюючись, що розкол у правлячій коаліції може поставити під питання проведення політики реформ.

За словами міністра, розкол в урядовій коаліції може поставити під загрозу продовження реформ в Україні, це викликає серйозну стурбованість Брюсселя. М. Кальюранд зазначила, що тут хотіли б бачити в Україні більше єдності. Міністр наголосила, що «демократія народжується нелегко, але Євросоюз хоче, щоб і український уряд, і Рада, і Президент були б єдині і працювали разом» (<http://uapress.info/uk/news/show/119122>).

Загрозу від політичної кризи в Україні побачили також експерти рейтингової агенції Fitch. Наслідки для суверенного кредитного профілю України від політичної кризи залежатимуть від того, чи буде МВФ і далі зтягувати з новим траншем і чи не ослабне бажання інших офіційних кредиторів допомагати Україні, вважають експерти Fitch. Вони зазначили, що напруження між Президентом П. Порошенком і Прем'єр-міністром А. Яценюком, посилене впливом певних зацікавлених кіл і опозиції, уже

затягнуло процес проведення реформ і призупинило другий розгляд МВФ щодо виплат у рамках 40-мільярдної програми підтримки.

Уряд А. Яценюка зміг пережити голосування щодо довіри в парламенті, але дві партії – «Батьківщина» і «Самопоміч» – вийшли з коаліції, таким чином позбавивши її необхідних 11 місць для формування більшості в парламенті. Які будуть короткострокові політичні наслідки, поки не відомо. Однак уряд меншості або нові вибори внесуть додаткову невизначеність у здатність української влади провести реформи, які критично необхідні для продовження програми МВФ і підтримки макроекономічної стабільності. Допомога МВФ і інших кредиторів дуже важлива для суверенного рейтингу України, який минулого листопада був піднятий з рівня ССС до RD після того, як українська сторона завершила реструктуризацію боргу приватного сектору. Державний сектор забезпечив більшу частину фіскального фінансування у 2015 р. і зробить це знову цього року. Держава змогла збільшити резерви, хоча вони все ще лишаються на надто низькому рівні.

Fitch припускає, що в довгостроковій перспективі політичні зміни в Україні створять уряд, який буде більш здатний проводити реформи й боротися з корупцією. МВФ лишається зацікавленим у допомозі Києву, зважаючи на заяву голови фонду К. Лагард на початку місяця про те, що вона і Президент П. Порошенко «домовилися про принципи “дорожньої карти” пріоритетних дій», попередивши, що втілення реформ необхідне для того, щоб програма допомоги була успішною. Водночас низький рівень суверенного рейтингу України відображає її слабкість у макроекономічному полі, державному й зовнішньому фінансуванні, а також структурні проблеми включно з показниками управління (http://dt.ua/ECONOMICS/fitch-prognozuye-ukrayini-pogirshennya-reytingiv-u-razi-dostrokovih-viboriv-200599_.html).

Політики й експерти дискутують навколо кількох варіантів виходу з політичної кризи, які в цілому передбачають або переформатування коаліції та уряду, або дострокові парламентські вибори. Говорячи про перспективи формування нової коаліції, експерти здебільшого використовують термін «гібридна більшість». Найвірогіднішим сценарієм називають створення коаліції з фракцій БПП, «Народного фронту» та Радикальної партії.

Після демаршу політсил Ю. Тимошенко й А. Садового О. Ляшко активно включився в переговорний процес щодо переформатування коаліції. «Якщо ті, хто сьогодні знаходиться при владі, не здатні знайти спільного рішення, не здатні будувати країну, ми пропонуємо план дій. Ми готові брати участь у формуванні нової коаліції, в новій програмі дій, у формуванні нового уряду, здатного вивести країну з прірви. Ми готові брати на себе відповідальність за долю країни, ось моя рука всім, хто піклується про країну», – заявив О. Ляшко (<http://censor.net.ua/n374966>).

Як відзначають експерти, саме РПЛ сьогодні належить своєрідна «золота акція» для формування нової коаліції, і завдяки своїм голосам вона здатна отримати в результаті переговорів максимальні дивіденди. Особливу увагу радикали звертають на віце-прем'єрську посаду й посаду міністра

екології. За іншою інформацією, зокрема, як заявив в одному з інтерв'ю член фракції Радикальної партії Ю. Чижмарь, радикали хочуть одержати крісло Голови парламенту для свого лідера, а їм пропонують три міністерські посади. Крім того, за словами депутата, «Народний фронт» наполягає, аби Радикальна партія увійшла до коаліції, у якій залишилися пропрезидентська та пропрем'єрська фракції, зі збереженням А. Яценюка на посаді голови уряду. Натомість О. Ляшко хоче почати все з чистого аркуша і створювати нові коаліцію й уряд без А. Яценюка.

Крім кадрових амбіцій, готовність Радикальної партії «підставити плече» коаліції можна пояснити істотним зниженням її електоральної підтримки, яка, за даними соціологічної групи «Рейтинг», на початок лютого наблизилася до рівня 3 %, що навряд чи надихає партію О. Ляшка на дострокові парламентські вибори. Інше питання, що для БПП і «Народного фронту» РПЛ – далеко не найнадійніший партнер, який у разі досягнення домовленостей отримує можливість регулярного політичного шантажу.

На думку політолога О. Гараня, полеміка щодо того, чи був формальний вихід Радикальної партії з коаліції, говорить про пошук юридичних лазівок, щоб зменшити вимоги О. Ляшка й заявити, що збереглася стара коаліція. О. Ляшко ж вимагатиме більших поступок за рахунок «золотої акції», яку він несподівано отримав. Але, за словами О. Гараня, «в історії часто буває, що корисливий інтерес окремих людей може лягати в загальний тренд і створювати можливість виходу з кризи. У даному випадку присутність Ляшка в коаліції – це краще, ніж її розвал і перспектива дострокових виборів».

На думку політолога, потрібно докласти максимум зусиль, аби сценарій дострокових виборів не відбувся, оскільки у нинішній ситуації їх проведення не відповідає національним інтересам України. Незалежно від того, хто скористається відсутністю виборів – БПП, «Народний фронт» чи О. Ляшко – це краще, ніж період політичної дестабілізації. Новий парламент буде гіршим, оскільки збільшиться кількість популістів, знову почнеться коаліціада, а від цього постраждає як економічна, так і політична стабільність країни (<http://socportal.info/2016/02/19/parlaments-ka-kriza-bazovi-stsenariyi.html>).

Голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко в цьому контексті наголошує на показовості голосування по А. Яценюку, яке не було, за словами експерта, голосуванням за те, щоб А. Яценюк залишився Прем'єр-міністром, а було голосуванням проти дострокових парламентських виборів (<http://postup.brama.com/usual.php?what=81562>).

Також необхідно враховувати, що нині Президенту, а також частині політичних сил украї важливо продемонструвати нашим західним партнерам, що дуже швидко буде відновлена парламентська коаліція. Чим довше в нас не буде нової коаліції й нового уряду, тим довше ми не отримаємо чергового траншу від МВФ.

Директор політико-правових програм Центру ім. О. Разумкова

Ю. Якименко переконаний, що, враховуючи всю сукупність факторів (у тому числі позицію міжнародних партнерів України, фінансових організацій, питання Мінських домовленостей та особистих зобов'язань Президента), поки що впродовж хоча б деякого періоду часу розвиватиметься сценарій, який не передбачає дострокових виборів. Їх спробують уникнути. Тим більше що президентська політична сила, не говорячи про «Народний фронт» з його нинішніми рейтингами, на цих виборах, якщо вони відбудуться, істотно втратить, оскільки зросте конкуренція, та й позиції безпосередньо Президента дещо ослаблені. Тим більше у випадку, якщо буде тривалий період дестабілізації й загострення соціально-економічних проблем, якщо не буде реформ. Тому, на думку експерта, основні гравці схиллятимуться до варіанта без виборів і шукатимуть якийсь компроміс.

Політолог В. Цибулько погоджується з тим, що ймовірність дострокових виборів сьогодні не висока, оскільки жодна з політичних сил, які б хотіли посунути на владному олімпі БПП і «Народний фронт», не сконцентрувала необхідного людського ресурсу. «Батьківщині» ні партійна інфраструктура, ні приплив нових яскравих особистостей, ні наявність фінансових ресурсів не дають поки змоги порушити міцні позиції БПП. До того ж, якщо в гру включиться новий політичний проект М. Саакашвілі, не виключено, що БПП разом з проектом М. Саакашвілі потім на двох зможуть сформувати парламентську більшість. Тому всі претензії Ю. Тимошенко на великий пакет влади поки що безпідставні. Водночас у разі ймовірних ефективних дій переформатованої влади ні «Батьківщина», ні «Самопоміч», які вийшли з коаліції, не зможуть отримати дивіденди від участі в цих реформах.

Керівник Комітету виборців України О. Кошель зі свого боку зазначив, що «питання про дострокові вибори залежатиме не тільки від того, чи зможе зберегтися, чи в якій конфігурації зможе зберегтися коаліція, а насамперед від того, наскільки і як буде розгортатися подальша політична криза. Навіть за умов повного розвалу коаліції, коли не вдасться знайти 226 голосів, у Президента з'являється право, а не обов'язок розпускати ВРУ. У питанні дострокових виборів головним гравцем і тим, хто має важелі впливу, є Президент. І навіть без коаліції, якщо вдаватиметься ситуативно знаходити більшість голосів на вкрай важливі законопроекти, такий парламент зможе існувати»(http://vgolos.com.ua/news/verhovna_rada_zmozhe_isnuvaty_i_pry_povnomu_rozvali_koalitsii_ekspert_207507.html).

Якщо ж не вдасться створити нову коаліцію, імовірність дострокових виборів зростатиме, переконаний В. Фесенко, однак він припускає, що, якщо не вдасться створити коаліцію з парламентських фракцій, не виключено, що постане питання про внесення змін до Регламенту, які б дали змогу брати участь у коаліції окремим народним депутатам на індивідуальній основі або депутатським групам. Аналогічне припущення висловлює політолог В. Бала. На його думку, депутати можуть змінити Регламент парламенту для збереження будь-якого формату коаліції, оскільки наразі відсутня процедура, за якою коаліція існує й розпадається.

Директор Українського інституту аналізу й менеджменту Р. Бортник також звертає увагу на те, що через такі особливості Регламенту спікер парламенту В. Гройсман досі не оголосив про розпуск коаліції, тому у Верховній Раді ще може виникнути дискусія і на цьому ґрунті: з якого моменту рахувати 30 днів, відведених Конституцією для формування коаліції.

Це, а також невизначеність із ключовим питанням – чи піде у відставку А. Яценюк, говорить експерт, дає підстави припускати, що ситуація невизначеності зберігатиметься тривалий час.

«Можливих шляхів розв'язання кризи багато, але поки що немає консенсусу стосовно жодного з них. Тому не виключаю, що ситуація “зависне” не на один місяць. Попри те що незавершеність процесу – “токсична” як для Президента, так і для інших політичних сил, тому що довіра до них і далі знижуватиметься, у суспільстві міцнішатиме переконання у тотальній безвідповідальності влади, – прогнозує Р. Бортник. – Верховна Рада може перетворитися у нерегульований базар, де кожне рішення збиратиме голоси залежно від того, яке питання і у чиїх інтересах розглядається».

Однак, кажуть експерти, навіть якщо О. Ляшко передумає і в коаліцію не ввійде, до неї можуть приєднатися позафракційні депутати, серед яких багато хто обирався в мажоритарних округах і навряд чи зацікавлений у нових виборах. Серед позафракційних є й ті, кого фракції виключали зі своїх рядів за порушення партійної дисципліни. Така коаліція навряд чи буде стійкою й безконфліктною, але формально її існування не даватиме юридичних підстав для розпуску Верховної Ради, зазначають експерти.

Варіант побудови нової коаліції на базі двох провладних партій – БПП і «Народного фронту», до яких долучаться одномандатники, на думку експертів, цілком можливий. Очевидно, що на об'єднання з Опоблоком БПП не піде, але ось із колишніми членами Партії регіонів, які нині позафракційні, – цілком можливо.

Те, що БПП може піти на альянс з мажоритарниками, підтверджує політолог О. Палій: «Голоси, яких бракує, справді можна добрати за рахунок мажоритарників. Свого часу Конституційний Суд визнав, що це законно, тому такий сценарій цілком імовірний» (<http://news.finance.ua/ua/news/-/369904/koalitsiya-20-yak-domovlyatymutsya-u-verhovnij-radi>).

У будь-якому разі для Адміністрації Президента такий сценарій став би можливістю уникнути парламентських виборів та істотно збільшити політичні м'язи. «БПП важливо дотягнути до осені. Потрібен час для розкрутки сили Саакашвілі, і тільки після цього можна йти на вибори. До цього коаліція існуватиме на межі розпаду. По суті, сьогодні вона стала літаком з одним крилом», – пояснює диспозицію президентського табору В. Карасьов.

Про те, що у формат нової коаліції може бути інтегровано політичні сили, які колись мали стосунок до Партії регіонів, говорили вже неодноразово. При цьому група «Воля народу» вкрай акуратно брала участь

у голосуванні за відставку Прем'єра, а «Відродження» взагалі відмовилося голосувати. І хоча ситуативні домовленості з владою все ще можливі, такий альянс не вигідний нікому. БПП і «Народний фронт» автоматично звинуватять конкуренти з демократичного табору (ті ж «Батьківщина» і «Самопоміч»), а «Відродження» і «Воля народу» остаточно втратять імідж опозиціонерів.

На запитання про можливість депутатської групи «Відродження» обговорювати участь у форматі майбутньої коаліції її представник Д. Святасх відповів максимально виразно: «“Відродження” не веде і не планує вести переговори про входження в нову коаліцію. У форматі нинішньої коаліції приєднання до неї нових політсил неможливе, оскільки громадськість цього не сприйме. Коаліція має сама розібратися зі своїми членами. Ми можемо тільки спостерігати за цим збоку. Якщо “Відродженню” запропонують увійти в коаліцію, ми скажемо “ні”. Що ж до виборів, то ми до них готові». Аналогічну стратегію, очевидно, обере для себе й Опозиційний блок, рейтинг якого зростає на тлі конфліктів у демократичному таборі.

Водночас експерти вважають цілком реальним повернення до коаліції «Батьківщини» та «Самопоміч» після того, як вони зрозуміють, що перевибори навряд чи відбудуться, і запропонувавши якісь свої певні умови.

Якщо ж коаліція не переформатується, політолог О. Гарань вважає можливим варіант роботи так званого «уряду меншості». Такі приклади є у практиці демократичних країн – тривалий час уряд меншості був у Канаді та Іспанії. Але в нашій країні наявність парламентської більшості передбачена Конституцією, тому уряд меншості буде, фактично, у статусі виконуючого обов'язки, як і людина, що його очолюватиме. Це ж означає менші повноваження і, звісно, довго такий уряд функціонувати не зможе. На сьогодні наголошується, що розпуск парламенту у випадку відсутності коаліційної більшості – це право Президента, а не обов'язок, але уряд у статусі виконуючого обов'язки ускладнить відносини із західними партнерами.

А. Яценюк, тим часом, зробив тактичний крок: у той час як депутати мають трижневу перерву в сесійних засіданнях, він публічно оприлюднив урядовий план дій на 2016 р. «Це моя програма. Така програма повинна стати нашою спільною програмою. Ці конкретні дії потребують підтримки Президента країни, його фракції та інших здорових сил в українському парламенті», – заявив Прем'єр-міністр у традиційному недільному телезверненні (<http://yatsenyuk.org.ua/ua/news/open/3080>).

«Або вийдіть до суспільства з альтернативною реалістичною програмою та дієвою командою, здатною її забезпечувати, – тільки програмою, а не передвиборчими гаслами. Або припиніть взаємне побороення, вгамуйте пристрасті, переступіть через особисті почуття і підтримайте план дій країни на цей рік», – заявив він.

А. Яценюк нагадав, що він особисто звернувся до Верховної Ради з вимогою розглянути питання відставки уряду, але це рішення не було підтримано більшістю депутатів. «Таким чином уряд юридично є повністю

легітимним і продовжує працювати. Але політична невизначеність залишається, і їй треба покласти край», – сказав Прем'єр. А. Яценюк закликав Президента та фракції, які формували проєвропейську коаліцію у Верховній Раді, підтримати план дій уряду на 2016 р., який він називає «порядком денним подальшого розвитку України».

Також глава уряду попередив, що на Україну чекає руїна в разі перевиборів. «У політичній істерії я не бачу турботи про Україну. Бачу звичайний розрахунок: дорватися до влади. Для цього – відправити уряд у відставку, через тимчасовий статус паралізувати центральну виконавчу владу, змусити президента погодитися на дострокові парламентські вибори, чий результат є цілком передбачуваним – вони завершаться руїною», – наголосив А. Яценюк.

Такими заявами А. Яценюк, фактично, знову заперечив імовірність добровільної відставки, яка, на думку експертів, могла б пришвидшити подолання парламентсько-урядової кризи. «Оскільки Прем'єр-міністр не має суспільної підтримки, проводити реформи неможливо. Крім того, для значної частини парламенту відставка А. Яценюка – принципове питання», – каже Р. Бортник і додає, що політичне рішення «Народного фронту» про заміну А. Яценюка розблокувало б ситуацію у Верховній Раді. При цьому «Народний фронт» міг би диктувати свої умови в коаліції, оскільки без цієї фракції створити більшість навряд чи вдасться.

«Добровільна відставка – це було б спрощення ситуації. Тоді б процес швидше пішов, під новий уряд технократів і нову програму могла б формуватися нова коаліція», – переконаний директор Агентства моделювання ситуацій В. Бала.

Водночас експерти кажуть, що, якщо політичним силам і вдасться досягти домовленостей та створити коаліцію, стабільним парламент не стане й дострокові вибори все одно будуть. Не дарма ж і Президент П. Порошенко сказав, що він не допустить виборів «на цьому етапі»: «Єдине, що я хочу наголосити, – ні в якому випадку я не можу допустити і не допущу дострокових парламентських виборів на цьому етапі. Бо при всьому тому, що декларують окремі політичні лідери та діячі, що вони хочуть дійсно перезавантаження, насправді вони намагаються зловити рибу у мутній воді, насправді вони працюють на дострокові вибори. Ми не маємо ні часу, бо це потребує півроку тотальної бездіяльності і популізму, ні необхідності, бо кращої Ради у нас не буде. Треба вчитися працювати з цією Радою».

«Цей етап», як вважають політологи, може завершитися вже восени чи навесні наступного року, бо без дочасних виборів політична криза в Україні не вирішиться. Політолог А. Єрмолаєв вважає, що політична криза в Україні переростає в кризу влади, яка може мати дуже негативні наслідки. На його думку, оптимальним виходом з такої ситуації мали би стати дострокові парламентські вибори. «У рамках політичної кризи спрацьовують механізми взаємодії. Зараз же стає очевидним, що відносини парламенту з урядом і Президента з урядом можуть бути загнані в глухий кут, коли не спрацьовують взаємні рішення», – каже він

(<http://www.radiosvoboda.mobi/a/27560677.html>).

Головна політична проблема, за словами Р. Бортника, – криза недовіри всередині нинішньої проєвропейської більшості в парламенті, а також криза соціальної недовіри до влади. На його думку, дочасні вибори найімовірніше відбудуться вже наступного року.

Директор Центру політичного аналізу «Стратегема» Ю. Романенко вважає, що перевибори варто очікувати вже цього року. «Перевибори в будь-якому випадку будуть... Або у липні, або, ймовірніше, восени. Ми підходимо до ситуації, коли будуть або перевибори, або соціальний вибух, на котрому гратимуть і зовнішні гравці – Росія в першу чергу, і внутрішні, які бачитимуть у цьому інструмент захисту своїх інтересів. Але якщо ситуація заходить в глухий кут, то нас чекатиме повторення іспанського сценарію 1936 р. (громадянська війна в Іспанії між ліво-республіканським урядом і правими силами)», – пояснив він.

Позитив, який вбачають експерти в дочасних виборах, – можливість приходу на українську політичну сцену нових «персонажів». «Надія полягає в тому, що з'являтимуться нові політичні сили, на базі громадських організацій, волонтерів, нова політична еліта почне проростати, і в цьому плюс», – вважає Ю. Романенко.

Тим часом Голова Верховної Ради В. Гройсман заявив, що фракції парламенту готові до формування нової більшості й нового уряду. Така заява спікера пролунала в Брюсселі під час Українського тижня у Європарламенті. «Абсолютна більшість демократичних сил українського парламенту готові до створення нової коаліції, нового уряду, прискорення виконання всіх необхідних реформ і реалізації європейської інтеграції нашої держави», – заявив В. Гройсман перед членами Європарламенту, додавши, що Верховна Рада має стати «міцним осередком стабільності» (<http://rada.gov.ua/news/Tor-povyna/126066.html>).

Водночас запевнення щодо швидкого знаходження «нових форматів коаліції» прозвучали з вуст лідера фракції БПП Ю. Луценка. «Хочу звернутися до європейських партнерів із проханням дуже не турбуватися через вірогідні зміни міністрів, депутатів, прем'єрів і губернаторів. Це все спрямоване лише на більшу ефективність реформ. Потенціал українського парламенту на реформи залишається, а урядові та інші перестановки є лише способом підвищення ефективності виконавців цих реформ», – заявив він (http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/03/160301_negotiations_parliament_government_crisis_sd).

Шляхи подолання парламентської кризи й забезпечення продовження реформ були запропоновані експертним середовищем у «Заяві експертів реформ» (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/sushko/56ccc30f533e8>). Експерти зазначили, що криза коаліції окреслила дві перспективи, які сьогодні суперечать загальносуспільному інтересу.

Це, по-перше, загроза створення ситуативної, формальної, по-суті «гібридної», парламентської більшості, яка зацементує корупційний консенсус «старих» і «нових» еліт, законсервує нинішній стан державного

управління, що є злоякісними перешкодами на шляху реформ.

По-друге, це перспектива дострокових парламентських виборів, які, за чинного законодавства про вибори, спричиняють до:

- призупинення навіть нинішнього стагнуючого процесу реформ;
- очікуваного зростання радикального популізму, що спричиняє внутрішню агресію в суспільстві;
- нового раунду масової політичної корупції через застосування «гречкових» технологій у мажоритарній частині виборчого процесу.

Зволікання з вирішенням парламентської кризи призведе до руйнування довіри до українського політичного класу й подальшого послаблення всіх гілок влади.

На міжнародній арені – це великий ризик заморожування фінансової допомоги, що здатне призвести до дефолту України, і ризик непродовження санкцій проти зовнішнього агресора.

Спільна відповідальність усіх реформаторських сил, як у владі, так і в суспільстві, полягає в тому, щоб якнайшвидше узгодити й запустити механізми розв'язання парламентської кризи. Оскільки цей парламент та інші «старі» владні інституції продемонстрували неспроможність розв'язати цю проблему власними силами, експерти у своїй «Заяві» запропонували такий алгоритм дій:

- скликання національного круглого столу за участі Президента України, голів чи представників парламентських фракцій і груп, представників найвпливовіших експертних, волонтерських, представницьких та інших громадських організацій. Головною метою національного круглого столу є узгодження процедури призначення нового технічного Кабінету Міністрів України та утвердження спільного плану виходу з кризи й активізації реформ, а також узгодження концепції нового закону про вибори народних депутатів України;

- політики, які беруть участь у національному круглому столі, долають власні вузькопартійні інтереси, відмовляються від кулуарного вирішення кадрових питань і гарантують у подальшому повномасштабну підтримку призначеному технічному уряду, як від Президента, так і від парламенту, терміном, як мінімум, на один рік;

- уряд перезавантажується, спираючись як на прозорі кваліфікаційні вимоги до кандидатів, так і на відкритість для діалогу політичних сил і громадськості у процесі добору членів нового уряду. Необхідно досягнути того, щоб усі міністри стали не формальними, а реальними лідерами реформ;

- при призначенні урядовців застосовуються прозорі критерії та процедури, зрозумілі для суспільства й міжнародної спільноти. Зокрема, кандидати до уряду не мають шлейфу підозр у недоброчесності та конфлікті інтересів (перш за все непов'язаність з інтересами олігархічних груп), не мають політичних амбіцій та відмовляються від балотування на наступних чергових/позачергових виборах (гарантія технократичності уряду, рівновіддаленого від політичних сил).

У випадку формування технічного уряду експертне середовище готове

не лише надавати всебічну аналітичну та публічну підтримку реформам, а й брати безпосередню участь у конкретних діях з імплементації державної політики.

Якщо політичні сили виявляться неготовими до реальних кроків назустріч суспільним очікуванням щодо доброчесності влади та прискорення реформ, то єдиним виходом є проведення дострокових виборів. При такому сценарії негативного розв'язання парламентської кризи, експертне сержовище:

- фіксує неспроможність чинного законодавства про вибори народних депутатів України забезпечити достатнє оновлення парламенту;

- найближчим часом ініціює широке суспільне обговорення нового формату виборчої системи відповідно до положень, зафіксованих у Коаліційній угоді.

Ще не змарновано момент, коли парламентську кризу можна використати як можливість для прискорення реформ. Якщо ж існуючі політичні сили не здатні віднайти спільне бачення задля відкритого процесу призначення технічного уряду, громадянське суспільство має зробити все можливе для рішучого оновлення політичного класу України через дострокові вибори.

При цьому дехто з експертів вважає, що, говорячи про перевибори як інструмент подолання парламентсько-урядової кризи, варто вести розмову не лише про перевибори Верховної Ради, а й про перевибори Президента. Зокрема, таку точку зору послідовно обґрунтовує очільник Центру досліджень політичних цінностей О. Доній. У розлозі інтерв'ю виданню «Главком» від 22 лютого 2016 р. експерт учергове наголосив, що «питання Яценюка дрібне з точки зору зміни України, бо, на відміну від Конституції, у нас уряд майже нічого не вирішує. Як і раніше, усе вирішує Адміністрація Президента, під якою перебуває силовий блок, впливи на Антимонопольний комітет, Національну раду з питань телебачення та радіомовлення і ще безліч важелів, які ми в повсякденному житті не помічаємо, але від яких залежить життя олігархів».

На переконання О. Донія, «реально Яценюк і так “англійська королева”. Просто суспільство це не розуміє. Суспільство зараз справедливо негодує з приводу Яценюка, бо за його урядування воно стало, як мінімум, удвічі бідніше. Але суспільство думає, що це лише Яценюк, не розуміє, що за цим стоїть П. Порошенко».

За словами експерта, кандидатури в уряд ухвалюються, виходячи з того, щоб майбутні міністри не приймали самотійних рішень. Отже, до Кабміну потрапляють люди, «на яких є “зачіпки”, і тому ротація в уряді не вирішить питання його ефективності. Це ж уже другий уряд Яценюка, насправді. І чим цей другий уряд відрізняється від першого? Можна назвати прізвиська. А в діяльності? Нічим».

«Я не бачу без дострокових виборів Президента, взагалі якісь шанси на позитивні зміни в країні. Соціологія “Рейтингу” показує, що приблизно 50 % українців підтримують дострокові президентські вибори, за дострокові

парламентські – трошки більше. Біда в тому, що при цьому Президентіві дострокові парламентські вибори не змінять ситуацію», – резюмує експерт (<http://glavcom.ua/articles/38404.html>).

Поки що ж, судячи з політичних заяв представників української влади та прогнозів експертів, вирішення парламентсько-урядової кризи в Україні лежить у площині переформатування парламентської коаліції та уряду. Дострокові парламентські вибори на цьому етапі не є прийнятним варіантом вирішення кризи з огляду на недосконалість виборчого законодавства, небезпеку припинення реформ, втрату політичної підтримки з боку західних партнерів і фінансової з боку МВФ. Водночас за будь-якої конфігурації парламентської коаліції позитивний момент для країни полягатиме в тому, що, «не вступивши у смугу дострокових виборів», вона отримає ще один шанс для якісних та істотних змін.

М. Закіров, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Електронне декларування: нові стандарти державного менеджменту

Розробка системи контролю за доходами і витратами чиновників як ефективного інструменту запобігання корупції має тривалу історію й розпочалася ще зі звичайного паперового декларування. Піонером електронного декларування були США, де ця система почала діяти в 1965 р. На сьогодні системи електронного декларування діють у понад 100 країнах світу, але ефективність цих систем у різних державах багато в чому залежить від конкретного рівня розвитку онлайн-технологій.

У середині березня 2016 р. в Україні завершилася успіхом уже чергова спроба затвердити останній з так званих «безвізових» законів, які наша країна була зобов'язана прийняти в рамках виконання вимог щодо лібералізації візового режиму з Європейським Союзом і який стосувався системи електронного декларування. Уперше цей документ було розроблено ще у 2014 р., і у тій редакції він передбачав максимальну прозорість і відкритість інформації про прибутки і витрати українських чиновників. Відтоді з різних приводів прийняття закону відкладалося й паралельно робилися спроби внести корективи у зміст документа.

Але час спливав, позиція європейських партнерів залишалася непохитною. Тому 16 лютого 2016 р. Верховна Рада ухвалила закон про електронне декларування. Відповідний законопроект № 3755 про внесення змін до закону України про протидію корупції, що стосується роботи електронної системи надання й оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій у державі або в органах місцевого самоврядування, був прийнятий з поправками ініціатора документа – позафракційного народного депутата В. Денисенка.

Відповідно до цих поправок, незважаючи на те що подача електронних декларацій уможлиблюється з 2016 р., відповідальність за неправдиві відомості настає лише з 2017 р. Крім того, декларування витрат було піднято з 20 до 100 мінімумів, а також було здійснено переформулювання членів родини.

Експертне середовище і громадськість негативно відреагували на прийняття закону в запропонованій редакції. Зокрема, політолог В. Таран підкреслив: «Електронна система декларування буде “кастрована”. Тому що ми не побачимо, на кого з родичів чиновники і депутати записуватимуть майно. А це одне з найбільш поширених зловживань. Депутати поставили під загрозу візову лібералізацію. Бо це суперечить західним стандартам та нормам. І реакція ЄС буде дуже різкою» (<http://gazeta.ua/articles/politics>).

Також негативно зустріла прийнятий Верховною Радою закон і офіційна Європа. Зокрема, посол ЄС Я. Томбінський, хоча в цілому і привітав роботу українського парламенту над виконанням умов, необхідних для запровадження безвізового режиму з ЄС, але підкреслив: «Для завершення цих зусиль необхідно, аби закон про електронне декларування був приведений у відповідність до міжнародних стандартів» (<http://novynarnia.com>).

Крім того, 11 березня 2016 р. на сайті «Слово і діло» з посиланням на прес-службу Адміністрації Президента повідомлялося про телефонну розмову голови Європейської комісії Ж.-К. Юнкера з Президентом П. Порошенком, під час якої «Ж.-К. Юнкер висловив сподівання щодо позитивного рішення Верховної Ради щодо законодавчого врегулювання питання електронного декларування у відповідності до стандартів ЄС, що стане значним кроком уперед у реалізації антикорупційної політики й дасть можливість Україні за кілька років інтегруватися до Європейського Союзу» (<http://www.slovoidilo.ua>).

У результаті експертного аналізу, обговорення в політичних колах країни й консультацій з європейськими партнерами 12 березня Президент П. Порошенко ветовав закон від 16 лютого й подав до парламенту свої пропозиції. З огляду на невідкладну важливість питання й зазначену наполегливість офіційної Європи вже 15 березня народні депутати ухвалили Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році» з пропозиціями Президента.

Безумовно, незвична для українського парламенту оперативність прийняття такого важливого рішення може викликати здивування, але, як зауважує політолог А. Дуда, «голосування було принциповим, і якби не проголосували, це мало б катастрофічні наслідки. По-перше, це пряма вимога ЄС. По-друге, законопроект був із поправками Президента. Відповідно, його фракція просто не могла не підтримати, а для решти дуже непопулярно було б, якби вони не проголосували. Крім того, громадська думка була сформована однозначно. Це компромісний варіант між інтересами Європи та

нашими чиновниками» (<http://www.slovoidilo.ua>).

Слід зазначити, що взятий темп роботи було збережено – уже 16 березня Президент П. Порошенко підписав прийнятий Закон. У газеті «Голос України» текст Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році» було опубліковано 17 березня, а з наступного дня він уже набрав чинності.

Поряд з оперативністю прийняття рішень безумовним позитивом є те, що внесені зміни не лише дали можливість узгодити положення Закону зі стандартами ЄС, але й істотно посилили потенційну ефективність електронного декларування. Так, народний депутат, голова Комітету ВР з питань фінансової політики й банківської діяльності С. Рибалка підкреслив, що необхідність електронного декларування і відповідальність для службових осіб за достовірність даних вводиться не з 2017 р., а вже з 2016 р. Крім того, на думку депутата, доволі розумним компромісом є те, що електронні декларації вже цього року подаватимуть лише ті посадові особи, які займають особливо відповідальне становище. Враховуючи той факт, що навіть за таким скороченим варіантом ідеться про приблизно 30 тис. осіб, це дасть змогу відносно спокійно відпрацювати механізм декларування й не «втопити» його у величезній хвилі даних і невідворотних для будь-якої нової справи помилок. Разом з тим Законом встановлюється жорстка, у тому числі кримінальна відповідальність за надання свідомо недостовірної інформації. Зокрема, якщо розбіжність між реальними й поданими даними становитиме від 100 до 250 розмірів мінімальної заробітної плати (з 1 травня – від 145 тис. до 362,5 тис. грн), то на службову особу накладається штраф від 1 до 2,5 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (689 тис. – 1,722 млн грн). Якщо ж якість життя службової особи перевищує задекларовану суму на більше ніж 250 розмірів мінімальної заробітної плати, то держава в праві покарати її штрафом від 2,5 до 3 тис. неоподаткованих мінімумів доходів громадян (від 1,722 млн до 2,067 млн грн), або громадськими роботами на строк від 150 до 240 год, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Але навіть доопрацьований відповідно до європейських вимог Закон не зняв усіх проблем. Так, на думку голови Ради суддів України, судді Верховного Суду В. Симоненко, виникає загроза використання даних з електронних декларацій у різних злочинних схемах і як інструмент тиску на суди. «Уже сьогодні є приклади, коли судді підкидають гранату, а ніхто не звертає на це уваги. Суддів викрадають, палять будинки або машини. Нерідкі дзвінки з погрозами щодо певних справ. Якщо інформація з декларації не буде працювати спільно з нормами Закону “Про захист персональних даних”, то це може спричинити дуже великі проблеми. І перші, хто опиняться під загрозою – це судді, які розглядають справи», – наголошує В. Симоненко (<http://sud.ua/news>).

У свою чергу вже згадуваний вище народний депутат С. Рибалка вказує на зауваження юристів щодо закріплення в Законі альтернативного принципу відповідальності: або адміністративна, або кримінальна. «Такий вибір створює додаткові можливості для корупції під час оцінки майна та відповідності його вартості даним декларації та під час винесення судового рішення. Не хочеться, щоб система стала ще одним корупційним інститутом збирання данини із корупціонерів... Також експерти звертають увагу, що у більшості європейських країн немає кримінальної відповідальності за помилки в деклараціях. Там існує кримінальна відповідальність за несплату податків. Однакова для усіх громадян», – наголошує народний депутат.

Проте переважна більшість парламентарів і експертів вважає прийняття удосконаленого Закону істотним кроком назустріч новій якості українського суспільства, державного менеджменту і світового визнання дієвості українських реформ. «Ухвалений Закон є компромісним для влади, європейців і громадянського суспільства. Він не є досконалим, але має позитивні тенденції. Ми зможемо і повинні будемо його доопрацювати після першого року декларування. Головне, що в цьому році під дію Закону підпадають чиновники першої і третьої категорії: Президент, міністри, депутати, заступники, голови облдержадміністрацій, судді, прокурори», – підкреслив політолог В. Таран (<http://gazeta.ua>).

Деякі народні депутати схильні розглядати впровадження електронного декларування майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру насамперед з точки зору виконання вимог ЄС щодо візової лібералізації. «Верховна Рада прийняла 100 % рішень, необхідних для введення безвізового режиму з ЄС для громадян України! Тільки що український парламент прийняв останній закон про електронні декларації в варіанті, узгодженому з експертами ЄС. 278 – “за”», – повідомив про подію Голова Верховної Ради В. Гройсман. В унісон зі спікером народний депутат С. Заліщук підкреслює, що Закон необхідний для отримання безвізового режиму з Євросоюзом: «Це останній і найскандальніший з пакета безвізових законів. Сам Закон ще не гарантує безвізовості. Але без нього її точно не буде». Саме на надії на безвізовий режим акцентує увагу й нардеп від БПП Р. Мацола: «Тільки що ми прийняли останній закон на шляху до отримання безвізового режиму з країнами Євросоюзу – про електронні декларації чиновників, з урахуванням пропозицій Президента. Тепер слово за нашими європейськими партнерами. Сподіваюся, уже найближчим часом українці отримають право вільно їздити в ЄС і відчувати себе членами великої європейської сім'ї. Без жодних вагань, разом з ще 277 моїми колегами, проголосував “за”» (<http://apostrophe.com.ua/article/politics/2016-03-15/ukrainane-ischet-legkih-putey-sotsseti-obsujdayut-zakon-ob-elektronnyih-deklaratsiyah/3748>).

Експертне середовище, природно, більш стримано сприйняло прийнятий Закон, побачивши в ньому певний компроміс. Зокрема, у прийнятому 15 березня Законі вдалося зберегти положення, включене ще до редакції 16 лютого, щодо визначення кола родичів, чії доходи мають

враховуватися в декларації посадовців. Депутати вирішили, що декларувати доходи мають лише ті члени родини, які зареєстровані за однією адресою з посадовою особою. Отже, публічно декларувати доходи будуть зобов'язані лише ті члени родини, які «спільно проживають і пов'язані спільним побутом» з посадовою особою. Як зазначив на своїй сторінці у Facebook народний депутат В. Денисенко, «коло осіб, чії статки треба декларувати, обмежується тим же колом, яке існує сьогодні. Попри всі крики антикорупціонерів, вони з радістю погодилися на те, щоб і далі “все записувалося на тещ і свекрух”. І зараз жоден антикорупціонер, який два тижні тому рвав горло про те, що це жахливо, ні слова про це не говорить».

Тому й не випадкові доволі різкі оцінки прийнятого Верховною Радою Закону від політолога М. Давидюка: «Змова, фейк і окомилування. Не вірю я в те, що 278 депутатів всупереч своїм інтересам проголосували за закон про електронне декларування. Спрацював комплекс самозбереження, тому вночі Банкова в змові з депутатами взяли те компромісне, що і Європу влаштує, і реальні доходи народних обранців не покаже. Розрив між владою і населенням – катастрофічний, тому ніхто правди не скаже. Але і нагнати громадський гнів депутати не стали. Правду дізнаємося не раніше ніж через рік, коли Закон запрацює в дії і коли ми побачимо порожні рядки і бідних родичів народних обранців (<http://apostrophe.com.ua/article/politics/2016-03-15/ukraina-ne-ischet-legkih-putey-sotsseti-obsujdayut-zakon-ob-elektronnyih-deklaratsiyah/3748>).

З огляду на наведене висловлення політолога М. Давидюка виникає запитання: чому Закон запрацює в дії не раніше ніж через рік, якщо він уже набрав чинності? Відповідь знаходимо у коментарі директора Українського інституту аналізу й менеджменту політики Р. Бортника. Оцінюючи перспективи впровадження декларованих змін, експерт зазначив, що для нормального функціонування закону про електронне декларування доходів чиновників необхідне прийняття численних підзаконних актів, які можуть перекрутити початкову суть документа. «У нас дія будь-яких законів блокується підзаконними актами і конкретно правовою практикою. А під цей закон необхідно буде прийняти ще десятки нормативно-правових підзаконних актів, розпоряджень, постанов уряду», – наголосив Р. Бортник (<http://www.newsline.com.ua>).

Саме на обов'язковість проведення певних організаційних і процедурних заходів звертає увагу народний депутат від партії «Воля» Ю. Дерев'янку. У першу чергу, на думку депутата, терміново має запрацювати Національна агенція із запобігання корупції (НАЗК). «Адже це той орган і ті люди, які потім будуть перевіряти електронні декларації, в тому числі кошти політичних сил, партій, будуть задавати величезну кількість не дуже зручних питань і потенційним корупціонерам, і тим, хто фінансує політичні партії», – наголошує Ю. Дерев'янку. Парламентар також підкреслив, що для того, щоб декларації заповнювалися коректно і потім контролювалися, важливо, щоб НАЗК прийняла підзаконні акти. «Це інструкція, відповідно до якої має відбуватися декларування. По Закону

заповнити таку складну декларацію буде дуже важко», – підкреслив народний депутат (<http://derevyanko.org/ua>).

На сьогодні з урахуванням можливих зволікань очікується, що система почне працювати протягом найближчих трьох-чотирьох місяців. І незважаючи на зазначені компромісні й можливі організаційні моменти, експерт з питань податкової політики Інституту суспільно-економічних досліджень Ю. Федчишин вважає, що електронне декларування доходів чиновників є реальним інструментом боротьби з корупцією. Аналогічну точку зору висловлює й міністр юстиції України П. Петренко: «Система електронного декларування – це той інструмент, який дасть можливість українському суспільству мати дієвий контроль за державними чиновниками. Ця система дасть можливість кожному платнику податків знати, на що витрачаються державні кошти... У нас полем для корупції завжди була бюрократія, зарегульованість, а також безвідповідальність і безконтрольність чиновника. Запровадивши нову систему, ми, фактично, прибираємо момент, пов'язаний з безвідповідальністю і відсутністю контролю за чиновником». На істотні позитивні переваги нової форми декларування звертає увагу перший заступник міністра юстиції Н. Севастьянова: «Нова декларація виглядатиме інакше. Вона ширша за обсягом, вона подається через онлайн-форму. Самі ж декларації зберігаються в єдиному реєстрі, який є відкритим і дає можливість проводити моніторинг процесу. Крім того, нова система розширює положення щодо декларування, які стосуються готівки, незавершеного будівництва і, найголовніше, компаній, де чиновник є бенефіціаром» (<http://obljustif.gov.ua>).

Отже, можна констатувати, що Україна зробила черговий крок до сучасних стандартів організації державного менеджменту. Попри зазначені недоліки, прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році» здатне підвищити ефективність і керованість нашої країни.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит Президента України до Туреччини та перспективи поглиблення українсько-турецьких відносин

Україна і Туреччина мають багату історію взаємовідносин з давніх часів. Географічно це сусіди, яких розділяє Чорне море і вони разом контролюють понад 70 % узбережжя цього моря. Так склалось, що Україна і Туреччина вже давно співпрацюють у розв'язанні регіональних проблем. Але їх природно дружні відносини в основному ґрунтувалися на ситуативній необхідності вирішувати нагальні питання. Після того як Росія окупувала Крим, розв'язала війну на Донбасі, вторглася в Сирію і загострилися

відносини Туреччини з Росією, українсько-турецькі відносини отримали потужний поштовх до розвитку. Туреччина підтримала спільну позицію міжнародної спільноти щодо територіальної єдності України та незаконності територіальних зазіхань Росії щодо Криму, хоча й не запроваджувала проти останньої санкцій через це. Туреччина також має тісні контакти з кримськими татарами, значна частина яких упродовж багатьох століть живе і на території Туреччини, і виступає на захист їхніх прав під окупацією.

У таких умовах 9–10 березня 2016 р. відбувся дводенний офіційний візит Президента України П. Порошенка до Турецької Республіки. Під час візиту Президент України зустрівся з представниками української та кримськотатарської громад у Туреччині. Під час цієї зустрічі П. Порошенко наголосив, що разом із представниками турецької влади будуть шукати шляхи розв'язання проблеми. При цьому він висловив вдячність кримським татарам за тверду позицію у питанні збереження суверенітету, територіальної цілісності та незалежності України, у тому числі за невизнання анексії Росією українського Криму.

Під час спільної прес-конференції з президентом Туреччини Р. Ердоганом глава Української держави повідомив про досягнення домовленості з керівництвом Туреччини щодо ініціювання створення нових міжнародних форматів, включаючи формат «Женева плюс» за участі гарантів Будапештського меморандуму, Туреччини і України для обговорення шляхів і засобів деокупації Криму і Донбасу.

Також П. Порошенко повідомив, що питання окупації українського півострова Росією було одним із ключових під час переговорів. За його словами, сторони наголосили на неприйнятності того, що внаслідок тимчасової окупації Крим мілітаризовано і фактично перетворено на військову базу.

Зі свого боку турецький лідер підкреслив, що Туреччина завжди підтримувала і надалі підтримуватиме територіальну цілісність та суверенітет України, ніколи не визнавала анексію Криму і не має наміру цього робити в майбутньому.

Президент Туреччини особливо наголосив на важливості забезпечення прав кримськотатарського народу в окупованому Криму, спільності позицій Туреччини та України в цьому питанні та готовності його країни збільшити активність у цьому напрямі.

Він також зазначив, що «проблема на сході України має бути вирішена виключно дипломатичним шляхом», та наголосив на повній підтримці Туреччиною мінського процесу. Турецький керівник наголосив, що першочерговими кроками мають бути повне припинення вогню, виведення окупаційних військ та важкого озброєння, відновлення Україною контролю над кордоном.

Як інформують ЗМІ, президенти приділили значну увагу проблемам порушення прав людини в окупованому Росією Криму, звернули увагу на утиски як представників кримських татар, так і українських патріотів, представників інших народів. Сторони засудили дії російської окупаційної

влади, яка масово порушує фундаментальні права і свободи людини, здійснює примус до прийняття російського громадянства, проводить цілеспрямовану політику щодо зміни складу населення, витіснення з півострова етнічних українців і кримських татар, забороняє вживання української мови, чинить утиски проти української церкви.

За інформацією ЗМІ, у Стамбулі, під головуванням президентів України і Туреччини відбулося п'яте засідання Стратегічної ради високого рівня Туреччина – Україна, за результатами якого керівники двох держав підписали спільну декларацію, що містить 21 пункт. Сторони домовилися всебічно сприяти розвитку двостороннього економічного та інвестиційного співробітництва, диверсифікації та збільшенню обсягів двосторонньої торгівлі, розвитку транспортної, телекомунікаційної та виробничої інфраструктури. Також сторони домовилися про активізацію і завершення протягом 2016 р. переговорів щодо укладення угоди про зону вільної торгівлі, угоди про уникнення подвійного оподаткування і угоди про взаємний захист інвестицій.

На думку деяких експертів, для України є важливими наміри сторін активізувати кооперацію у сфері оборонно-промислових комплексів з метою посилення обороноздатності двох країн, а також реалізацію спільних високотехнологічних проектів у сфері космосу, авіабудування, оборонної промисловості. Як інформують ЗМІ, Україна і Туреччина зобов'язалися сприяти зміцненню механізмів регіональної безпеки в Чорному морі, нарощувати співпрацю в рамках НАТО, здійснювати спільні кроки, спрямовані на деокупацію Криму, посилити співпрацю в рамках ООН, Ради Європи, ОБСЄ з метою відновлення суверенітету України над півостровом, захисту прав громадян України, у тому числі кримських татар.

Україна і Туреччина також мають намір поглибити співробітництво у дво- та багатосторонніх проектах в енергетичній сфері, зокрема у сфері постачання природного газу шляхом використання газотранспортної інфраструктури України і залучення сторін до проектів з постачання природного газу з Каспійського басейну у Європу. Досягнуто також домовленостей про розвиток співпраці в питаннях обміну інформацією з метою використання атомної енергії в мирних цілях, а також у питаннях освіти у сфері атомної енергетики та реагування на надзвичайні ситуації в ядерній сфері.

Сторони домовилися розширити співробітництво у сфері міжнародних комбінованих контейнерних перевезень між Турецькою Республікою та Україною, посилити співробітництво у туристичній галузі, зокрема шляхом збільшення кількості туристичних проектів, надання підтримки українським туроператорам. Значна увага під час засідання Стратегічної ради була приділена співпраці двох країн у гуманітарній сфері, зокрема досягнуто домовленості щодо посилення співпраці в освітній сфері, у виділенні додаткових квот для кримськотатарської молоді в турецьких навчальних закладах, популяризації культур двох країн, створенні додаткових умов для вивчення турецької мови і літератури в Україні та української мови і

літератури в Туреччині. Найближчим часом планується відкрити в Києві Центр турецької культури ім. Юнуса Емре. Досягнуто домовленості про розвиток співпраці в інформаційній сфері з метою посилення контактів та координації між засобами масової інформації двох країн.

Президент П. Порошенко, підбиваючи підсумки засідання Стратегічної ради високого рівня, наголосив, що через увесь текст підписаної спільної декларації «...червоною ниткою проходить поглиблення стратегічного союзництва між Україною і Туреччиною». Глава держави зазначив, що найближчим часом до двосторонньої співпраці України і Туреччини може приєднатися і ряд інших країн.

На думку деяких аналітиків, мова може йти про створення Балто-Чорноморського альянсу в складі Швеції, Польщі, Литви, України, Грузії, Азербайджану і Туреччини, до якого згодом можуть приєднатися й інші східноєвропейські країни.

Посол Турецької Республіки в Україні Й. Тезель наголосив на необхідності поглиблення співробітництва України й Туреччини. При цьому він заявив, що це, зокрема і через російську агресію в Україні. «Росія надихає нас співпрацювати ще більше. У цьому контексті важливим є Крим і кримські татари, які нам дуже близькі. Ми сподіваємося, що кримське питання не зникне з порядку денного на міжнародному рівні», – зазначив посол на міжнародному форумі «Гібридні рішення безпеки в Чорноморському регіоні» в Одесі.

За його словами, Туреччина продовжує надавати допомогу кримським татарам, які змушені були залишити Кримський півострів. «Туреччина, як і європейські країни, зацікавлена в “поясі безпеки”, який міг би захистити її від амбіцій Росії. Адже країна не може самостійно протистояти викликам в регіоні. Україна в цьому питанні – її стратегічний партнер», – наголосив посол.

Проте не всі експерти налаштовані оптимістично щодо досягнутих домовленостей з Туреччиною. Висловлюються припущення стосовно того, що тільки-но російське керівництво відійде від своєї нинішньої жорсткої позиції, турки одразу ж поновлять співробітництво з Росією. Така перспектива, безперечно, впливає на українсько-турецькі відносини і накладає свої обмеження. Тому, на думку експертів, хоча в спільній декларації за результатами п'ятого засідання Стратегічної ради високого рівня і йдеться про необхідність посилити координацію і договірну базу між Україною і Туреччиною у сфері безпеки, не слід покладати великі надії на широке співробітництво в цій галузі. Так само, як і на ефективність об'єднаних зусиль Києва й Анкари з деокупації Криму та повернення півострова під українську юрисдикцію. Як зазначив директор Центру досліджень міжнародних відносин М. Капітоненко, не варто поспішати з висновками про стратегічне партнерство між Україною і Туреччиною. Адже у нас занадто різні цілі і різні акценти, і на сьогодні навіть різні вагові категорії.

За словами експерта, сьогодні Україна займається вирішенням короткострокових завдань із збереження державності, і в цьому плані мало чим може бути туркам корисною. Турецький президент, з іншого боку, спекулює на міфі про колишню велич Османської імперії і намагається зробити її регіональною державою номер один. «І якщо раніше в басейні Чорного моря був баланс інтересів Росії, України і Туреччини, і у цьому трикутнику вирішувалися більшість питань, то на сьогоднішній день Україна з нього потихеньку випадає, і чорноморське співробітництво стає біполярним. Тобто наша проблема в тому, що ми в нинішньому стані представляємо з себе мало інтересу для Туреччини в якихось геополітичних задумах», – наголосив М. Капітоненко.

На його думку, існують ризики в тому числі і з Кримом, тому що у Туреччини, напевно, виникне власна політика щодо кримського питання, і навряд чи вона буде занадто вже проукраїнською. Те, що вона буде антиросійською, не означає, що вона буде в інтересах України. «Ми з Туреччиною сусіди, торговельні партнери, і все, що стосується торгових, економічних відносин, інвестицій тощо вигідно розвивати як нам, так і туркам. Але коли справа доходить до військово-політичних питань, в тому числі питання Криму, то тут потрібно розуміти, що у партнерства буде тимчасовою межа, і межа по глибині теж. Майбутнє Криму, швидше за все, по-різному бачать в Україні і в Туреччині», – зазначив експерт.

Він прогнозує, що Туреччина може зробити ставку на кримських татар з тим, аби за першої ж можливості змінити поточний статус Криму і посилити там самоврядування кримських татар, перетворивши його на реальну автономію з дуже широкими повноваженнями. «На сьогоднішній день це дуже малоімовірний сценарій, але нам потрібно все одно мати його на увазі, коли ми будемо вступати з Туреччиною в діалог з приводу майбутньої політичної конфігурації в чорноморському регіоні», – підкреслив М. Капітоненко.

Натомість він високо оцінює перспективи економічного співробітництва України і Туреччини. При цьому експерт не виключає проблем і в цьому сегменті. За його словами, економічний і торговий потенціал співпраці між Україною і Туреччиною дуже великий, але все залежатиме від стану нашої економіки. «Якщо ми будемо нормально розвиватися і зможемо щось продавати Туреччині, то з нинішнім курсом національної валюти буде більше факторів на користь збільшення нашого експорту, ніж імпорту. В цілому від цього виграють обидві сторони і це те, чим потрібно займатися за будь-яких обставин», – зазначив експерт.

Голова Комітету економістів України А. Новак також наголошує на важливості економічного співробітництва, яке може бути в інтересах обох країн. Адже Україна і Туреччина фактично втратили російський ринок. Тому українським і турецьким виробникам варто шукати альтернативні ринки збуту. «Наш ринок, як і турецький ринок, для наших країн буде певним компенсатором втрати російського ринку», – вважає А. Новак.

При цьому він наголошує, що для Туреччини є цікавою українська аграрна продукція, у зерновій групі, у групі олій, у групі виробів з м'яса. Для України цікавий турецький товар з аграрного сектору в овочевій та фруктовій групі. Ну, і, взаємні інвестиції – це те, що може дати найбільший ефект.

Крім того, А. Новак акцентує увагу на можливості поглиблення співпраці військово-промислових комплексів України і Туреччини.

У свою чергу директор Центру близькосхідних досліджень І. Семиволос також сподівається на поглиблення співробітництва у військовій сфері, адже під час візиту П. Порошенка сторони приділили цьому значну увагу. І, серед іншого, за словами експерта, може йтися про надання Туреччиною допомоги для України. Як відомо, частина обмундирування і медичної допомоги нині надається Україні з боку Туреччини. «Також ідеться про спільну розробку нових озброєнь. Це також може бути перспективним напрямком співпраці. Ну і, звісно, йдеться про інституційне закріплення тих відносин, які виникли за останні півроку. Тобто, можливе підписання якихось документів, які підтверджують стратегічне військово-промислове співробітництво між Україною і Туреччиною», – зазначає І. Семиволос.

Питання співробітництва України і Туреччини у військовій сфері обговорювалось і раніше. Як інформують ЗМІ, під час візиту секретаря Ради національної безпеки і оборони України О. Турчинова до Туреччини відбулася зустріч в Анкарі з директором Секретаріату оборонної промисловості Туреччини І. Деміром, з яким обговорили питання інтенсифікації військово-технічного співробітництва між нашими країнами. При обговоренні перспектив спільних проектів в оборонно-промисловому комплексі співрозмовники погодились, що, «об'єднавши ресурси в роботі, можна досягти набагато більшого разом, ніж окремо».

І. Демір зазначив, що турецька сторона високо цінує українські розробки у ракетно-, літако- і танкобудуванні. «Цей ряд можна продовжувати дуже довго, в той же час, і турецький оборонпром має серйозні напрацювання і технології, поєднання яких з українськими може дати абсолютно нову якість», – наголосив І. Демір.

Представники України і Туреччини обговорили можливість створення спільних підприємств, а також українсько-турецького науково-дослідного Центру з вивчення та аналізу застосування перспективних військово-технічних розробок в умовах сучасних воєнних конфліктів. Під час переговорів сторони домовилися про створення спільної робочої групи для координації роботи над спільними проектами, до складу якої увійдуть представники Оборонпромів.

Сьогодні турецька економіка зазнає втрат через погіршення відносин з Росією. Проте, як зазначають експерти, серйозні проблеми виникли ще до російсько-турецького конфлікту. І турки активно шукають вихід із цієї ситуації, зокрема в поглибленні співробітництва з Україною. Досить перспективним вбачається співробітництво в авіабудуванні. Перспективи «Антонова» видаються оптимістичними: турки зацікавлені в тому, щоб у

них у країні з'явився завод, де складатимуть близькомагістральний літак. У планах Анкари щодо створення власного винищувача є місце й Україні: нашій країні пропонується поставляти для нього двигун. Перешкодами на шляху цих проектів можуть стати як українська неповороткість, так і гостра конкуренція на турецькому ринку міжнародних аерокосмічних компаній.

Існує перспектива співробітництва в ракетобудуванні. Але як показала реакція європейської преси на турецьку ракетно-космічну програму, місцевим компаніям цікаво перш за все не військове, а так зване важке ракетобудування України. Наша країна могла б надати Туреччині вітчизняні технології багатоступеневих космічних ракет-носіїв цивільного призначення, а натомість отримати потенціал у середньому і малому ракетобудуванні – турецькі технології виробництва РСЗВ, ПТУРС і тактичних ракет, у виробництві яких Анкара у 2009–2013 рр. зробила безпрецедентний ривок. Але турки хочуть розвивати свою ракетну корпорацію Roketsan не менше, аніж українці «Південмаш», або інші вітчизняні серійні складальні ракетні заводи. І головне, на думку експертів, шлях партнерського обміну ракетними технологіями навряд чи розв'яже дві основні проблеми дуже капіталовитратного вітчизняного військового ракетобудування. Перша з них – це проблема зовнішньої компенсації дефіциту внутрішніх інвестицій, друга – оренда ракетного полігону, яка належить до розряду дуже недешевих задовольень.

За прогнозами експертів, позначені у 2015 р. нові завдання українсько-турецького військово-технічного співробітництва обов'язково приведуть ОПК двох країн до успіху. Що стосується відновлення українських ракетних проектів, то найбільший ефект в цьому напрямі може дати прискорена реалізація контракту з урядом Саудівської Аравії, який раніше (в 2009–2010 рр.) викликав заклопотаність США. Наша країна і підприємства ОПК отримають експортні та ліцензійні доходи від кооперації за проектом «Грім» і зможуть направити частину цих коштів на проект «Сапсан», вкрай необхідний для стримування російської агресії.

Туреччина також зацікавлена в співробітництві із Саудівською Аравією в питаннях виробництва озброєнь. Як інформують ЗМІ, 31 січня, прем'єр-міністр Туреччини А. Давутоглу відправився в Ер-Ріяд, де заявив, що Саудівська Аравія і Туреччина ставлять перед собою завдання підняти рівень своїх відносин до статусу стратегічного партнерства. Яким буде цей новий для України зовнішньополітичний вектор, багато в чому залежить від цілеспрямованості й компетентності нашої влади у сфері зовнішньої політики, а також планування розвитку своєї армії і ОПК.

Більшість експертів сподівається, що відносини України з Турецькою Республікою будуть поглиблюватись, що принесе користь обом країнам. Водночас динаміка співпраці визначатиметься загальним геополітичним контекстом і баченням керівництва як України, так і Туреччини свого місця в загальній регіональній системі координат (*Україна і Туреччина на шляху до стратегічного союзу // <http://bintel.com.ua/uk/article/ukraina-i-turcija-na-puti-k-strategicheskomu-sojuzu/>. – 2016. – 11.03; Україна та Туреччина*

узгодили план деокупації Криму // <http://pozytyv.org/index.php/vsinovynu/svit/item/1762-ukrainataturechchynauzhodylyplandeokupatsiikrymu>. – 2016. – 10.03; У Турції створено Групу дружби з Україною // <http://slavpeople.com/ua/article/7678-v-tureckom-parlamente-sozdana-gruppa-druzhby-s-ukrainoj>. – 2016. – 9.03; Співпраця України і Туреччини: торгівля, газ і ніякого Криму – Канітоненко // http://newsradio.com.ua/2016_03_10/Sp-vpracja-Ukra-ni-Turechchini-torg-vljagaz-n-jakogo-Krimu-Kar-tonenko-4203/. – 2016. – 10.03; «Сплести лапті» Кремлю: Між Україною і Туреччиною є альянс з можливістю розширення – експерти // <http://patrioty.org.ua/politic/splesty-lapti-kremliu-mizh-ukrainoiu-i-turechchynoiu-ie-alians-z-mozhlyvisti-rozshyrennia-eksperty-111195.html>. – 2016. – 9.03; Україна не цікавить Туреччину як стратегічний партнер — експерт // http://newsradio.com.ua/2016_03_10/Ukra-na-ne-c-kavit-Turechchinu-jak-strateg-chnij-partner-ekspert-6419/. – 2016. – 10.03; Украина и Турция создают проблемы Кремлю, – Atlantic Council // <http://hvylyya.net/news/digest/ukraina-i-turtsiya-sozdayut-problemyi-kremlyu-atlantic-council.html>. – 2016. – 24.03; Україна – Туреччина: союз ситуативний, а не стратегічний // http://gazeta.dt.ua/internal/ukrayinataurechchina-soyuz-situativniy-a-ne-strategichniy_.html. – 2016. – 11.03; Україна і Туреччина – природній альянс // <http://glavcom.ua/articles/37720.html>. – 2016. – 3.02; Принципова Туреччина – кінець газової монополії РФ // <http://bublbe.com/ua/novini-politiki/23733-kinets-monopolii>. – 2016. – 23.03; Росія надихає нас на співпрацю з Україною, – посол Туреччини в Україні // <http://socportal.info/2016/03/27/rosiya-nadihaye-nas-na-spivpratsyu-z-ukrayinoyu-posol-turechchini-v-ukrayini.html>. – 2016. – 27.03).

Партійна позиція

О. Ворошилов, ст. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ, канд. ист. наук

ВО «Свобода»: современное состояние и перспективы

Традиционно в Украине отношение к ВО «Свобода» неоднозначное. Сами члены партии называют себя единственным идеологическим, а не политическим проектом в отечественной партийной системе.

Оппоненты же считают «свободовцев» либо искренними, но неумными радикалами, либо же коммерческой организацией, прикрывающейся партийными лозунгами.

Основные обвинения, звучащие ныне в адрес «Свободы», можно свести к трем основным пунктам:

1) коррупция и пособничество ближайшему окружению сбежавшего из страны экс-президента Украины В. Януковича;

2) сомнительное, отчасти из криминальных источников, финансирование партии;

3) всевозрастающий радикализм, который отвечает всем шаблонам кремлевской антиукраинской истерии.

В результате, как отмечает профессор политологии Киево-Могилянской академии А. Гарань, «больше всего разочарованы действиями “Свободы” были на Галичине, где “свободовцев” было много в местных советах».

Подтверждением этому, кроме прочего, является и петиция, которую жители Ивано-Франковска зарегистрировали к городской власти под названием «О запрете деятельности ВО “Свобода” на территории г. Ивано-Франковска».

«С целью обеспечения прозрачной деятельности власти в областном центре Прикарпатья, который неоднократно “отличался” взяточничеством и абсолютно неадекватными действиями со стороны представителей ВО “Свобода” в Ивано-Франковском ГС (как, например, отмена бесплатного питания для учащихся начальной школы) предлагаю: приравнять ВО “Свобода” к КПУ, тем самым запретив деятельность вышеуказанной структуры на территории Ивано-Франковска. Положительное решение данного вопроса позволит франковчанам проявить себя политически сознательными гражданами Украины, показать пример территориальным общинам других крупных городов и сохранить родной город от коррумпированных чиновников. Слава Украине!» – говорится в описании к петиции.

Вместе с тем, по результатам последних местных выборов, состоявшихся в 2015 г., ВО «Свобода» получила пятый результат среди политических сил. Одна тысяча семьсот восемьдесят один «свободовец» избран депутатами местных советов всех уровней – от областного до районного. Фракции «Свободы» сформированы в 15 областях и областных центрах, а также в Киеве. «Свободовцы» избраны городскими головами областных центров – Тернополя, Ивано-Франковска, Хмельницкого, а также 11 других городов.

«“Радикальная партия” и “Свобода” оказались в положении гонимых властью, но при этом по ... результатам местных выборов первая провалилась, а вторая показала довольно хорошие результаты, – отмечает политический эксперт А. Золотарев. – “Свобода” потеряла серьезную поддержку в Днепропетровске, Запорожье, но хорошо показала себя в центре. “Свобода” – это идеологическая партия, у которой вполне самодостаточная партийная машина».

Что касается нынешних действий партийцев, то они проистекают из тезиса, озвученного главой ВО «Свобода» О. Тягнибоком, который считает, что в Украине снова возникла угроза реванша диктатуры В. Януковича.

«Мы ведем войну, которую до сих пор войной не называют, а называют “АТО”. В стране безумная коррупция, еще большая, по оценкам экспертов, чем даже это было во времена ненавистного режима Януковича. В стране не

проведено после Майдана ни одной реформы, не состоялась деолигархизация: олигархи и дальше правят, они гораздо лучше чувствуют себя, чем это было до революции, и эта власть очень активно с ними сотрудничает. В Украине не состоялась люстрация. К большому сожалению, не проведено никаких ни социальных, ни экономических реформ. Украина влезает во все более глубокую долговую яму. Мы де-факто является страной внешнего управления, к тому же ведем очень сложную, так называемую гибридную войну с Москвой. Если после Майдана люди объединились под общей целью – построить Украинское государство, изгнать врага с нашей территории, то сегодня, к сожалению, реванш диктатуры Януковича является абсолютно реальным», – заявил О. Тягнибок.

Ввиду этого ныне «свободовцы» требуют отставки правительства А. Яценюка. (Соответствующая резолюция была принята еще в декабре 2015 г. в Киеве во время проведения общего собрания депутатов всех уровней, а также сельских, поселковых, городских голов от Всеукраинского объединения «Свобода». В целом документ поддержали более 1700 депутатов от «Свободы»).

«Свободовцы» отмечают, что результатом деятельности правительства во главе с А. Яценюком «стал резкий рост коммунальных тарифов, урезание социальных стандартов, попытки распродать стратегические и прибыльные предприятия и землю сельскохозяйственного назначения, произвол репрессивно-карательных органов, преследование политических оппонентов, тюремное заключение националистов-участников войны и революции, волонтеров».

«Свобода» считает, что А. Яценюк и его правительство занимались лишь имитацией реформ, лоббированием интересов олигархических кланов, уничтожением политических конкурентов. Политическая сила обвинила Кабмин в увеличении тарифов на энергоносители для населения без каких-либо экономических обоснований.

Также заявляется, что широкую огласку получили факты коррупции, рейдерства и торговли должностями в непосредственном окружении Премьер-министра. «При этом сам Арсений Яценюк продемонстрировал полную неспособность руководить правительством в сложных для Украины условиях и абсолютное отсутствие понимания ситуации и видения путей выхода из глубокого социально-экономического кризиса», – отмечает «Свобода»

Среди последних инициатив «Свободы» наибольшее внимание СМИ привлекло заявление ее лидера О. Тягнибока, заявившего 26 февраля о необходимости возобновления всеукраинской акции блокирования российских фур. «ВО “Свобода” требует от правительства Яценюка безотлагательно запретить транзит российских фур по украинской территории и отменить предательское по своему содержанию решение о возобновлении с 25 февраля российского транзита», – написал О. Тягнибок.

В связи с этим президент Ассоциации международных автомобильных перевозчиков (АсМАП) Украины Л. Костюченко обратился к ВО «Свобода»

и ее лидеру О. Тягнибоку с предложением сесть за стол переговоров и прекратить попытки блокады транзита автомобилей с российской регистрацией.

«Обращаюсь к Вам, патриотическим силам Украины от имени сотысячного коллектива международных автоперевозчиков. Создается впечатление, что только эмоции влияют на Ваши решения. Давайте сядем за стол переговоров и попробуем разобраться кому выгодна транзитная война?» – говорится в обращении Л. Костюченко, обнародованном на странице АсМАП в сети Facebook.

По его словам, попытками блокирования нарушаются международные договоры, принципы ВТО относительно свободного транзита товаров, а Украина теряет имидж цивилизованного правового государства, статус транзитного государства.

«В чем ваш патриотизм?! Вы разрушаете бизнес своих соотечественников, который они создали своим трудом, без поддержки государства. При этом потери Украины от блокировки в пять раз больше чем российские. Кому это выгодно? Украине? ...Вы лишаете возможности своих соотечественников кормить свои семьи, платить налоги, помогать нашим вооруженным силам», – считает Л. Костюченко.

Солидаризируется с ним и координатор «медвежьей блокады» Т. Деяк, расценивший действия представителей ВО «Свобода» по блокированию российских фур как провокации, пиар и попытку вернуться на политическую арену.

«В настоящее время мы не занимаемся физической блокадой российских перевозчиков, мы заявили об этом сразу после окончания режима “еду домой”, 26 февраля. Дело в том, что наши юристы и аналитики просчитали, что физической блокадой теперь ничего не достигнем, ведь после открытия Польшей транзита 90% российских фур поехали на Европу через Польшу, а не через нашу территорию», – уточнил он.

При этом Т. Деяк пояснил, что такие действия «свободовцев» могут только навредить украинским дальнобойщикам. «По подсчетам аналитиков наших в России стало в семь раз больше после восстановления транзитных договоренностей между правительствами Украины и РФ», – подчеркнул он.

«Олег Тягнибок – политический импотент, который никакого отношения к координационному совету блокады фур не имеет. То, что некоторые активисты “Свободы” участвовали в акции, то это имело место, но то, что он политизирует общественную акцию, на это у него нет морального права, ...просто человек хочет себе пиариться», – заявил координатор блокады Т. Деяк.

Среди других инициатив, выдвинутых в последнее «Свободой», можно отметить инициирование депутатами Киевсовета из фракции ВО «Свобода» расторжение соглашений о «побратимских отношениях» Киева и городов России.

Об этом в Facebook сообщил «свободовец» А. Аронец: «Друзья, вы знаете, что Киев до сих пор является городом-побратимом Москвы и других

российских городов? В связи с этим фракция ВО «Свобода» в Киевсовете вносит проект решения относительно неотложного расторжения двусторонних соглашений о «побратимских отношениях» города Киева с российскими городами и регионами, в частности с Москвой, Волгоградом, Санкт-Петербургом, Улан-Удэ, Махачкалой и республикой Коми». «Не могу себе представить, чтобы в 1943 году Москва оставалась городом-побратимом Берлина», – добавил он.

Также в Киевсовете предложили полностью запретить русский язык в столице. Запрет предлагается ввести в госорганах, рекламе, ресторанах и магазинах.

В частности, глава депутатской фракции ВО «Свобода» в Киевсовете Ю. Сиротюк зарегистрировал проект постановления «О преодолении последствий советской оккупации в языковой сфере».

Проект предполагает следующее решение проблемы «языковой оккупации»:

«Установить, что в Киеве языком работы, делопроизводства и документации органов местного самоуправления, предприятий, учреждений и организаций коммунальной формы собственности является государственный язык – украинский».

«Установить, что на территории города Киева рекламные объявления, вывески, плакаты, афиши, сообщения и другие формы аудио - и визуальной рекламной продукции, ценники должны выполняться на украинском языке. В случае, если вывеска субъекта хозяйственной деятельности является отражением зарегистрированного знака на иностранном языке, установление такой вывески возможно только с обязательным указанием его перевода или транслитерации на украинском языке равновеликим шрифтом».

«Установить, что в Киеве во всех сферах обслуживания граждан употребляется государственный язык - украинский. Поставщик услуг обязан обращаться и общаться с получателем услуг (клиентом) исключительно на государственном языке. Переход на иностранные языки возможен по желанию клиента в случае, если лицо, предоставляющее услугу, ими владеет. Во всех заведениях сферы общественного питания, торговли обязательно наличие меню, выполненного на государственном языке. При обслуживании посетителей персонал обязуется предлагать меню исключительно на украинском языке и только по требованию посетителя предоставить меню на любом другом языке, при его наличии».

Не отстают от своих столичных коллег и представители одесской «Свободы», которая направила административный иск в Приморский районный суд с требованием отменить статью регламента Одесского горсовета о ведении деловодства, кроме украинского, на русском языке.

В иске указывается, что ст. 4 Регламента Одесского горсовета VII созыва должна быть отменена и дополнена обязанностью депутата свободно владеть государственным – украинским языком и выступать на заседаниях совета, исполкома, постоянных комиссий на украинском языке.

По словам заместителя председателя Одесской областной организации ВО «Свобода» А. Винницкого, языковая политика городского совета провоцирует появление пророссийских антигосударственных настроений в обществе. «Свободовец» возмущён тем, что горсовет не предпринимает никаких шагов в гуманитарной сфере «даже в условиях вооружённой агрессии и оккупации части страны со стороны Российской Федерации».

Кроме того, представители «Свободы» выступили с требованием запретить концерт дуэта Потапа и Насти Каменских в Луцке, запланированный на апрель.

На официальном сайте партии размещен проект решения о запрете. «Свободовцы» предлагают «запретить проведение концертов и других развлекательных мероприятий на территории города представителями шоу-бизнеса, которые осуществляют деятельность, проводят концерты, гастролы, принимают участие в развлекательных мероприятиях на территории РФ во время российско-украинской войны».

«Они принимают активное участие в праздновании российских имперских дат, пропагандируют имперское мировоззрение и содействуют русификации украинского информационного пространства», – подчеркнули в «Свободе».

Также в начале марта члены ВО «Свобода» повалили памятник Ленину в пос. Эсхар и памятник Кирову в с. Каменная Яруга Харьковской облсти, активно выступали против проведения во Львове «Фестиваля равенства» представителями ЛГБТ-сообщества и пр.

Следует также отметить, что в условиях нынешнего политического кризиса в Украине многие политологи и эксперты не исключают варианта с проведением досрочных парламентских выборов.

В этой связи заслуживают внимания данные ряда опросов, проведенных социологами в последнее время.

В частности, по данным социологического исследования «Общественно-политические настроения населения Украины», проведенного Институтом Горшенина с 8 по 17 февраля 2016 г., если бы парламентские выборы состоялись в ближайшее воскресенье, то 15,6 % избирателей поддержали бы «Объединение «Самопомич», «Батькивщину» поддержали бы 14,0 %, «Оппозиционный блок» – 12,8 %, Радикальную партию О. Ляшко – 12,5 %, «Блок Петра Порошенко “Солидарность”» – 9,7 %, Всеукраинское объединение «Свобода» – 8,6 %, УКРОП – 6,3 %, «Гражданскую позицию» А. Гриценко – 6,1 %, «Народный фронт» – 2,9 %.

А социологический опрос, который провел Киевский международный институт социологии, свидетельствует о том, что самый высокий уровень поддержки – у партии «Блок Петра Порошенко “Солидарность”» – 16,6 % опрошенных, на втором месте «Батькивщина» – 15,1 %. Также больше 10 % поддержки у «Оппозиционного блока» (14,2 %), «Объединения “Самопомич”» (11,8 %) и Радикальной партии О. Ляшко (10,3 %).

Кроме этих партий в Верховную Раду по действующему закону, который предусматривает 5-процентный барьер, прошли бы ВО «Свобода» (6,2 %) и «Гражданская позиция» – 5,3 % опрошенных.

Как отмечает директор Фонда «Демократические инициативы» И. Бекешкина, «Батькивщина» и «Свобода» – единственные две политические партии в Украине, которые стабильно принимали участие во всех выборах, начиная с 2007 г. «С 2007 года у нас только две партии осталось, которые принимали участие в парламентских выборах, и так бы сказать стабильные, это – “Батькивщина” и “Свобода”», – отметила социолог.

Сами «свободовцы» свои перспективы оценивают оптимистично. Так, народный депутат Украины от Всеукраинского объединения «Свобода» А. Ильенко заявил, что в случае роспуска действующего парламента и перевыборов в Раду его партия надеется получить достойный результат на выборах. Политик подчеркнул, что у политической силы есть все основания надеяться на то, что досрочные выборы в Верховную Раду закончатся для «свободовцев» продуктивно, и они будут иметь собственную фракцию в парламенте.

В целом же ВО «Свобода» считает перевыборы Верховной Рады единственным возможным вариантом остановить «реванш олигархов». Об этом, в частности, говорится в заявлении партии на официальной странице. «Очевидно, что выход один – перезагрузка парламента и проведение досрочных выборов. Именно такой шаг “Свободы” в июле 2014 года позволил выбросить из Рады коммунистов и откровенную агентуру Кремля. Такой шаг сознательной части украинского политикума теперь позволит остановить окончательный реванш олигархов в Украине», – сообщает пресс-служба партии.

Економічний ракурс

С. Горова, ст. наук. співроб. ФПУ НБУВ, канд. наук із соц. комунікацій

Весняна посівна: сьогоднішня та майбутні перспективи

Як повідомляють у Міністерстві аграрної політики та продовольства України, станом на 9 березня поточного року, враховуючи сприятливі погодні умови поточного року, у дев'яти областях розпочато посів ранніх ярих зернових, який проведено на площі 146 тис. га, або 6 % до прогнозу. Зокрема, ярого ячменю посіяно 116 тис. га (6 %), вівса – 3 тис. га (1 %), пшениці – 2 тис. га (1 %), гороху – 25 тис. га (14 %). Найбільше посіяно в Одеській області – 48,4 тис. га (29 % до прогнозу), Херсонській – 37,6 тис. га (21 %), Миколаївській – 33,5 тис. га (20 %), Запорізькій області – 11,2 тис. га (5 %).

Підживлення озимих культур на зерно проведено на площі 3,9 млн га, або 59 % до прогнозу (2015 р. – 3,7 млн га). Крім того, озимий ріпак

підживлено на 355 тис. га, або 60 % (2015 р. – 494 тис. га). Завершено підживлення озимих зернових у Хмельницькій області на площі 260,3 тис. га, або 100 % до прогнозу. Найбільші площі підживлено в Одеській області – 543,7 тис. га (68 % до прогнозу), Миколаївській – 387,5 тис. га (71 %), Запорізькій – 356,7 тис. га (69 %), Вінницькій – 338,3 тис. га (80 %), Херсонській області – 264,0 тис. га (67 %).

Озимі культури на зерно під урожай 2016 р. посіяно на площі 7,1 млн га, або 89 % до площ посіяних під урожай 2015 р., у тому числі пшениці – 6,0 млн га, або 88 %, ячменю – 1,0 млн га, або 92 %, жита – 145,3 тис. га, або 97 %. Крім того, озимий ріпак на зерно посіяно на площі 655,2 тис. га, або 73 % (<http://minagro.gov.ua/uk/node/20651>, 09.03.2016).

До того ж звертають на себе увагу й деякі проблемні моменти: фінансова складова нинішньої весняної посівної з позиції суми витрачених на неї коштів. Примітно, що ще раніше міністр аграрної політики і продовольства України О. Павленко на своїй сторінці у Facebook написав, що для успішного початку посівної кампанії життєво необхідно підтвердження МВФ надання чергового траншу кредиту Україні. Інакше на посівну буде витрачено вкрай великий обсяг фінансів. При цьому саме ситуація на валютному ринку впливає на вартість весняних польових робіт, звідси виключно актуальна стабільність гривні, вказав О. Павленко. Він також написав: «З року в рік сільгоспвиробники збільшують витрати коштів на проведення комплексу весняно-польових робіт. Внаслідок девальвації гривні в поточному році в 1,2 проти минулого року – до 79,2 млрд грн – зросла потреба в коштах для проведення всіх робіт».

Міністр також вказав на причини подорожчання посівної – збільшення у зв'язку з падінням нацвалюти вартості пального, міндобрив, насіння, засобів захисту рослин (<http://w-n.com.ua/archives/2039>, 21.02.2016).

Зі свого боку перший заступник міністра аграрної політики і продовольства України Я. Краснопольський у своєму коментарі ситуації підкреслив: «На сьогодні з точки зору матеріальних ресурсів у аграріїв проблем немає. Кількість наявних засобів захисту насіння, добрив перебуває на тому ж рівні, що і в минулому році. Критичної ситуації немає. Основна проблематика полягає в тому, що загальна вартість весняної посівної збільшиться на 17–20 %, а це призведе до необхідності залучення додаткових коштів. Усього аграріям знадобиться близько 70 млрд грн», – констатував Я. Краснопольський.

Водночас чиновник прокоментував ситуацію з погодними умовами, у яких відбувається посівна кампанія. За його словами, на сьогодні в землі міститься достатня кількість вологи і для аграріїв погоднокліматичні умови поки що складаються добре (http://ru.golos.ua/ekonomika/stoimost_vesenney_posevnoy_v_ukraine_uvelichits_ua_na_1720_minagropolitiki_0805, 06.03.2016).

При цьому кандидат сільськогосподарських наук ГУ ІСХСЗ Національної академії аграрних наук України А. Гирька звернув увагу на проблеми, які існують в сівозміні. «За останнє десятиліття відбулося істотне

зменшення кількості вирощуваних культур. У зв'язку з недостатнім рівнем розвитку тваринництва в країні зменшилися площі під кормовими травами. У результаті подібної господарської діяльності кількість кращих попередників знизилася, а посіви сільськогосподарських культур часто здійснюються після гірших, неприпустимих попередників», – додав А. Гирька (<http://agroportal.ua/news/rastenievodstvo/ekspert-agrarii-vnosyat-40-udobrenii-ot-normy>, 10.03.2016).

Він також вказав на те, що обсяги внесення мінеральних добрив в Україні становлять лише 25–40 % від необхідної кількості. При цьому А. Гирька зазначив, що сільгоспвиробники майже не використовують органічних добрив. «Становище ускладнюється ще й тим, що різко ростуть ціни не тільки на мінеральні добрива, а і на всі інші матеріально-технічні ресурси, що використовуються в сільському господарстві. Керівники сільськогосподарських підприємств часто стоять перед вибором, що купувати: техніку, добрива, насіння або ж інші необхідні МТР», – сказав фахівець (<http://agroportal.ua/news/rastenievodstvo/ekspert-agrarii-vnosyat-40-udobrenii-ot-normy>, 10.03.2016).

Примітно й те, що, як повідомляють ЗМІ, частина фермерів також планують зменшити кількість добрив під час посівної. Так, глава Асоціації фермерів і приватних землевласників України в Полтавській області В. Галич у своєму коментарі наголосив: «Зараз йде закупівля міндобрив у зв'язку з тим, що ціни обвалилися. У минулому році мінеральних добрив було внесено менше, ніж у 2014 р., на 15 %. Нас врятувала погода – пройшли дощі. В цьому році ми внесемо ще менше міндобрив – на 20–30 %». Він додав, що очікує недобору врожаю в нинішньому році. Причина – подорожчання селітри по відношенню до продукції агросектору.

Також, за словами В. Галича, зміниться структура посівів. «Іде зміна клімату і зміна пріоритетів. Зараз кукурудза дорожче пшениці. У нас зараз клімат такий же, як раніше був на півдні Одеської або Запорізької областей. У нас вже давно не родить ні гречка, ні ячмінь. Тому тепер вирощуємо сою, кукурудзу, соняшник», – сказав він (<http://agroportal.ua/news/rastenievodstvo/poltavskii-fermer-prognozirueta-nedobor-urozhaya>, 09.03.2016).

Однак звертає на себе увагу і є показовим те, що розв'язати проблему нестачі оборотних коштів, від якої особливо гостро страждають малі й середні сільгоспвиробники, як повідомляють ЗМІ, покликаний новий інструмент кредитування – аграрні розписки, які вже впроваджуються в ряді регіонів. Ця робота здійснюється Міністерством аграрної політики і продовольства, Міністерством юстиції, місцевими державними адміністраціями за активного сприяння проекту Міжнародної фінансової корпорації (ІФС, група Світового банку) «Аграрні розписки в Україні».

«Українські фермери можуть вирощувати на 50 % продукції більше, ніж сьогодні, – зазначила керівник програми ІФС з розвитку фінансування агросектору Л. Сорока. – Але для цього вони повинні отримати кращий доступ до фінансування. Адже завдяки цьому вони будуть мати можливість

отримати доступ до сортового насіння, до мінеральних добрив та інших ресурсів високої якості. І це все позитивно позначиться на майбутній врожайності». У цьому сенсі аграрні розписки є своєрідною знахідкою для малих і середніх сільгоспвиробників. Оскільки, як зазначили фахівці, новий вид кредитування передбачає запозичення під заставу майбутнього врожаю, що зручно як для позичальника, так і для кредитора. Перший отримує доступ до матеріально-технічних і фінансових ресурсів, а другий – гарантію повернення позики.

Однак, вказують експерти, не варто звужувати функцію аграрних розписок виключно до поповнення оборотних коштів малих і середніх сільгоспвиробників. Насправді вона ширша, і на цьому наголосила заступник міністра аграрної політики і продовольства В. Рутицька. Аграрні розписки сприяють розвитку аграрної галузі в цілому та її інвестиційної привабливості. Зокрема, у Бразилії, де цей інструмент і було створено, він щорічно дає змогу аграріям залучати 25 млрд дол. Це становить майже 40 % від усіх інвестицій, які заходять у сільськогосподарську галузь цієї країни (<http://vnews.agency/analytics/30862-bystrye-dengi-na-posevnyu-o-praktike-primeneniya-agrarnyh-raspisok.html>, 10.03.2016).

У цій ситуації звертає на себе увагу й перший прогноз Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), згідно з яким світове виробництво пшениці в 2016/2017 сільгоспроці (липень 2016 – червень 2017) знизиться на 1,4 % щодо поточного періоду – до 723 млн т.

За словами економіста відділу торгівлі та ринків ФАО Н. Меркушевої, негативну динаміку, як очікується, продемонструють ЄС (-2,2 %, до 155 млн т), Китай (-0,2 %, до 130 млн т), Росія (-7-8 %, до 57 млн т), США (-3,2 %, до 54 млн т).

Крім того, істотний спад виробництва пшениці очікується в Україні – на 32,6 %, до 17,8 млн т.

«Основною причиною прогнозованого зниження стане скорочення посівів озимих в Україні і РФ, обумовлене надмірно сухою погодою в період посівної», – пояснила Н. Меркушева (<http://news.finance.ua/ru/news-/371189/fao-prognoziruet-snizhenie-na-1-4-mirovogo-proizvodstva-pshenitsy-v-sleduyushhem-selhozgodu>, 11.03.2016).

При цьому особливо звертає на себе увагу тема умов і перспектив для залучення інвестицій в аграрну галузь України. Слід зазначити, що деякі експерти досить обережні в прогнозах щодо того, якими ж у результаті виявляться обсяги інвестування в український АПК у 2016 р. Так, фахівці зазначили, що в найближчий рік позитивно на інвестиційній привабливості нашої країни позначиться відкриття для України ринків ЄС, Канади та в перспективі Ізраїлю. Угоди про вільну торгівлю стимулюють перейти українських виробників на якісно нові стандарти, що дасть змогу розширити географію ринків збуту у країнах арабського світу, Азії, Африки, де наші товари стануть більш конкурентоспроможними. «Для України це не тільки збільшення надходжень до бюджету, а й у перспективі – нові робочі місця, розширення виробництва», – підкреслила заступник міністра аграрної

політики і продовольства України з питань євроінтеграції В. Рутицька.

Слід зазначити, що на питання про плани інвестування у 2016 р. і в ІФС, і ??в ЄБРР експерти також відповідають дуже обережно. «У цілому ситуація із залученням фінансування в 2016 р. буде схожа з тим, що ми бачили в минулому році. Ресурси будуть досить обмежені, компаніям доведеться розраховувати на власні кошти і продовжувати поліпшувати операційну ефективність, знижувати витрати», – сказав керівник регіонального відділення ІФС Р. Алімарданов, підкресливши, що його організація продовжуватиме як підтримку вже існуючих клієнтів, так і залучатиме нових.

«Інвестиційна потужність ЄБРР в агросекторі України становить 200–300 млн євро в рік. Ми постараємося зберегти такий темп. Але в кінцевому підсумку все залежатиме від бажання вітчизняних і зарубіжних інвесторів ризикувати і вкладати гроші в цю країну, – сказав старший радник ЄБРР у Східній Європі і Кавказі А. Усов. – Найважливішим напрямом є експортно орієнтовані компанії, які будуть виробляти продукцію з високою доданою вартістю (тобто борошно, а не зерно). Такі компанії будуть цікаві і для внутрішніх і для зовнішніх інвесторів. При цьому рентабельність великих виробників (більше 1 тис. га земельних угідь, понад 1 тис. голів худоби тощо) підвищується. Тому можна припустити, що більш дрібним виробникам доведеться задуматися про консолідацію або знайти для себе унікальну нішу на ринку.

Певною мірою українським сільгоспекспортерам грає на руку девальвація гривні. Собівартість продукції знижується, а експортний потенціал збільшується» (<http://hubs.ua/economy/ukrainskij-apk-budet-investirovat-sebya-sam-chast-ii-63314.html>, 19.02.2016).

Фінансовий директор групи «Росток-холдинг» С. Бочаров у своєму коментарі наголосив: «Інвестиції в розвиток групи “Росток-холдинг” у 2015 р. становили 4 млн дол. Ліва частина пішла на покупку сільгосптехніки. Зараз у нашому автопарку вже є понад 200 од. техніки відомих світових брендів. Більше 2/3 всієї техніки ми купили протягом останніх чотирьох років. Однак питання оновлення автопарку все ще актуальне для деяких господарств групи. З 2016 р. у техніку плануємо інвестувати до 2 млн дол.».

Загалом же можна говорити про те, що продовження реалізації реформ в Україні сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату в аграрному секторі. Таким чином зростатиме його ефективність.

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Молодший науковий співробітник лабораторії біології та нанобіотехнології Інституту харчової біотехнології та геноміки НАН України О. Бурлака:

Генетично-модифіковані організми (ГМО) – організми, до геному яких за допомогою методів генної інженерії додають функціонуючі сторонні гени або ділянки ДНК. На даний час розроблено численні ефективні методи генетичної трансформації, зокрема для рослинних організмів. Низка цих методів ґрунтуються на використанні біологічних систем – агробактерій (тобто бактерій, які мають можливість додавати свої гени до геному рослин) і вірусних частинок (у даному випадку використовується здатність вірусів проникати до клітини і вбудовувати в них модифіковану ділянку ДНК).

Оскільки не всі рослини можуть бути модифіковані у вищевказані способи, науковці розробили також механічні й хімічні методи генетичної трансформації. Суть останніх полягає у тому, що необхідний генетичний матеріал вводиться у клітину шляхом застосування хімічних сполук, які пошкоджують зовнішню клітинну мембрану. Найпоширенішими серед зазначених методів є поліетиленгліколь (ПЕГ) – опосередкована трансформація та біологічна балістика (біобалістика) (**Радио Вести** (<http://radio.vesti-ukr.com/online/absnum=24097.html>))

Аспекти миру та безпеки в діяльності НАН України

НТК «Інститут монокристаллов» (Харьков) получил госзаказ на поставку брони военным. Об этом сообщил председатель Северо-Восточного научного центра Национальной академии наук Украины В. Семиноженко.

По его данным, речь идет о поставках пуленепробиваемого сапфирового стекла – «прозрачной брони». Много лет назад институт освоил производство этой брони по проектам НАТО для стран НАТО. «Первый госзаказ получен только этой весной (уже год, как шло АТО). Получим ли мы за это деньги?» – отметил В. Семиноженко.

Он также сообщил, что материалы и детектирующие системы для контроля безопасности, производящиеся в Институте монокристаллов, поставляются для производства систем досмотра багажа Smiths&Heinmann. Институт разрабатывает люминесцентные метчики и зонды для медико-

биологического применения по заказу компаний США, Канады и Европы (*STATUS QUO* (http://www.sq.com.ua/rus/news/nauka_i_tehnologii/27.11.2015/harkovskij_institut_poluchil_goszakaz_na_postavku_broni/nauk/). – 2015. – 27.11).

Наукові видання НАН України

Ініціатор проекту «Крим в історії України», старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, кандидат історичних наук Д. Гордієнко: «Крим – це споконвічно невід’ємна частина України». Анексія Криму спонукала українських дослідників зосередити особливу увагу на кримському елементі загальноукраїнської історії та культури. Адже попри те, що місце півострова в українській історії чітко визначив у своїй фундаментальній праці «Історія України-Руси» видатний вчений М. Грушевський, тема українського Криму, констатують фахівці, досі залишається на маргінесі сучасної вітчизняної історіографії. Це стало чи не основним чинником того, що науковці з Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України започаткували цикл конференцій із кримознавства. За підсумками першої з них видано збірку наукових праць під промовистою назвою – «Наш Крим».

Зібрання – «Крим в історії України», відповідно збірка – «Наш Крим». Малося на меті показати місце і роль півострова в українській історії, ствердивши його український контекст. Крим має багато контекстів: це й античний, і грецький, і візантійський.

Значна проблема щодо вживання: «українська історія» чи «історія України». У результаті – історія території, але не народу. Немає власника цієї історії, її творця, того, кому вона належить. А історія України – це певна частина історії Росії.

Практично одразу виникла така проблема, як окреслення кількості українських діячів. У голодні 20-ті роки минулого століття Біографічна комісія створила 250 тисяч карток українських діячів. Якщо зараз поставити таке питання перед будь-якою науковою інституцією – окреслити кількість українських діячів, то вона назве максимум кілька тисяч. Це свідчення того, що ми безжально врізали власну українську історію. І проблема не тільки з Кримом, а й з усіма регіонами, тому-то і виникають спекуляції на кшталт «Новоросії».

Хто останні 25 років досліджував історію Криму? Переважно – кримські дослідники, ті, хто мав доступ до архівних матеріалів. Кияни займалися античним Кримом, Московське царство було віддано східному сусіду, Харків – візантійським Херсоном (Херсон розглядали без усяких прив’язок до України). Тому росіяни («російські патріоти») розкручували тему Кримської війни, доблесного Севастополя – виходив чужий текст Криму.

Українське суспільство теж не сприймає Крим як українську територію. І це найбільша проблема, що навіть у свідомості українців Крим не є Україною. На жаль.

Розпочинаючи цикл конференцій «Крим в історії України» і часопис «Наш Крим», насамперед, актуалізували складову Кримського Ханату та кримськотатарського народу в історії України та Східної Європи загалом. Перша із циклу запланованих конференцій відбулася 2 грудня 2014 року. Вона була присвячена 700-річчю від часу спорудження мечеті хана Узбека у Старому Криму та стала єдиним заходом із відзначення ювілею.

Почну з того, що з правлінням хана Узбека (1283–1341) пов'язують розквіт Золотої Орди, яка значною мірою визначала міжнародну політику в Східній Європі, Середній та Малій Азії. Арабський історик Ібн Баттуда називав хана Узбека серед сімох наймогутніших володарів тогочасного світу. Сьогодні головна мечеть кримських татар, збудована ханом у 1314 році, яка стала палладіумом мусульманської України, як Софія Київська – християнської України, зруйнована.

За підсумками конференції видано перший випуск збірки наукових праць «Наш Крим». Це спільна робота Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України та Національного заповідника «Софія Київська». Її повна назва – «Наш Крим = Our Crimea = Bizim Qırımımız». Варто наголосити, що видання є першою академічною збіркою, в якій кримськотатарську мову піднято на національний рівень: титульні сторінки оформлено українською, англійською та кримськотатарською мовами – трьома робочими мовами конференції. Попри те, що тираж – всього лише 75 примірників, принципова позиція – надати книгу в усі центральні й обласні бібліотеки, у т. ч. бібліотеки деяких європейських країн та української діаспори.

До збірки увійшло 25 наукових публікацій, які охопили широке коло питань українського кримознавства, зокрема, проблеми поліетнічності й полірелігійності, процеси формування «кримського міфу» в контексті історії Російської імперії та історії сучасної Росії, а також інкорпорації півострова в загальноімперську адміністративну систему та асиміляції кримців, проблему набігів кримських татар на українські землі. Всебічне дослідження останньої теми є особливо важливим для порозуміння між українцями й кримськими татарами.

Вивчення кримської історії неможливе без формування корпусу джерел з історії півострова, насамперед історії Кримського Ханату (XV–XVIII ст.), пам'ятки якого цілеспрямовано й послідовно було розграбовано та знищено: найдавніші архівні документи з історії Криму датуються 1780-ми роками. Важливою складовою опрацювання кримських джерел, які вдалося зберегти (йдеться в тому числі й про матеріали «татарського відділу» фонду «Архів коронний у Варшаві»), є мовна підготовка фахівців, оскільки значну частину документів створено давньоосманською й джагатайською мовами.

Окрім джерелознавчих праць, у збірці опубліковано й низку джерел із кримської історії. Так, передруковано маловідому в українській історіографії

працю історика І. Крип'якевича «Відвічна вісь» України», в якій подано проект українсько-турецької торговельної угоди початку Козацької революції середини XVII ст. Видання містить також наукові розвідки, де проаналізовано публіцистичні джерела та особисті листи тогочасних відомих діячів української культури (наприклад, спогади М. Максимовича про Тавриду). Завершується випуск статтею, присвяченою історії співпраці України та Європейського Союзу на Кримському півострові, а саме – кримському напрямку ініціативи ЄС «Східне партнерство», а також втраченим можливостям через тимчасову окупацію цієї частини української території.

Безумовно, в першому випуску збірки «Наш Крим» вдалося охопити не всі теми і періоди кримської історії. Поза увагою дослідників залишився античний Крим, генуезький Крим, Кримська війна, Крим періоду другої російської та нацистської окупації, історія Кримської області УРСР та Автономної Республіки Крим. Попри це, видання стало вагомим внеском у розвиток вітчизняної гуманітаристики, вивівши українську науку на рівень суспільних запитів, і, сподіваємося, сприятиме майбутній повноцінній реінтеграції Криму в межах Української держави.

Наступне зібрання, яке відбулося 8 жовтня 2015 року, засвідчило суттєве розширення проблемного поля українського кримознавства, тому другий випуск очікується трохи більший. До речі, росіяни дуже різко реагували на другу конференцію, присвячену 160-й річниці капітуляції Росії в Кримській війні (1853–1856). Всі знають про героїчну оборону Севастополя і підписання Паризького договору. Але мало хто знає, що Росія у вересні 1856 року підняла білий прапор у Криму. Найцікавіше, що капітулювала саме в той день, коли союзники використали абсолютно всі набої.

Серед учасників першої конференції була представлена лише Канада. У другій – Канада, Німеччина та Польща. Вдалося вийти на міжнародний рівень, і це дуже важливо, адже бачимо зростання як географічне, так і тематичне. Зокрема, поляки презентували доповідь «Україна в Кримській війні».

На другій конференції прозвучала теза про те, як Золота Орда регулювала генуезьку торгівлю і як це впливало на Наддніпрянську Україну – аспект зовсім невідомий. Лише кілька років тому кримці почали досліджувати рукописи, написані татарською і єврейською мовами. У наших архівах – цілі недоторкані томи писемних джерел про міста Золотої Орди на півдні України. Це величезні археологічні пам'ятки, а чому й досі не вивчені – зрозуміло. Сказати, що за часів Золотої Орди розвивався урбаністичний простір, – міф, який російська історіографія не сприймала. За її твердженням, це кочові, відсталі племена. До речі, в першій збірці «Наш Крим» є стаття вже покійного С. Шевченка з Кіровограда, в якій він писав про порубіжжя, де були татарські міста. Ось вам і ознаки урбаністичної культури, хоча в жодному підручнику з історії України про це не йдеться. Навіть Грушевський у своїй «Історії України-Руси» лише побіжно згадав цей контекст (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2082>)).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

КДПУ ім. В. Винниченка у складі міжнародного консорціуму 10 університетів виграв грант за програмою ERASMUS+, загальна сума гранту для консорціуму 930 тис. євро. Новий проект написано за резонансною тематикою, пов'язаною зі збагаченням сучасної вищої освіти дисциплінами гендерного спрямування. Проект має назву «Програма підготовки Гендерні Студії: крок до демократії та миру у сусідніх до ЄС країнах з різними традиціями» (в оригіналі назва виглядає так «Gender Studies Curriculum: A Step for Democracy and Peace in EU-neighbouring countries with different traditions» або коротко – GeSt). Ідея проекту належить завідувачу кафедри прикладної математики, статистики та економіки нашого університету, доктору фізико-математичних наук, професору О. Авраменко.

Основне завдання проекту – підготовка та відкриття спеціалізації Гендерні Студії на різних магістерських спеціальностях у семи університетах країн-сусідів ЄС (3 українські, 2 туніські, 2 марокканські університети) за фахової та організаційної допомоги трьох університетів країн ЄС. Зокрема, у КДПУ буде відкрита така спеціалізація на магістерській спеціальності «Освітні вимірювання», яка була відкрита чотири роки тому у рамках попереднього міжнародного проекту за програмою TEMPUS.

Очолює роботу консорціуму університет з Литви (місто Каунас) – Університет Витовта Великого. До складу консорціуму також входять ще два європейські університети – Центральноєвропейський університет (Будапешт, Угорщина) та Університет Аристотеля (Салоніки, Греція); три українські університети – Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; два університети з Тунісу – Університет міста Мануба та Університет міста Соуссе; та два університети з Марокко – Universite Sidi Mohammed Ben Abdellah (місто Фес) та The Sultan Moulay Slimane University (місто Бені Мелаль).

Координатором проекту GeSt від КДПУ ім. В. Винниченка є професор О. Авраменко. Нещодавно вона відвідала Каунас, де зустрічалась із головним координатором проекту доктором, професором Н. Мажекієне, деканом та викладачами факультету соціології – фахівцями з гендерних проблем, а також зі співробітниками проектного відділу університету. Під час зустрічі були встановлені особистісні контакти, вирішені багаточисельні організаційні питання, окреслена програма першої координаційної наради тощо (*Persha.kr.ua* (<http://persha.kr.ua/news/life/57201-kirovogradskij-universitet-vigrav-grant-na-sumu-930-tisyach-yevro.html>)). – 2015. – 29.10).

* * *

Вчені СумДУ отримали міжнародний грант за дослідження механізмів трансферу технологій. Дослідження, присвячене розробці напрямів трансферу технологій вищого навчального закладу на прикладі розробленого в СумДУ обладнання для гранулювання, відзначене грантом за результатами Міжнародної першості з наукової аналітики. Експертами виступили провідні вчені з Аргентини, Бразилії, Фінляндії, Ізраїлю, США, Китаю, Швеції, Канади, Казахстану та інших країн. Першість проводилася в рамках Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції в розвитку суспільних відносин і реальних методів їх ефективного регулювання».

У складі команди вчених СумДУ – начальник центру науково-технічної і економічної інформації, доцент кафедри процесів та обладнання хімічних і нафтопереробних виробництв А. Артюхов, керівник групи організації трансферу технологій ЦНТЕІ, асистент кафедри економічної теорії В. Омеляненко, завідувач кафедри процесів та обладнання хімічних і нафтопереробних виробництв В. Склабінський.

У роботі СумДУ розглянута модель інтегрованого маркетингу розробок, що включає активну співпрацю з потенційним споживачем продукції та дозволяє реалізувати модель університету як центру інноваційного розвитку. Розробки авторів та рекомендації міжнародних експертів в подальшому будуть використані для розвитку трансферу технологій в СумДУ.

Конференція проводилась у дистанційно-інтерактивній формі в Лондоні (Великобританія) і була присвячена пам'яті видатного шотландського економіста, філософа, одного із основоположників сучасної економічної теорії А. Сміта та мала статус його «Меморіалу».

Організатори: Міжнародна Академія Наук і Вищої Освіти (Великобританія), Міжнародний торгово-промисловий союз (Великобританія), Американський міжнародний комерційний арбітражний суд (США), Центр наукової ініціативи імені Хайдеггера (Німеччина), Асоціація досліджень питань природознавства (Іспанія), Відкрите філософське товариство екзистенціальної психології (Франція), Інститут проблем життєдіяльності суспільства (Ізраїль), Інститут економічного аналізу Маршалла (США), Департамент венчурних технологій Корпорації «Corelse» (Швеція), Всеукраїнський Академічний Союз (Україна) (*Сумський державний університет (<http://cnti.sumdu.edu.ua/uk/component/k2/item/503-вчені-сумду-отримали-міжнародний-грант-за-дослідження-механізмів-трансферу-технологій.html>). – 2015. – 21.10).*

* * *

Харьковский национальный университет радиотехники (ХНУРЭ) и Технологический институт Блекинге (Карлскруна, Швеция) разработают магистерскую программу в области информационной безопасности. Программу разработают в рамках проекта Темпус

ENGENSEC, в котором Технологический институт Блекинге является грантодержателем проекта. Работа финансируется при поддержке Европейской комиссии.

Кроме этого, первый проректор шведского университета дал согласие на разработку и запуск новой программы двойного диплома на базе текущих наработок международных проектов. Следующий этап – проведение расширенных переговоров и формирование принципиально новой программы для факультета телекоммуникаций и измерительной техники (*STATUS QUO* (http://www.sq.com.ua/rus/news/nauka_i_tehnologii/21.01.2016/shveciya_pomozhet_harkovskomu_vuzu_gotovit_magistrov_po_bezopasnosti/uncmum/). – 2016. – 21.01).

Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності

Двоє чернівецьких науковців потрапили у двадцятку найуспішніших діячів науки України, ще один науковець увійшов до розширеного рейтингу «Топ-100». Такі дані відповідно до рейтингових даних Інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки». Всі троє науковців представляють Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Так, на десятій позиції списку – О. В. Ангельський, на шістнадцятій – О. Г. Ушенко, на 87-й – Ю. О. Ушенко (*Чернівці Таймс* (<http://times.cv.ua/2015/11/10/dvoje-chernivetskyh-naukovtsiv-potrapyly-u-dvadtsyatku-najuspishnishykh-diyachiv-nauky-ukrajiny/>). – 2015. – 10.11).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Харьковские ученые выполнили заказ Минобороны на поставку центра сертификации электронных ключей. Об этом сообщил профессор кафедры безопасности информационных систем и технологий Харьковского национального университета им. Каразина, заместитель главного конструктора АО «Институт информационных технологий» А. Потий.

По его словам, заказ на поставку центра сертификации был выигран на конкурсе. Основным разработчиком центра является Институт информационных технологий, ряд харьковских университетов – соисполнителями.

По словам А. Потия, аналогичный центр сертификации ключей был поставлен и для Минобразования. С Госпогранслужбой реализуется проект создания системы контроля за перемещением через границу на пунктах пропуска. Кроме этого, в этом году в университете им. Каразина разработали аппаратные средства шифрования в скоростных сетях, которые могут применяться, в том числе, и для оборонных целей (*STATUS QUO* (<http://www.sq.com.ua>). – 2015. – 23.10).

* * *

Сумський державний університет здобув нагороду в регіональному конкурсі Сумської торгово-промислової палати «Кришталева альтанка – 2014». Виш очолив номінацію «За впровадження інноваційних технологій і наукових розробок у виробничий процес».

Основні інноваційні технології і наукові розробки, впроваджені Сумським державним університетом:

- теплогенеруючі агрегати, турбодетандер-електрогенераторні агрегати, система моніторингу «Heat SAM» (у сфері енергоефективності);
- торцеві сальникові та запірні імпульсні ущільнення, відцентровий насосний свердловинний агрегат, обертовий вібраційний гранулятор плавучого азотних добрив, вихровий гранулятор, вихрові розпилювальні протитечійні масообмінні апарати (у сфері машинобудування, хімічній промисловості).

Перспективними розробками СумДУ в матеріалознавстві є дизайн, конструювання та виготовлення деталей зі склопластику і вуглепластику, проектування нових і підвищення якості існуючих порошкових матеріалів, композиційні матеріали на основі фторопласту-4 (CFFC).

Науковий потенціал СумДУ сприяє активному розвитку багатьох наукових напрямів. Щорічно виконується близько 600 наукових договорів і контрактів та 150 міжнародних грантів. Науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи здійснюються на замовлення центральних і місцевих органів влади, організацій і підприємств України, Білорусі, Грузії, Естонії, Чехії, Словаччини, Китаю, Куби, Іспанії, Південної Кореї, Польщі, Російської Федерації та державних і міжнародних наукових фондів.

Основними напрямками науково-технічної співпраці СумДУ з промисловими підприємствами є насосне і компресорне обладнання, вібронадійність і герметичність роторних машин, сучасні технології металообробки, хімічні технології та обладнання, прикладна екологія та економіка природокористування, енергозбереження та енергоаудит, інформаційні технології, автоматизація та управління технологічними процесами, молекулярно-генетичні та лікувально-діагностичні дослідження, маркетинг та менеджмент інновацій, соціально-гуманітарні та краєзнавчі дослідження.

Одними з головних замовників робіт у СумДУ є органи місцевої влади, підприємства і організації Сумської області. Серед найбільш активних замовників робіт – ПАТ «НВО ім. М.Ф. Фрунзе», ПАТ «Сумський завод насосного і енергетичного машинобудування «Насосенергомаш», ТОВ «Компресормаш», ПАТ «Сумхімпром», ТОВ «Сумтеплоенерго», КП «ШКЗ «Імпульс», ТОВ «Ворожбянський машинобудівний завод» (*Сумський державний університет (<http://cnti.sumdu.edu.ua/uk/morenews/item/324-інноваційні-технології-сумду-отримали-високу-нагороду.html>). – 2016. – 22.01).*

Інноваційні розробки та технології

Профессор кафедры военной подготовки СумГУ, кандидат технических наук, профессор, полковник А. Деревянчук получил награду Всеармейского конкурса «Лучшее изобретение года». Конкурс, объявленный Центральным научно-исследовательским институтом вооружения и военной техники Вооруженных сил Украины, был открытым для военных частей, предприятий, учреждений и организаций Вооруженных сил Украины.

А. Деревянчук занял третье место в номинации «Ракеты и артиллерийские системы», а также по решению экспертизы Укрпатента о выдаче патента Украины на изобретение (полезную модель) получил патент на полезную модель «Способ беспарашютного спуска осветительных элементов осветительного снаряда артиллерии».

Изобретение способствует совершенствованию выполнения огневых задач артиллерийскими подразделениями в ночное время и значительно повышает эффективность артиллерийского огня (*Данкор онлайн* (<http://www.dancor.sumy.ua/news/newsline/161066>). – 2015. – 20.10).

Енергоощадні технології

Система отопления, разработанная eCozy, позволяет устанавливать разную температуру для каждой комнаты и регулировать ее дистанционно.

Разработка состоит из термостата с тачскрин-управлением, блоком управления, а также приложения для устройств, работающих на базе iOS и Android. Термостаты крепятся к радиатору и позволяют следить за температурой. Пользователь устанавливает нужную температуру на смартфоне, который посылает команду на блок управления, передающий ее на термостаты.

Такое решение помогает сэкономить на отоплении до 30 % средств.

Компания eCozy была основана харьковчанином А. Холодовым. Два года назад украинский стартап собрал 47 тыс. долл. на Indiegogo. Затем компании удалось собрать 134 тыс. евро на SeedMatch, где средства вкладываются в сам стартап, а не в предварительный заказ продукта.

Кампания по сбору средств продлится до марта текущего года. Планируется собрать 200 тыс. евро (*Mignews.com.ua* (<http://mignews.com.ua/ukraine/10164898.html>). – 2016. – 26.01).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Министерство образования и науки Украины назначило дату проведения в 2016 г. внешнего независимого оценивания результатов

обучения, полученных на основе полного общего среднего образования. Согласно приказу министерства, в следующем году ВНО будет проводиться с 5 мая по 10 июля.

В министерстве также заверили, что в следующем году, лица, которые зарегистрируются, будут сдавать тесты по украинскому языку и литературе, истории Украины, математике, биологии, географии, физике, химии, английскому языку, испанскому языку, немецкому языку, русскому языку и французскому языку. При этом каждый желающий имеет право сдавать тесты не более чем из четырех учебных предметов (*УРА-Информ (<http://ura-inform.com/ru/society/2015/10/23/v-2016-godu-vno-budet-provoditsja-s-5-maja-po-10-ijulja>). – 2015. – 23.10*).

* * *

Ректоры высших учебных заведений, перемещенных из зоны проведения антитеррористической операции, создали Совет. Он будет иметь консультативно-совещательные функции при Министерстве образования Украины. «Мы разработали положения о Совете, передали в Минобразования для согласования. Совет будет работать вместе с Министерством для решения проблем вузов, которые оказались в такой ситуации. Мы также разработали дорожную карту решения таких проблем», – сообщил глава Совета ректор Донецкого национального университета Р. Гринюк.

Он особо подчеркнул, что решение проблем таких вузов находится в компетенции разных органов – начиная от Верховной Рады и до органов местного самоуправления. Представители студенческого самоуправления перемещенных из зоны АТО вузов также подписали меморандум, предусматривающий сотрудничество в решении самых острых проблем учащихся.

Он подчеркнул, что студенческие советы намерены обращаться в иностранные фонды и к разным инвесторам и меценатам. Кроме того, студенты обратились в Министерство образования Украины с требованием лишить ученых званий тех преподавателей, которые остались в зоне АТО и заняли должности в «ДНР/ЛНР». Представители студенческого самоуправления выразили надежду на возвращение вузов в Донецк и Луганск уже через 3 года (*Новости Донбасса (<http://novosti.dn.ua/details/263400/>). – 2015. – 11.11*).

* * *

Перший у Дніпропетровську коворкінг-центр для студентів-айтішників відкрився. Зони для роботи, лекцій та відпочинку, а ще проектор, плазма і багато інших «фішечек». Тут є все для того, щоб студенти могли осягати ІТ-науку, ділитися досвідом і робити перші професійні кроки. Це результат співпраці Дніпропетровської облдержадміністрації, волонтерів «ІТ Рух Дніпро» та Національного гірничого університету (*Дніпропетровська ОДА (<http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/>*

document.xsp?id=D822B914C34EB445C2257EFC0056AE1F). – 2015. – 13.11).

* * *

Постановлением от 11 ноября 2015 г. № 927 Кабмин утвердил Порядок перевода соискателей высшего образования, обучающихся за счет средств государственного (местного) бюджета, в другие вузы для обучения за счет бюджетных средств.

Документ определяет механизм перевода соискателей высшего образования, обучающихся за счет бюджетных средств в вузе, у которого закончился срок действия сертификата об аккредитации определенной образовательной программы, и который не получил нового сертификата (далее – соискатели), в другой вуз, где соответствующая образовательная программа аккредитована.

Что важно подчеркнуть: перевод соискателей высшего образования осуществляется в пределах лицензированного объема.

Руководитель вуза, у которого закончился срок действия сертификата об аккредитации определенной образовательной программы, и который не получил нового сертификата об аккредитации такой программы, обязан проинформировать об этом соискателей в срок, составляющий не менее 30 дней до окончания срока действия сертификата об аккредитации. Информация об окончании срока действия сертификата об аккредитации образовательной программы и неполучении вузом нового сертификата размещается на официальном веб-сайте Минобразования.

Соискатели имеют право для завершения обучения самостоятельно выбирать вуз, который осуществляет подготовку по соответствующей степени высшего образования, специальности и форме обучения за счет средств бюджета, и в котором соответствующая образовательная программа аккредитована.

Соискатель, который намерен перевестись в другой вуз, подает на имя руководителя учреждения заявление о переводе.

После подачи заявления руководитель вуза издает приказ о зачислении соискателя на обучение, который верифицируется в Единой государственной электронной базе по вопросам образования и устанавливает срок ликвидации академической разницы.

При этом перевод соискателей:

– не требует согласования с руководителем вуза по прежнему месту обучения;

– может осуществляться в течение учебного года и во время каникул

ВикиЛекс (<http://news.wikilex.com.ua/2015/11/kak-byudzhetniku-perevestis-v-drugoj-vuz-novuj-poryadok-2/>). – 2015. – 16.11).

* * *

Кабинет Министров Украины постановлением от 11 ноября 2015 г. № 928 утвердил перечень учебных заведений системы общего среднего образования, расходы на которые осуществляются из государственного

бюджета. В подчинении Министерства образования и науки Украины 6 общих образовательных учебных заведений, расходы на которые осуществляются из государственного бюджета. В частности, Государственный лицей-интернат с усиленной военно-физической подготовкой «Кадетский корпус» им. И. Г. Харитоненко (г. Сумы), Государственная гимназия-интернат с усиленной военно-физической подготовкой «Кадетский корпус» (г. Харьков), Государственное общеобразовательное учебное заведение специализированная школа-интернат I–III степеней «Детская инженерная академия» (г. Киев), Общеобразовательное учебное заведение I–III ступеней «Международная украинская школа» (г. Киев), Общеобразовательная школа-интернат спортивного профиля II–III ступеней Олимпийского колледжа им. Ивана Поддубного (г. Киев), Украинский физико-математический лицей Киевского национального университета им. Тараса Шевченко (г. Киев).

Перечень учебных заведений системы общего среднего образования утвержден в соответствии с подпунктом «а» п. 7 ч. 1 ст. 87 Бюджетного кодекса Украины (*Електронні Вісти* (<http://elvisti.com/node/173879>). – 2015. – 16.11).

* * *

Правительство назначило академические стипендии на первый семестр 2015–2016 учебного года 97 студентам высших учебных заведений. Соответствующее распоряжение № 1169-р принято на заседании Кабинета Министров 11 ноября.

Академическая стипендия Кабинета Министров Украины назначается студентам – отличникам дважды в год по результатам экзаменационной сессии в течение месяца после ее окончания.

Кандидаты на ее получение выдвигаются высшими учебными заведениями по согласованному с органом студенческого самоуправления предложению ученого совета.

По информации Министерства образования и науки, размер стипендии для студентов составит 1100 грн в месяц.

Распределение стипендий между высшими учебными заведениями осуществляется министерствами, другими центральными органами исполнительной власти, в сфере которых они находятся, в пределах, установленных МОН.

Реализация вышеуказанного нормативно-правового акта создаст более благоприятные условия для одаренной студенческой молодежи, будет стимулировать ее к получению высшего образования (*Електронні Вісти* (<http://elvisti.com/node/174023>). – 2015. – 18.11).

Охорона здоров'я

Українські лікарі в рамках соціального проекту «Біотех-реабілітація поранених» проводять операції з відновлення кісток бійцям

АТО із застосуванням біотехнологій. За рік роботи проекту лікування пройшли 35 бійців АТО – щомісяця клініка приймає на лікування 2–4 осіб.

Власна технологія ілауа дає можливість зберегти кінцівки людям, яких уже не може вилікувати традиційна медицина, відправляючи їх на ампутацію. Хоча вирощування цілих органів як систем медицині поки що недоступне, лікарі клініки успішно вирощують фрагменти кісток із клітин пацієнтів і потім імплантують їх у пошкоджені ділянки, запускаючи процес регенерації.

Операція з відновлення кістки в ілауа коштує в середньому 250 тис. грн. Ампутація кінцівки, з урахуванням соціальних виплат воїнові через інвалідність, навіть з урахуванням середньої в країні тривалості життя 60 років, обійдеться державі в 3 млн грн. Плюс протези, які потрібно замінювати щонайменше раз на 10 років.

На прес-конференції були пацієнти клініки ілауа – бійці, які пройшли через десятки операцій у шпиталях, яким рекомендували ампутацію, проте їх урятували лікарі клініки.

Зокрема бійцеві полку «Дніпро-1» відновили ключицю, яка була сильно пошкоджена через поранення. Через 2 місяці після операції Михайло вже міг виконувати вправи – підтягуватися на турніку, а незабаром він повернувся на службу у свій полк.

Гроші на проект збирає Фонд «People's project» Давида Арахамії. За рік волонтери зібрали для лікування таких пацієнтів 8 млн грн.

Компанія ілауа має ліцензію на роботу з клітинами (як зазначив Шершньов, таких ліцензій в Україні видано лише 6). Лікарі клініки публікують наукові статті про метод біотех-реабілітації в медичних журналах за кордоном. Водночас фахівці клініки констатують, що технологія вирощування кісток наражається на негативну реакцію в медичній спільноті через недовіру до нових технологій (*LB.ua* (http://ukr.lb.ua/news/2015/10/19/318748_30_poranenih_biytsiv_unikli.html). – 2015. – 19.10).

* * *

Изобретение И. Селезнева считают одним из значимых украинских изобретений последнего десятилетия. Его проект TechnoEyes – инфракрасный датчик расстояния – помогает людям с проблемами зрения лучше ориентироваться на улицах города.

Это ультразвуковая перчатка для пространственной ориентации слабовидящих, которая должна быть весьма полезной с точки зрения ориентации в пространстве. Ноу-хау молодого украинца попало в тройку лучших изобретений мира в 2013 г., а американские инвесторы им заинтересовались и предлагают сотрудничество.

В Киеве начинает свою работу уникальная IoT-лаборатория, в которой, в частности, разработают специальное устройство для людей с проблемами зрения. «Цель проекта – создание носимого устройства для людей с инвалидностью зрения для помощи им в пространственной ориентации. Идея

родилась еще в школе, там я и начал разрабатывать первые прототипы», — комментує изобретатель TechnoEyes І. Селезнев.

І. Селезнев – представитель одной из десяти команд, которых компания «Майкрософт Украина» отобрала в рамках проекта «IoT-лаборатория» в Киеве.

В рамках проекта на протяжении шести месяцев отобранные 10 команд изобретателей получают стационарное рабочее место в лаборатории, возможность использовать технологии Microsoft в своих проектах, тестировать идеи на уникальных устройствах Intel, научиться исследовать рынок с помощью специалистов Playtestix, использовать 3G-интернет и M2M-сервисы «Киевстар», а также узнать в White Sales School, как правильно продать свои решения. Кроме того, у всех команд будет возможность познакомиться с компаниями, которые помогут наладить серийный выпуск IT-устройств, и заказчиками, ищущими готовые IT-решения (*Миколаївська правда* (<http://www.nikpravda.com.ua/izobretenie-nikolaevtsa-technoeyes-pomozhet-nezryachim-lyudyam-orientirovatsya-v-prostranstve/>). – 2016. – 24.01).

* * *

За результатами проведеної Міжнародної виставки Українська медична стоматологічна академія удостоєна Почесного звання «Лідер вищої освіти України», у номінації «Інноваційний розвиток освіти та сучасні педагогічні технології» отримала Гран-прі.

Виставка є найбільшою серед освітянських в Україні. Щорічно участь бере понад 50 закордонних вищих навчальних закладів. На виставці представлені виші Великобританії, Німеччини, Канади, Кіпру, Швейцарії, Австрії, Чехії, Ізраїлю, Греції, Польщі, США, Туреччини (*Новини Полтавщини* (<http://np.pl.ua/2015/11/poltavska-medakademiya-lider-vyschoji-osvity-ukrajiny/>). – 2015. – 17.11).

Наукові видання

Побачила світ книга історика С. Стельниковича «Житомирсько-Вінницький регіон в умовах нацистської окупації 1941–1944 рр.». С. Стельникович вже відомий своїми дослідженнями повстанського руху на Житомирському Поліссі, працями про Поліську Січ. Нова книга – це результат ґрунтовних розвідок, вивчення і осмислення відомостей, які раніше були доступні лише у вигляді архівних матеріалів: «Книга є результатом кількарічної роботи, починаючи з 2012 р. Ця книга – підсумок наукової діяльності, вона написана на основі 9 архівів України та Білорусі. Взагалі, дуже мало із пропонованих сюжетних моментів висвітлено в сучасній історіографії. Книга вирізняється безпосередньою науковою новизною» (*Житомир-Онлайн* (<http://zhitomir-online.com/suspilstvo/45986-zhytomyrskyy->

naukovec-vidkryvaye-malodoslidzheni-storinky-istoriyi-nashogo-krayu.html). – 2015. – 27.10).

* * *

На офіційному сайті Львівської обласної державної адміністрації будуть доступними електронні версії двох томів науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією. Львівська область». Обидва томи є складовою частиною багатотомної науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією» і розповідають про політичні репресії радянської влади у Львівській області впродовж 1939–1980-х років. Архівні документи, публіцистичні та наукові статті і нариси розкривають політичну та соціально-психологічну атмосферу тих років, механізми терору і насильства комуністичної тоталітарної системи. Спогади жертв репресій відтворюють картини їх каторжного життя у таборах ГУЛАГу, нескореність людського духу, подвижництво і жертвовність у боротьбі за незалежність української держави.

До другої книги також увійшли персоналії репресованих мешканців м. Борислава та Бродівського району (*Західна інформаційна корпорація (http://zik.com.ua/ua/news/2015/10/29/knyga_reabilitovani_istoriieyu_lvivska_o_blast_vidteper_dostupna_onlayn_637949). – 2015. – 29.10).*

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Т. Гранчак, заввідділу СІАЗ НБУВ, д-р наук із соц. комунікацій

Інформаційно-аналітичні структури як суб'єкти державотворчої інформаційної політики

Впливовими суб'єктами державотворчої інформаційної політики, значення яких в Україні наразі недооцінене як органами державної влади, так і громадськістю, є інформаційно-аналітичні структури, зокрема й інформаційно-аналітичні підрозділи, створені в структурі бібліотечних установ. Адже процес ухвалення управлінських рішень, у тому числі і стосовно здійснення інформаційної політики, потребує відповідної інформаційної бази, яка давала б змогу сформулювати уявлення суб'єкта політики про проблеми і завдання, які потребують вирішення, фактори, що впливають на проблему, наявну суспільно-політичну практику, історичний досвід, специфічні риси даного соціуму, його політичної свідомості тощо з метою визначення стратегічних шляхів і тактичних засобів реагування.

Ступінь адекватності визначення суб'єктами ухвалення управлінських рішень стратегічних і нагальних суспільних потреб значною мірою залежить від того, наскільки повним сформується їх уявлення про процеси, що

відбуваються в державі та світі, тобто від ступеня їх перебування в інформаційному контексті суспільно-політичних процесів.

В умовах інформаційного протистояння, яке супроводжується поширенням інформації маніпулятивного характеру, дезінформації та недостовірної інформації, питання формування інформаційної бази прийняття управлінських рішень стає проблемою, від ефективності розв'язання якої може залежати не лише локальний результат протистояння (наприклад, іміджеві здобутки або втрати), а й безпосередньо існування політичної системи та навіть держави.

Отже, якісне інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень, формування відповідної інформаційної бази, підготовленої за безпосередньої участі інформаційно-аналітичних структур, є необхідною умовою ефективної управлінської діяльності.

Відзначаючи посилення на сучасному етапі ролі інформаційно-аналітичних структур, координатор Інформаційно-аналітичного центру студентів, аспірантів та викладачів факультету міжнародних відносин Львівського національного університету ім. Івана Франка О. Роговик розглядає їх як суб'єктів суспільно-політичних процесів: «У глобалізованому світі аналітичні центри вже давно не є спостерігачами. Вони є суб'єктами процесів. Аналітичні центри не тільки беруть участь у прийнятті важливих рішень та є інструментами інтелектуального забезпечення політики, не тільки виконують важливу місію з просвіти громадян, вони ще є суб'єктами демократичного процесу і є суб'єктами громадського тиску, контролю та ініціативи. Вони є просторами народження ідей, практичних схем та моделей їх втілення на практиці» [7].

На суб'єктності аналітичних центрів у здійсненні політики наголошують О. Новакова та Н. Пашина, які, констатуючи вплив неурядових аналітичних центрів України на громадську думку, формування оцінок суспільством дій влади і політичних сил, прямо визначають їх як один із суб'єктів суспільно-політичного процесу в Україні [5, с. 31–32].

Ще раніше Д. Смит (J. A. Smith) говорив про інформаційно-аналітичні центри не лише як про учасників політичних процесів, а як про складову політичної еліти: «Аналітичні центри є невід'ємним складником поточного політичного процесу як у межах національних демократичних держав, так й у світовому масштабі. В розвинутих країнах аналітичні центри та політичні експерти розглядаються як повноправні учасники публічної політики, а так звані традиційні think tanks – як складова політичної еліти» [Цит. за 10].

Беручи участь у формуванні інформаційної бази для ухвалення управлінських рішень, інформаційно-аналітичні структури виступають опосередкованим каналом комунікації між суб'єктом ухвалення рішення і потрібними для ухвалення цього рішення знаннями, адаптуючи останні під потреби перших у своїх продуктах – звітах, аналітичних статтях, довідках тощо шляхом висловлення певних оцінок, теорій, прогнозів, сценаріїв і т. ін.

При цьому висловлені оцінки і сценарії будуть тим більш реалістичні, чим тіснішим буде зв'язок між суб'єктом ухвалення рішення та

інформаційно-аналітичною структурою, чим більше інтегрованою в процес ухвалення рішення буде інформаційно-аналітична структура, чим більшим обсягом вихідної інформації, відомої суб'єкту ухвалення рішення, володітимуть аналітики.

Разом з тим важливим фактором ефективності продукції, яка готуватиметься інформаційно-аналітичною структурою на замовлення суб'єкта ухвалення рішення, є відносна автономність цієї структури в роботі і фінансуванні від замовника, можливість диверсифікації як проблем для досліджень, так і замовників, що давало б змогу підтримувати функціонування інформаційно-аналітичного центру при дотриманні необхідного рівня професіоналізму.

Як зазначає, посилаючись на засновника і директора Гудзоновського інституту (1961 р.) і системного теоретика корпорації RAND Германа Кана, директор неурядової організації Центр досліджень регіональної політики, координатор Громадянської мережі ОПОРА в Сумській області у 2015 р. О. Хоруженко, «такі організації часто виступають в ролі хлопчика, який крикнув, що “король-то голий”. Уряду потрібні такі структури, тому що він страждає “безсиллям сильних”: урядовцям занадто часто здається, що все йде так, як їм хочеться. В результаті рішення приймаються або із запізненням, або на основі браку інформації. Чиновники бояться виходити за рамки вже схвалених концепцій і зрештою відстають від життя» [9].

Можна говорити про те, що в системі управління інформаційно-аналітичні структури мають здійснювати моніторинг якості рішень, які ухвалюються, з метою контролю відповідності цих рішень рівню наявного теоретичного знання та реальним потребам і, у разі необхідності, коригування політики.

В умовах України, як зазначають фахівці, інформаційно-аналітичні центри, на відміну від державних дослідних установ, є мобільнішими, мають більший кредит громадянської довіри і можуть служити своєрідним «інтелектуальним мостом» між владою та суспільством, виступають генераторами нових ідей для влади, пропонуючи аналітичну продукцію, новаційні рішення. Наприклад, за участі представників аналітичних центрів готувалися (і готуються) найважливіші стратегічні документи (Концепція національної безпеки України, Стратегія забезпечення економічної безпеки України, Енергетична стратегія України на період до 2030 р, Концепція державної регіональної політики та ін.) [7].

За висновком директора політико-правових програм Центру Разумкова Ю. Якименка, головними здобутками неурядових аналітичних центрів в Україні є те, що, працюючи в несприятливих політичних та економічних умовах, вони:

- навчилися самостійно шукати і знаходити шляхи виживання, не втрачаючи за цього своєї незалежності та об'єктивності;

- досліджували теми, актуальні для здійснення в Україні суспільних трансформацій у напрямі її наближення до європейських стандартів,

поєднуючи оперативне реагування на поточні виклики з виробленням стратегічного бачення розвитку країни в різних сферах;

- набули визнання у влади і політичних сил як впливовий суб'єкт суспільно-політичного життя, а також довіри – у суспільства – як носій і виразник його інтересів;

- справляють постійний вплив на громадську думку, користуються значною увагою медіа, мають високий рівень присутності в інформаційному просторі;

- розширюють міжнародне співробітництво, роблять свій вагомий внесок у позитивне сприйняття України світом і міжнародними організаціями;

- поступово інтегруються у світову експертну спільноту, забезпечуючи належну якість своєї продукції [10].

При цьому за даними представленою 17 січня 2013 р. у Вашингтоні щорічного звіту Програми аналітичних центрів та громадянського суспільства університету Пенсільванії, який визначив найавторитетніші дослідницькі установи з питань державної політики у світі 2012 р. (дослідження охопило понад шість тисяч «мозкових центрів» зі 182 країн у 38 категоріях), до числа 150 найкращих аналітичних центрів світу увійшов вітчизняний Центр Разумкова, посівши 84 місце. Центр Разумкова також увійшов до числа 100 найкращих аналітичних центрів за межами США (58 місце) [8].

У списку лідерів серед аналітичних центрів Центральної і Східної Європи – українські Центр Разумкова (8 місце з 60), КНЕУ ім. Вадима Гетьмана (35 місце) та Міжнародний центр перспективних досліджень (43 місце).

Українські дослідницькі осередки увійшли також до числа найкращих у галузях міжнародної економічної політики (Центр Разумкова), освітньої політики (Центр освітньої політики, Центр освітніх досліджень та Міжнародний центр перспективних досліджень), та серед центрів, які провели найкращі кампанії впливу на державну політику (Український незалежний центр політичних досліджень).

Серед критеріїв, за якими складався рейтинг, були:

- професійний рівень і відданість справі керівництва аналітичного центру;
- професійний рівень і репутація співробітників аналітичного центру;
- якість здійснюваних аналітичним центром досліджень;
- якість та кількість публікацій;
- вплив досліджень і програм аналітичних центрів на осіб, що беруть участь у розробці політик;
- доступ до ключових інституцій та аудиторій;
- результати діяльності/продукти організації;
- використання електронних, друкованих ЗМІ та нових медіа;
- репутація в ЗМІ;
- рівень, різноманітність та стабільність фінансування;

- ефективно управління та розподіл фінансових і людських ресурсів;
- можливість організації ефективно виконувати умови грантових угод і контрактів;
- здатність організації виробляти нові знання, інноваційні пропозиції в галузі політики;
- вплив на суспільство тощо [4].

Тим не менше на сьогодні, як погоджується більшість вітчизняних експертів, у вітчизняній політиці інтелектуальний капітал аналітичних центрів досі залишається «нерозпізнаним артефактом».

Певною мірою така ситуація пов'язана з нетривалим досвідом взаємодії і відсутністю сталих традицій комунікації інформаційно-аналітичних структур із суб'єктами управлінської діяльності, що, своєю чергою, пояснюється відносно недавнім становленням України як держави на сучасному етапі. Як слушно зазначають з цього приводу В. Горовий та М. Нечай, «порівняно з відповідною практикою держав Заходу, з їх традиційно розвинутою системою соціальних комунікацій, тісно пов'язаних з механізмами державного, в новоутворених країнах цей аспект вирізняється цілим рядом ускладнень».

По-перше, структури, до функцій яких входить інформаційно-аналітичне забезпечення державних органів, мали надавати допомогу в організації державотворення фактично з нуля. Тобто вони, особливо в перші роки існування нової держави, стикаються з необмеженим колом питань, вирішення яких потребує відповідної інформаційної підтримки, пов'язаної з вивченням зарубіжного досвіду, аналізом специфіки власних суспільних, економічних, політичних, культурних процесів, з пошуком оптимальних шляхів оперативного розв'язання завдань державного будівництва.

По-друге, діяльність створюваних інформаційно-аналітичних структур (ІАС), орієнтованих на задоволення запитів державних органів, не могла спиратися на інформаційну інфраструктуру загальносуспільного призначення, внаслідок фактичної відсутності останньої в державі. Україна, на жаль, реально не могла використовувати ресурси колишньої союзної системи ДСНТІ, сформованої спільними зусиллями радянських республік, колишніх союзних банків даних, що могли мати прикладне значення для вироблення ефективної внутрішньої і зовнішньої політики нашої країни.

По-третє, помітно ускладнює діяльність ІАС у нових державах несприятлива економічна ситуація перехідного періоду. Слабке матеріально-технічне забезпечення не дає можливості впроваджувати сучасні технології обробки та аналізу потоків інформації» [1].

Разом з тим більшість експертів вважають головною проблемою, що гальмує розвиток аналітичних центрів, незацікавленість влади в співробітництві з ними, її небажання урахувати їхні напрацювання у своїй діяльності. За словами О. Роговика, «державою часто сприймає запропоновану інтелектуальну продукцію третього сектора як виклик, як настирливе втручання у “свята святих” – процес здійснення державної політики» [7].

Наслідком такої ситуації, на думку експерта, є те, що в Україні сформувався викривлений ринок попиту на аналітику, що проявляється у затребуваності “промовляючих голів” – людей, що мають гучніше та авторитетніше прізвище, а не професійніші й глибші аналітичні ідеї, у конвертації авторитету і прізвищ окремих аналітичних центрів у товар, а продукт таких центрів – у проплачену політичну маніпуляцію.

За висновком О. Роговика, «окремі аналітичні центри України перетворились на закриті клуби застарілих кадрів, що втратили зв'язок з реальністю, яка змінилась. Вони перетворились на інструмент заробляння грошей і забули про свою важливу місію у державі та суспільстві. У контексті революції аналітичний ринок змінився лише по формі, а не по змісту. В Україні існував і продовжує існувати режим внутрішньої та зовнішньої аналітичної окупації. І цей режим є прямою загрозою національній безпеці нашої держави. Це варто розуміти» [7].

На цих же ризиках наголошує Ю. Якименко, додаючи, що концентруючись переважно на внутрішніх проблемах, українські інформаційно-аналітичні структури досить повільно інтегруються в світовий контекст, приділяючи менше уваги, ніж їхні колеги з розвинутих країн, світовим та регіональним проблемам, зокрема проблемі безпеки в усіх її вимірах [10].

Факторами негативного впливу на розвиток діяльності вітчизняних інформаційно-аналітичних структур залишаються також недосконала законодавча база та неготовність держави надавати адекватну фінансову підтримку таким центрам чи створювати умови для розвитку їх власної фінансової спроможності.

О. Роговик до ризиків діяльності неурядових аналітичних центрів відносить понад те «високий ступінь конфліктності політичних процесів в Україні протягом останніх років, наявність протистояння між владними інститутами та різними політичними силами. Спостерігаються, хоча поки що не надто виразно, й спроби деяких владних інститутів, політичних партій, бізнес-структур посилити свій вплив на think tanks з метою їх подальшого використання для задоволення власних інтересів» [7].

За збереження означених тенденцій посилюється загроза «одержавлення», «партизації» чи «корпоратизації» інформаційно-аналітичних центрів, після чого виконання ними своєї суспільної ролі буде проблематичним.

Справедливість означених фахівцями тенденцій підтверджує багаторічний досвід діяльності Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ. Як засвідчує практика, замовників цікавить не стільки розробка стратегій і сценаріїв, теоретична перевірка обґрунтованості проектів рішень, скільки моніторинг ситуації та пошук інформаційного підтвердження правильності обраних тактик. Найбільшим попитом з боку замовників і користувачів сайту «Центр дослідження соціальних комунікацій. СІАЗ. НЮБ. ФПУ» НБУВ користуються ті проекти інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ, які

містили зрізи оперативної інформації і виходили або в щоденному режимі, або двічі на тиждень – бюлетені оперативної інформації електронних видань для керівників та їх референтів «Резонанс» та «Регіони сьогодні». «Резонанс» (виходить двічі на тиждень) містить інформаційний зріз основних новин у сфері діяльності Верховної Ради України, Президента, Кабінету Міністрів України та окремих міністерств, діяльності вітчизняних політичних партій та розвитку економічної ситуації. «Регіони сьогодні» (видання виходить в режимі «сьогодні-на-сьогодні») містять останню інформацію, що стосується розвитку соціально-політичної, економічної, культурної ситуації в кожній з областей України, а також у містах Севастополь і Київ.

Що стосується громадськості як суб'єкта процесу управління, то аналіз кількості переглядів підготовлених співробітниками інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ і розмічених на сайті «Центр дослідження соціальних комунікацій. СІАЗ. НЮБ. ФПУ» НБУВ аналітичних матеріалів виявив, що наразі громадян цікавить, з одного боку, проблема виживання, а з іншого – спостерігається інтерес до активізації участі в управлінні. Так, протягом 2015 р. найзапитованішими з боку відвідувачів сайту виявилися такі аналітичні матеріали:

Присяжна Л. «За якими правилами в Україні відбуватимуться місцеві вибори» – 14 676 переглядів;

Ворошилов О. «Новые тарифы на газ для населения в оценках экспертов» – 4324 переглядів;

Дем'яненко Л. «Добровільне об'єднання територіальних громад – позитивні зміни у сфері децентралізації влади» – 3563 переглядів;

Потіха А. «Соціально-психологічна та медична реабілітація учасників АТО» – 3423 переглядів.

Така ситуація актуалізує завдання із забезпечення доступу широкої громадськості до якісної аналітичної інформації з метою розширення її можливостей у напрямі реалізації декларованих державою прав і розкриття управлінського потенціалу.

Потужним потенціалом у розв'язанні проблеми формування інформаційної бази, необхідної для ухвалення управлінських рішень, володіють інформаційно-аналітичні структури бібліотечних установ, у першу чергу, національних та парламентських бібліотек.

У «Рекомендаціях для бібліотек урядових департаментів», розроблених Секцією бібліотек урядових департаментів Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій ІФЛА (IFLA), стверджується: «Метою урядової бібліотеки є забезпечення тих, хто приймає політичні рішення, розробляє законодавство і визначає політику, різноманітною інформацією, необхідною для виконання їхніх завдань. Ці рішення мають ґрунтуватись на вагомих свідченнях. Інформація в урядових організаціях – це дійсно влада для тих, хто знає де, як і коли можна використати ту чи іншу інформацію. Тому бібліотекар у такій організації має змогу не лише надати послугу, але також відігравати невід'ємну роль у прийнятті рішення» [6].

У зв'язку з цим доречним буде зробити наголос на тому, що передові дослідні центри, які є флагманами процесу інформаційного забезпечення органів державної влади, – Дослідна служба Конгресу США (Congressional Research Service, CRS), Бюро дослідницької та правової інформації (Research and Legislative Reference Bureau, RLRB) Японії, Довідковий відділ з права й ухвалення рішень (Law and Decision Making Reference Department, LDMRD) Китаю, в Україні – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) – створені і функціонують як підрозділи національних бібліотек.

З іншого боку, достатньо показово, що саме ті країни, у структурі національних бібліотек яких успішно функціонують дослідні підрозділи, що здійснюють інформаційний супровід процесу прийняття управлінських рішень – США, Японія, Китай, – відрізняються найвищим рівнем економічного розвитку та політичною стабільністю. (Більш детально про досвід інформаційно-аналітичних підрозділів зарубіжних бібліотек у забезпеченні інформаційного супроводу управлінської діяльності див. Гранчак Т. «Науково-дослідна діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек у розвитку національного інформаційного суверенітету» [2]).

Що ж до вітчизняного досвіду функціонування інформаційно-аналітичних підрозділів у структурі національних бібліотек, то слід зауважити, що недосконала нормативно-правова база та брак фінансування не дають змоги таким відділам здійснювати повномасштабні міжпредметні дослідження, обмежуючи дослідницьке поле інформаційно-комунікаційною тематикою. Ті ж питання, що виходять за вказані межі, вивчаються на рівні аналітичних звітів і оглядів, які, незважаючи на їхню актуальність, якість виконання та суспільне значення, не можуть претендувати на статус наукових досліджень.

Водночас, враховуючи посилення інформаційної складової в сучасних суспільно-політичних конфліктах, можна стверджувати, що результати наукових досліджень тенденцій і специфіки розвитку інформаційного середовища під впливом поширення електронних технологій, наслідків інтенсифікації інформаційно-комунікаційних обмінів у глобальних масштабах, підвищення ефективності функціонування соціальних медіа створюють науково-методичне підґрунтя для вироблення державної політики в інформаційній сфері.

Разом з тим в умовах посилення інформаційного протистояння, інтенсифікації відверто ворожих зарубіжних інформаційних впливів на структуру та наповнення національного інформаційного простору дедалі більшого значення для зміцнення інформаційного суверенітету України набуває інформаційно-аналітичний напрям діяльності національних бібліотек, спрямований на представлення суспільству результатів наукового аналізу подій і процесів, що перебувають у центрі суспільної уваги, специфіки їх відображення різними інформаційними ресурсами як результату інформаційної політики провідних політичних акторів. Підготовка й

поширення такого інформаційно-аналітичного продукту через мережу бібліотечних веб-сайтів покликана сприяти формуванню громадянами цілісного уявлення та компетентної позиції стосовно актуальних суспільно-політичних і соціально-економічних питань, особливо в умовах перетворення національного інформаційного простору на поле інформаційної війни.

З іншого боку, бібліотечні інформаційно-аналітичні продукти – аналітичні звіти, огляди, експертні оцінки – на замовлення владних структур стають ефективним інструментом інформаційного супроводу процесу прийняття управлінських рішень, створюючи необхідне інформаційне підґрунтя для усвідомлення управліннями суспільних очікувань і потреб, наявного балансу вимог та підтримки, основних факторів впливу на ситуацію і механізмів їх використання, можливих сценаріїв розвитку та наслідків їх реалізації.

У зв'язку з цим важливо наголосити, що, на відміну від сформованих при окремих урядових структурах або політичних партіях аналітичних служб та окремих аналітиків, які у вітчизняних реаліях часто забезпечують інформаційне обслуговування не стільки інститутів, скільки окремих політиків, національні бібліотеки за своєю природою орієнтовані на сприяння розвитку національної спільноти, отже, підготовлений відповідними підрозділами національних бібліотек інформаційно-аналітичний продукт покликаний визначати причини виникнення проблемних ситуацій та оптимальні шляхи вирішення актуальних суспільно-політичних і соціально-економічних завдань з позицій інтересів національної держави, а не окремих наділених владними повноваженнями персон. Результати проведеного інформаційно-аналітичними підрозділами національних бібліотек аналізу проблемних ситуацій мають стати для владних структур й окремих громадян джерелом об'єктивної інформації, ефективне використання якої забезпечить ухвалення адекватних складній ситуації рішень.

При цьому ефективному використанню інтелектуального капіталу інформаційно-аналітичних структур сприятиме налагодження корпоративної взаємодії між ними – координації зусиль, обміну досвідом та інформацією, спільної реалізації проектів в умовах рівних можливостей, забезпечених державою. Така корпоративна взаємодія стане організаційно-технологічною основою для синергії інтелектуальних капіталів різних інформаційно-аналітичних служб і формування у підсумку потужної інтелектуальної платформи процесу ухвалення управлінських рішень, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики і вирішення питань національної безпеки, ефективної комунікації між державою та громадянським суспільством.

Список використаної літератури

1. *Горовий В.* СІАЗ: обслуговування владних структур [Електронний ресурс] / В. Горовий, М. Нечай // Національний інститут стратегічних

досліджень : матеріали науково-теоретичної конференції «Інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття соціально-політичних рішень», м. Острог. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Table/Ostrog/003.htm>. – Назва з екрана. – Дата доступу: 15.10.2015.

2. *Гранчак Т.* Науково-дослідна діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек у розвитку національного інформаційного суверенітету [Електронний ресурс] / Т. Гранчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2015. – Вип. 41. – 624 с. – с. 39–53. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/naukprazi/41.pdf>. – Назва з екрана. – Дата доступу: 15.10.2015.

3. Кодекс етики бібліотекаря УБА [Електронний ресурс] // Творчість та інновації в українських бібліотеках : інформаційно-просвітницький блог для бібліотекарів. – 2013. – 29.11. – Режим доступу: <http://libinnovate.wordpress.com/2013/11/29/кодекс-етики-бібліотекаря-уба/>. – Назва з екрана. – Дата доступу: 15.10.2015.

4. *Наконечна Д.* 11% «мозкових центрів» України потрапило до списку найкращих аналітичних центрів світу за 2013 рік [Електронний ресурс] / Д. Наконечна // Ресурсний центр Гурт. – Режим доступу: <http://gurt.org.ua/news/recent/21172>. – Назва з екрана. – Дата доступу: 15.10.2015.

5. *Новакова О. В.* Аналіз державної політики : навч. посіб. [Електронний ресурс] / О. В. Новакова, Н. П. Пашина. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. – 216 с. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/6146/3/handbook.pdf>. – Назва з екрана. – Дата доступу: 15.10.2015.

6. Рекомендации для библиотек правительственных департаментов [Электронный ресурс] / под ред. Н. Болт и С. Бёрдж. – Гаага : штаб-квартира ИФЛА, 2008. – 65 с. – Режим доступа: <http://archive.ifla.org/VII/s4/pubs/Profrep114.pdf>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 15.10.2015.

7. *Роговик О.* Аналітична революція чи аналітична еволюція? Контекст прогресивного розвитку України [Електронний ресурс] / О. Роговик // Free Voice Information Analysis Center. – 2015. – 10.10. – Режим доступу: <http://iac.org.ua/analitichna-revolyutsiya-chi-analitichna-evolyutsiya-kontekst-progresivnogo-rozvitku-ukrayini/>. – Назва з екрана. – Дата доступу: 15.10.2015.

8. Українські аналітичні центри увійшли до числа найкращих у світі [Електронний ресурс] // Центр Разумкова. – 2013. – 18.01. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/news.php?news_id=407. – Назва з екрана. – Дата доступу: 1.10.2015.

9. *Хоруженко О.* Роль Think Tanks у формуванні політичного порядку денного [Електронний ресурс] / Олександр Хоруженко // SumyNews. – 2014. – 16.06. – Режим доступу: <http://elections-2015.sumynews.com/crps/texts/7059>. – Назва з екрана. – Дата доступу: 1.10.2015.

10. *Якименко Ю.* Неурядові аналітичні центри в Україні: можливості, виклики, перспективи [Електронний ресурс] / Ю. Якименко // Громадянське суспільство. – 2007. – № 2. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev>.

ua/publications/neuriadovi-analitichni-tcentri-v-ukraini-mozhливosti-vikliki-perspektivi1/view_print. – Назва з екрана. – Дата доступу: 1.10.2015.